

TAMPEREEN YLIOPISTO

Saara-Maija Kallio

Sosiaalisessa mediassa jaettu lapsuus

Lasten kokemuksia sharenting-ilmiöstä

Viestintätieteiden tiedekunta
Journalistiikka ja mediatutkimus

Pro gradu -tutkielma

Toukokuu 2017

TAMPEREEN YLIOPISTO

Viestintätieteiden tiedekunta

KALLIO, SAARA-MAIJA: Sosiaalisessa mediassa jaettu lapsuus – Lasten kokemuksia sharenting-ilmiöstä

Pro gradu -tutkielma, 83 s.

Journalistiikka ja mediatutkimus

Toukokuu 2017

Tämä pro gradu -tutkielma käsittelee lasten suhtautumista vanhempien tekemään arkijakamiseen sosiaalisen median alustoilla, eritoten Facebookissa. Tutkimus keskittyy erityisesti valokuviiin. Sharenting-ilmiön nimi juontuu englannin kielen sanoista ”sharing” ja ”parenting” eli ”jakaminen” ja ”vanhemmuus”. Pro gradu on tehty osana Tampereen yliopiston Comet-tutkimuskeskuksen Lasten ja nuorten mediaympäristön muutos -pitkittäistutkimusta, ja sen aineisto on kerätty LAMEn teemahaastatteluisissa tutkimuksen viimeisellä kierroksella vuonna 2016. Tutkimus johdattaa aiheen pariin nelikentällä, joka pyrkii osoittamaan sharenting-ilmiön laajuuden ja monet eri kasvot. Lastensuojelun Keskusliiton selvitys tarjoaa näköalaa Sharenting-ilmiön lain ja moraalin kysymyksiin.

Tutkielman teoriaosuus tarkastelee vanhempien tekemää jakamista kahdesta eri tulokulmasta: yhtäältä pohditaan syitä jakamiseen äitien identiteettityön näkökulmasta lähtökohtana Erving Goffmanin kasvotyön teoria ja toisaalta perhevalokuvien digitalisoitumisen näkökulmasta lähtökohtana Hannah Arendtin julkisen ja yksityisen teoria sekä Gillian Rosen tutkimus perhevalokuvien uusista tehtävistä.

Pro gradu -tutkielman aineistona on 14 puolistrukturoitua lasten kotihaastattelua, joissa on haastateltu 8- ja 11-vuotiaita lapsia. Lisäksi tausta-aineistona on käytetty lasten mediapäiväkirjoja sekä vanhempien taustatietolomakkeita. Aineiston analyysi jakautuu kahteen osaan. Yhtäältä se keskittyy tutkimaan sosiaalipsykologian käsittein niitä vuorovaikutuksen ongelmia, joiden vuoksi lasten on vaikea ymmärtää sharenting-ilmiötä. Toisaalta analyysi tarkastelee lasten suhtautumista sharenting-ilmiöön visuaalisten järjestysten ja sen alateemojen kautta.

Tutkimus esittää, että sharenting-ilmiöön liittyy lasten mielissä paljon ristiriitaisuutta, ja että tuo ristiriitaisuus syntyy vanhempien, tutkijan kysymysten sekä sosiaalisen median yhteisvaikutuksesta. Tutkimuksen mukaan lasten vastauksista käy ilmi, että kehoa, noloja ilmeitä ja kasvoja ilmentävät kuvat liittyvät lasten mielissä ensisijaisesti yksityisen piiriin. Iloisia tunteita ilmentävät kuvat sen sijaan voivat kuulua myös julkisen piiriin. Sharenting-ilmiön keskiössä on kysymys lapsen oikeudesta yksityisyyden suojaan ja omaan identiteettityöhönsä sekä vanhemman oikeudesta sananvapauteen.

Sisällysluettelo

1. Johdanto.....	1
2. Sharenting – sosiaalisessa mediassa jaettu lapsuus.....	6
2.1. Jakamisen aikakausi	6
2.1.1. Internet-meemit ja uutispoiminnat.....	9
2.1.2. Blogit, Instagram ja brändäys	11
2.1.3. Kytkösmediat	14
2.1.4. Viestiketjut.....	16
2.2. Lasten oikeuksista	17
2.2.1. Kyselytutkimus lapsille	18
2.3. Vaaroja ja uhkakuvia.....	20
3. Identiteettien ihmemaassa.....	23
3.1. Kasvotyön päivitys	23
3.2. Jakaminen äitien työnä	24
4. Julkinen yksityinen.....	31
4.1. Perhevalokuvien tekemisestä	32
4.2. Visuaalinen talous ja muuttoliike.....	35
5. Teemahaastattelut ja LAME-tutkimus	38
5.1. Oma tutkijapositioni	41
5.2. Vuorovaikutuksesta haastattelutilanteessa	42
6. Aineiston analyysi	46
6.1. Ristiriitoja vuorovaikutuksessa	49
6.1.1. Sosiaalinen media	50
6.1.2. Vanhemmat.....	52
6.1.3. Kysymykset	53
6.2. Visuaaliset järjestykset	55
6.2.1. Hyväksytyt tunteet ja merkkipaalat	56
6.2.2. Pelkoja tulevaisuudesta	60
6.2.3. Yksityisyyden toive.....	62
6.2.4. Identiteettityö	65
6.2.5. Perheyhteyden tekeminen.....	68
7. Diskussio	72
Lähteet	76

1. Johdanto

Aiheeni sharenting (englannin kielen sanoista ”sharing” eli jakaminen ja ”parenting” eli vanhemmuus) sai alkunsa kolumnistani¹ Tampereen yliopiston toimittajakoulutuksen Utain-lehdessä keväällä 2016. Huomasin, että aihe kiinnosti minua oman sosiaalisen median ympäristöni muututtua: ystävien ja tuttavien päivitykset alkoivat täyttyä lasten kuvista, ja samaan aikaan suomalaisessa mediassa puhuttiin aiheesta vielä melko vähän.

Koin aiheen mielenkiintoisena myös siksi, että tutkin lasten kokemuksia myös ammattikorkeakoulun opinnäytetyössäni vuonna 2012². Tällöin keskityin medianomitutkintoni (AMK) lopputyössä lasten kuvanlukutaitoihin ja toteutin lapsille suunnatun Hannu ja Kerttu -satuoopperan graafisen ilmeen. Nyt lapset ja visuaalinen viestintä yhdistyvät uudelleen pro gradu -tutkielmani tematiikassa.

Sharenting-termi on saanut alkunsa mediassa³. Time-lehti valitsi termin ”oversharenting” päivän sanaksi helmikuussa 2013⁴. Itse käytän gradussani termiä ”sharenting”, sillä sana ”over” eli ”yli” viittaa ennemminkin vastaanottajia häiritsevään tai lasta nöyryyttävään liioiteltuun lasten kuvien ja tietojen jakamiseen (Davis & Co. 2015, 2), eikä keskity kuvailemaan näin ollen itse jakamiskäytäntöä. Gradussani en yhdistä sharenting-sanaan lähtökohtaisesti negatiivisia tai positiivisia mielleyhtymiä median tavoin⁵, vaan pyrin käyttämään sitä neutraalina käsitteenä ko. ilmiölle.

Sharenting-ilmiössä on kyse vanhempien lapsistaan jakamasta informaatiosta. Yleensä sosiaalisessa mediassa jaetuista kuvista ja videoista⁶. Minun tutkimukseni keskittyy empiirisen aineistoni vuoksi pitkälti kytkösmedia Facebookiin sekä viestisovellus WhatsAppiin ja niissä tehtäviin arkisiin kuvapäivityksiin, mutta laajemmassa mittakaavassa mukaan voidaan lukea myös esimerkiksi blogit sekä kiertävät meemikuvat⁷, joissa esiintyy lapsia.

¹ Ks. Utainen kolumni sharentingista. <http://utain.uta.fi/sis%C3%A4lt%C3%B6/some-vanhempiry%C3%B6st%C3%A4%C3%A4-lapsuuden>. Viitattu 16.1.2017.

² Ks. AMK-opinnäytetyöni lasten kuvanlukemisesta. <https://www.theseus.fi/handle/10024/45448>. Viitattu 16.1.2017.

³ Esim. The Guardian-lehden artikkeli sharenting-ilmiöstä. <https://www.theguardian.com/lifeandstyle/2013/may/18/pros-cons-of-sharenting>. Viitattu 16.1.2017.

⁴ Ks. Time-lehden artikkeli mm. sharenting-termistä. <http://newsfeed.time.com/2013/02/06/words-of-the-week-new-jersey-jughandles-oversharenting-and-more/>. Viitattu 17.1.2017.

⁵ Esim. Time-lehden artikkeli sharenting-ilmiöstä. <http://healthland.time.com/2013/02/01/are-you-guilty-of-oversharenting-why-we-owe-our-kids-online-privacy/>. Viitattu 17.1.2017

⁶ Esim. Psychology Today-lehden artikkeli sharenting-ilmiöstä. <https://www.psychologytoday.com/blog/teen-angst/201512/sharenting>. Viitattu 17.1.2017.

⁷ Esim. The Guardian Bill Murray -meemistä. <https://www.theguardian.com/film/2016/oct/26/bill-murray-or-tom-hanks-facebook-photo>. Viitattu 16.1.2017.

Kiinnostukseni myötä pääsin keväällä 2016 graduseminaarini toisen vetäjän, Niina Uusitalon, avulla mukaan Lasten ja nuorten mediaympäristön muutos -seurantatutkimukseen⁸. Tutkimuksessa oli keväällä käynnistymässä neljäs ja viimeinen kierros, johon tutkijat Elina Noppari, Reijo Kupiainen ja Niina Uusitalo toivottivat minut tervetulleeksi. Minusta tuli LAMEn tutkimusavustaja ja toteutin syksyllä 2016 teemahaastatteluja pääsääntöisesti 8- ja 11-vuotiaille lapsille heidän kotonaan. Vastavuoroisesti sain sharenting-ilmiöön liittyvät kysymykseni teemahaastattelujen haastattelurunkoon, lasten mediapäiväkirjoihin sekä lasten ja vanhempien esitietolomakkeisiin. Yksittäisiin haastattelu- ja lomakekysymyksiin palaan analyysiosiossa, mutta esittelen nyt johdannossa tutkimukseni selkärankana toimivat tutkimuskysymykset, joiden on tarkoitus liittää pro gradu -tutkielmani otsikossa ilmenevän ”kokemuksia”-sanalle lasten *ymmärrys* sekä *tuntemukset* vanhempien tekemästä jakamisesta sosiaalisessa mediassa.

Tutkimuskysymykseni ovat seuraavat:

Miten lapset ymmärtävät sharenting-ilmiön?

Millaisia tunteita sharenting-ilmiö lapsissa herättää?

Näiden aineistopohjaisten empiiristen tutkimuskysymysten lisäksi pyrin teoriaosuudessa saamaan vastauksen kysymykseen:

Miksi vanhemmat jakavat kuvia ja tietoja lapsistaan sosiaalisessa mediassa?

LAMEn tutkimusavustajana ja graduntekijänä olen saanut myös mahdollisuuden käyttää seurantatutkimuksen vanhoja ja uusia aineistoja osana omaa tutkimustani. Tästä aineistosta on ollut gradun tekemisessä suuri apu. Vaikka LAMEn otanta ei ole kovin suuri⁹, hyödyntää tutkimus myös kvantifiointia kvalitatiivisen tutkimuksen sisällä, jolloin aineiston mahdollista homogeenisyyttä

⁸ Ks. Comet-tutkimuskeskuksen sivu LAME-tutkimuksesta. http://www.uta.fi/cmt/tutkimus/comet/tutkimus/lasten-ja_nuorten_mediaympariston_muutos/index.html. Viitattu 17.1.2017.

⁹ Ks. Comet-tutkimuskeskuksen sivu LAME-tutkimuksesta. http://www.uta.fi/cmt/tutkimus/comet/tutkimus/lasten-ja_nuorten_mediaympariston_muutos/index.html. Viitattu 17.1.2017.

voidaan tarkastella demografisten muuttujien avulla. LAMEn kohdalla otoksessa korostuvat korkeasti koulutetut sekä keskiluokkaiset perheet (Noppari & Uusitalo & Kupiainen 2017, 69).

Pyrin gradussani pitämään tutkijapositioni sekä motiivini läpinäkyvinä ja tekemään ne tiettäviksi. Lapsia tutkittaessa avoimuus sekä etiikka ovat minusta vieläkin isomman suurennuslasin alla, kuin monen muun yhteiskuntatieteellisen tutkimusaiheen kohdalla.

Lasten haastattelut ja heidän autenttisen kokemuksensa esiintuominen ovat haastattelijalle vaativia tilanteita. Tutkija on tilanteessa sekä ulkopuolinen että aikuinen, jonka on kurottava ikäeroa lapseen kiinni ollakseen Christensenin (2004) mukaan ”erityislaatuinen” aikuinen (Noppari ym. 2017, 75). Tarkoitukseni on esittää tulkintoja lasten vastausten pohjalta, mutta jättää mahdollisuus monitulkintaisuuteen ja antaa lapsille ääni, joka heiltä olisi mielestäni viety sharenting-ilmion lisäksi jo toistamiseen, jos tutkimuksen vastaajat olisivat olleet pelkästään lasten vanhempia. Lisäksi sharenting-ilmioista on jo tehty ulkomaista määrällistä tutkimusta vanhempien parissa (Davis ym. 2015). On kuitenkin huomioitava, että haastateltavan lapsen autenttista omaa ääntä on mahdotonta löytää, sillä myös kotiin ympäristönä liittyy monia erilaisia rajoitteita, jos vapauksiakin. Toisaalta voimme haastattelujen avulla tarkastella näitä valta-asetelmia ja ymmärtää myös ”oman äänen” kontekstisidonnaisen luonteen. (Noppari ym. 2017, 79.)

Omasta tutkijapositionistani käsin koen, että lasten näkymiseen sosiaalisessa mediassa tulisi käyttää erityistä varovaisuutta, koska meillä ei vielä ole sellaista kokemuspohjaa, joka osoittaisi kaikki ne haitat, joita lapsille voi heidän identiteettinsä suojattomuudesta seurata. Toisaalta meillä on jo nyt ennakkotapauksia ääripään rektioista sharenting-ilmioon, kuten esim. oikeudenkäynti Facebookissa jaetuista lapsuuskuvista Itävallassa¹⁰ sekä kokemuksia lieveilmiöistä, joita sharentingin ympärille on syntynyt, kuten lapsiin kohdistuneet treffipyynnöt, jotka on lähetetty heidän äideilleen¹¹. Sharenting-ilmion vaarallisimpina puolina pidetään pedofiliasivustoja ja identiteettivarkauksia¹².

Lasten näkymiselle sosiaalisessa mediassa on kuitenkin inhimilliset syyt. Yhtäältä lasten näkyminen sosiaalisessa mediassa liittyy perhekuvien traditioon, jota tulen teoriaosuudessani käsittelemään. Perhealbumit ovat muuttuneet digitaalisiksi, viestien tavoin jaettaviksi sisällöiksi (Rose 2010, 64), minkä myötä vanhemmat joutuvat tekemään jatkuvia pieniä, mutta vaikutuksiltaan pitkäaikaisia päätöksiä julkisen ja yksityisen rajapinnassa. Kyseessä on Kumar & Schoenebeckin mukaan

¹⁰ Ks. ”Itävallassa tytär haastoi vanhempansa oikeuteen lapsuuskuvista Facebookissa.” Yle. <http://yle.fi/uutiset/3-9168260>. Viitattu 17.1.2017.

¹¹ Ks. ”’Voisinko tavata tyttölastasi?’ - Poliisi huolestui viesteistä, joita äidit ovat saaneet tuntemattomilta miehiltä”. Yle. <http://yle.fi/uutiset/3-9346151>. Viitattu 17.1.2017

¹² Ks. The Guardian-lehden artikkeli sharenting-ilmioista. <https://www.theguardian.com/lifeandstyle/2013/may/18/pros-cons-of-sharenting>. Viitattu 16.1.2017.

yksityisyyden johtaminen (eng. privacy stewardship, suom. oma.), jolloin vanhemmat, erityisesti äidit, valtuuttavat itsensä jakamaan lapsistaan informaatiota netissä (em. 2015, 1302). Toisaalta lasten julkisuus sosiaalisessa mediassa liittyy myös äitien omaan identiteettityöhön (em. 1306). Näin ollen lapsen ja äidin identiteettityö sekoittuvat sosiaalisen median areenalla (Rose 2010, 130).

Identiteettiä tulen teoriaosuudessani sekä teemahaastatteluosuudessani käsittelemään Goffmanin kasvotyön teorian kautta, jolloin tutkimukseni risteää sosiaalipsykologian kentälle. Kasvotyö tarkoittaa Goffmanin mukaan vuorovaikutustilanteiden kirjoittamattomia sääntöjä, joilla pyrimme suojelemaan sekä omia että toistemme kasvoja (Goffman 1955, 2). Tarkoitukseni on soveltaa kasvotyön teoriaa identiteettityöhön kytkösmediassa. Oman pro graduni kohdalla kyse on erityisesti äitien tekemästä identiteettityöstä sosiaalisessa mediassa, ja siitä miten äitien identiteettityö yhtäältä tukee ja toisaalta hankaloittaa lapsen omaa identiteettityötä.

Tämän päivän julkiseen yksityisyyteen ja yksityiseen julkisuuteen tulen soveltamaan Hannah Arendtin fenomenologis-eksistenttialistista näkökulmaa (Ridell 2015, 20), jossa julkisuus nähdään laajempänä käsitteenä, enemmänkin olemassaolona spatiaalisesta tilasta vapaana (Thompson 2011, 56), toisin kuin habermasilainen normatiivinen julkisuus. Arendtin mukaan olemme olemassa näkyessämme toisille ihmisille (Arendt 1958, 56). Julkisen ja yksityisen tematiikkaa pohdin erityisesti perheiden valokuva-albumien digitalisoitumisen kautta.

Analyysiosiossa pohdin aluksi omaa tutkijapositioniani ja lasten haastattelemiseen liittyviä eettisiä kysymyksiä. Käyn myös läpi haastattelutilanteissa esiin nousseita eettisiä pohdintoja ja tarkastelen haastattelutilanteen vuorovaikutusta käyttäen apuna Goffmanin kasvotyön teoriaa. Näin ollen se toimii työssäni kahdella eri tasolla: teorian selkärankana osoittamassa sosiaalisessa mediassa tehtävän identiteettityön solmukohtia sekä empirian työkaluna avaamassa tutkijan ja lapsen vuorovaikutustilanteen problematiikkaa.

Analyysiosiossa käyn kaksiosaisen aineiston analyysin kautta läpi lasten teemahaastatteluiden antia. Empirian osana ovat myös vanhempien vastaukset lasten taustatietolomakkeissa sekä lasten omat pohdinnat aiheesta heidän mediapäiväkirjoissaan. Teemahaastattelun vapaa keskustelu aiheesta syntyi pitkälti lasten mediapäiväkirjojen sekä vanhempien avoimien lomakevastausten pohjalta. Haastatteluihin, ja täten lasten vastauksiin, on vaikuttanut myös useamman eri haastattelijan malli. Yhteensä haastattelihoita on ollut kolme, ja jaoimme haastattelukäynnit lasten luona keskenämme. Lopulta osa haastatteluista toteutettiin aikataulusyistä ryhmähaastatteluina. Näin ollen haastatteluja analysoidessani keskityn vain niihin neljääntoista 8- ja 11-vuotiaaseen lapseen, joita olen itse

haastatellut lasten kotona. LAME-tutkimuksen nuorimmat, eli 5-vuotiaat, rajautuvat minun tutkimuksestani ulos sharenting-ilmion abstraktin luonteen vuoksi.

2. Sharenting – sosiaalisessa mediassa jaettu lapsuus

"Part of the way a child forms their identity involves having private information about themselves that remains private. That is being eroded by social media. I think the idea of not differentiating between public and private is a very dangerous one."

Psykologi Aric Sigman¹³

Lainaus psykologi Aric Sigmanin haastattelusta The Guardian -lehdessä kiteyttää innostukseni ja alkuperäisen pohdinnan graduni takana: Mitä haittoja sharenting-ilmiöstä voi lapsille aikanaan olla? Voivatko lapset kärsiä jaetusta yksityisyydestään henkilökohtaisesti tai suuremmassa mittakaavassa?

Tässä luvussa käsittelen sharenting-ilmiön syntyä, sekä sen haittoja ja hyötyjä lyhyesti. Seuraavissa luvuissa pureudun syvemmälle Sharenting-ilmiön syihin, eli ilmiöön liittyvään identiteettityöhön, sekä yksityisen ja julkisen muuttuneisiin rooleihin. Valotan tässä luvussa ilmiöön havahtumista median reaktioiden kautta ja kerron sosiaalisessa mediassa levinneiden esimerkkitapausten avulla, miten laajat mittasuhteet sharenting on internetissä itse asiassa saanut.

2.1. Jakamisen aikakausi

Sharenting-termin keksijäksi on tituleerattu The Wall Street Journal -lehteä¹⁴. The Wall Street Journal on kuitenkin monen muun median tavoin yhdistänyt termiin jakamisen liioittelevaa luonnetta kuvaavan ”over”-etuliitteen, eli kirjoittanut ilmiöstä nimeltä ”oversharenting”. Vapaasti suomennettuna se tarkoittaa ”liiallista jakamista”. Oversharenting-termi on liitetty sosiaalisen median varhaisiin omaksujiin ja heidän aloittamaansa verkostoitumisen tapaan jakaa lasten kuvia internetissä (em.). ”Oversharenting”-termillä on kuitenkin selkeä ensisijainen merkitys, denotaatio, joka puoltaa sen käyttöä mielipidetypisissä kirjoituksissa, eikä niinkään esimerkiksi pro gradu -tutkielmassa.

Näin ollen tulen käyttämään vanhempien jakamista kuvaavasta ilmiöstä termiä ”sharenting” (”sharing” eli jakaminen sekä ”parenting” eli vanhemmuus), jolloin termin denotaatio voidaan todeta huomattavasti neutraalimmaksi ja ilmiötä objektiivisemmin kuvailevaksi. Vanhempien lapsia

¹³ Ks. The Guardian. <https://www.theguardian.com/lifeandstyle/2013/may/18/pros-cons-of-sharenting>. Viitattu 23.1.2017.

¹⁴ Ks. Wikipedia. https://en.wikipedia.org/wiki/Sharenting#cite_note-5. Viitattu 23.1.2017.

koskevasta jakamisesta sosiaalisessa mediassa tulen käyttämään tässä tutkielmassa sanaparia ”vanhempien jakaminen” sekä asiayhteyden ollessa selkeä myös pelkästään sanaa ”jakaminen”. Jaetun informaation osalta tutkielmani keskittyy pääsääntöisesti kuva- tai kuva- ja tekstipäivityksiin, sillä kuvapäivitykset jaetaan usein jonkinlaisen kuvatekstin kanssa. Sharenting-ilmiötä voidaan luonnehtia erittäin visuaaliseksi ilmiöksi, joka näkyy myös analyysiosioni pääteemassa, visuaalisissa järjestyksissä (Seppänen 2001, 36).

Sharenting-ilmiöstä internetissä kirjoitettuja lehtiartikkeleita näyttäisi yhdistävän yhtäältä huolestuneisuuden ilmapiiri ja toisaalta mediakasvatuksellinen näkökulma: useat artikkelit tahtovat syyllistää vanhempia jakamisesta, mutta tarjota toisaalta myös reflektointiapua siihen, miksi jakaminen tuntuu ajassamme niin mielekkäältä. Sama, Björkin (1999) mukaan, naistenlehdistä tuttu ymmärtämisen ja syyllistäminen skitsofrenia (Mäkelä, Puustinen & Ruoho 2006, 230) vallitsee mielestäni myös sharenting-ilmiötä koskevassa tutkimuksessa. On kuitenkin huomattava, että tutkimusaihe on nuori, eikä jakamisen parissa ole varttunut täysi-ikäiseksi vielä yhtäkään kokonaista sukupolvea.

Facebookin varhaisimmat lapsipäivitykset ajoittuvat sen syntyyn vuonna 2004 ja Instagramin vuoteen 2010¹⁵. Facebookissa päivitysten mahdollisuuksiin ovat alusta asti kuuluneet sekä kuva- että tekstipäivitykset, kun taas Instagramissa käyttäjän ”seinä” tai ”syöte” täyttyy hänen seuraamiensa käyttäjien kuvista. Molempia sosiaalisia medioita hallitsevat nykyään algoritmit, jotka muokkaavat syötettä jokaisen käyttäjän toimien mukaan. Sekä Instagram että teemahaastatteluissani ilmi tullut mobiiliviestisovellus WhatsApp kuuluvat nykyään kytkösmedia Facebookin omistukseen¹⁶, minkä vuoksi myös niiden käyttöjärjestelmät ovat lähentyneet toisiaan, ja esimerkiksi kuvien ja videoiden jakaminen sovellusten kesken on helpottunut.

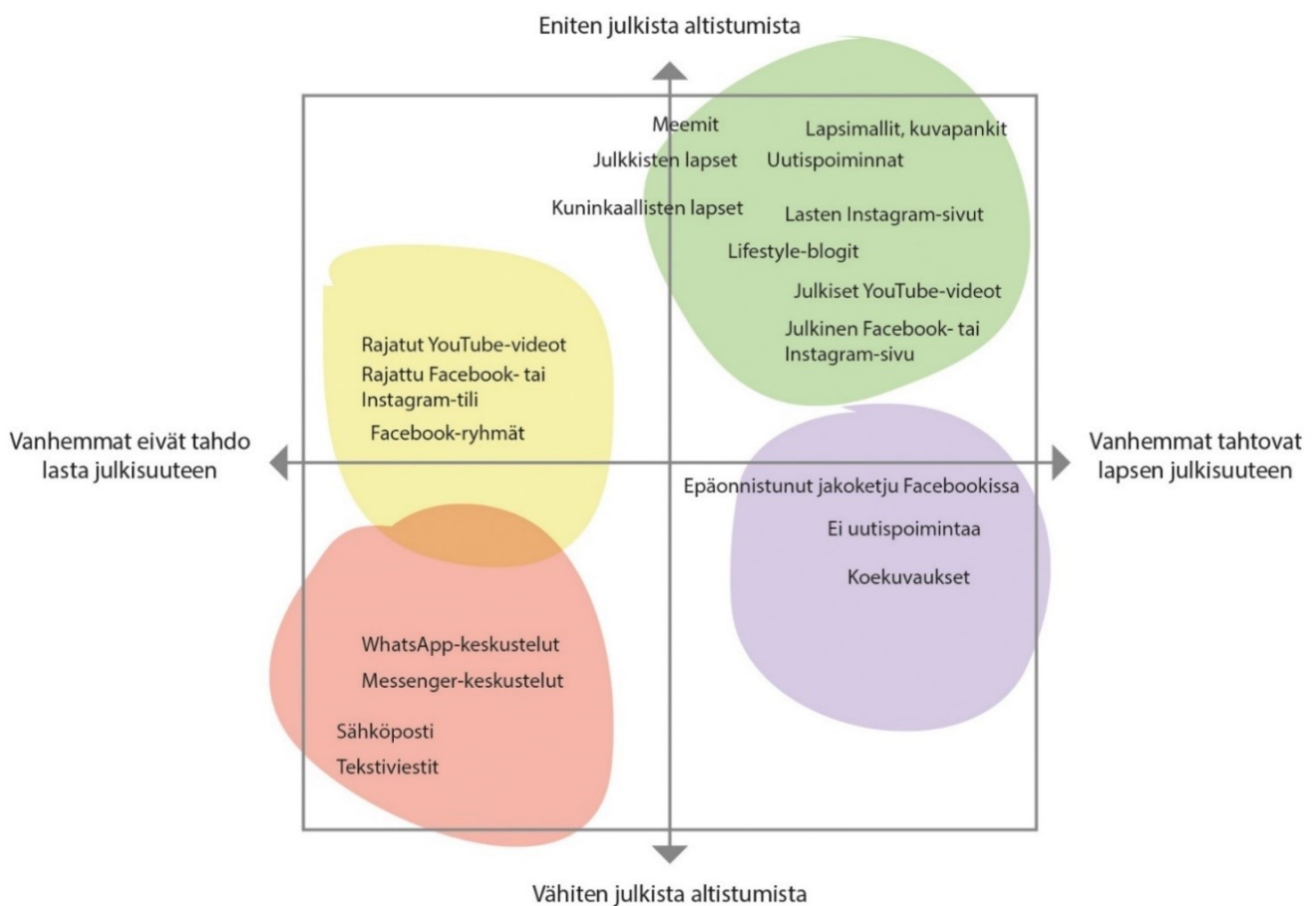
Sharenting-ilmiön tutkimus on toistaiseksi ollut aika lailla ulkomaiseen tutkimukseen rajoittunutta, ja pääasiassa tutkimusta on tehty Pohjois-Amerikassa. Tutkimusta on tehty sekä määrällisesti että laadullisesti ja sekä vanhempien että lasten näkökulmat huomioon ottaen. Näihin tutkimuksiin viitataan lisää seuraavissa luvuissa. Sosiaalisessa mediassa kasvavien lasten kehitysvaihe ja ikä huomioiden tutkimuksessa on kuitenkin omat haasteensa. Ensinnäkin lapset ilmaisevat tunteitaan rajallisesti verbaalisesti, ja verbaalisessa osaamisessa on suuria eroja kehitysvaiheesta ja henkilökohtaisista kyvyistä riippuen. Toiset lapset ilmaisisivat itseään haastatteluja paremmin

¹⁵ Ks. The New York Times. http://well.blogs.nytimes.com/2016/03/08/dont-post-about-me-on-social-media-children-say/?_r=0. Viitattu 26.2.2017.

¹⁶ Ks. Facebook ostaa Instagramin. <http://www.hs.fi/talous/art-2000002525845.html>. Ja Facebook ostaa WhatsAppin. <http://yle.fi/uutiset/3-7098540>. Viitattu 7.3.2017.

esimerkiksi verkkoympäristössä. (Noppari ym. 2017, 70). Toiseksi lapset ovat edelleen kodin vaikutuspiirin sisällä. Tämä seikka ilmeni välillä varsin konkreettisestikin tekemissani tutkimushaastatteluissa vanhempien kuunnellessa tai puuttuessa lapsen puheeseen. Tämä riippuvuus on myös sisäistettyä ja kehityspsykologiaan sekä ihmisen autonomiaan liittyvää (Suoninen & Pirttilä-Backman & Lahikainen & Ahokas 2014, 94–98).

Vanhempien jakaminen ei oman tutkielmani rajauksesta huolimatta rajaudu vain Facebookiin, WhatsAppiin, tai aiemmin esiin tulleet Instagramiin, vaan sitä esiintyy internetissä ja erilaisissa älypuhelinsovelluksissa hyvin monimuotoisena ja puolijulkisesta julkisena jakamisena. Internetin verkostoituneen luonteen vuoksi kuvamateriaali leviää siellä hyvin nopeasti ylittäen eri kytkösmedioiden rajoja sekä muovautuen käyttäjien mukaan. Usein puolijulkiseksi tarkoitettut julkaisut saattavat myös muovautua julkisiksi representaatioiksi julkaisijan tahdosta riippumatta. Erittelen seuraavaksi erilaisia sharenting-ilmion muotoja ja koitan tehdä jäsennystä niiden välillä nelikenttäkuvion avulla. Nelikentän muuttujia ovat julkisen altistuksen määrä ja vanhempien tahtotila jakaa informaatiota lapsesta julkisuuteen.

Kuvio 1. Nelikenttä sharenting-ilmion eri muodoista.

2.1.1. Internet-meemit ja uutispoiminnat

Internet-meemit leviävät internetissä äärettömän nopeasti, ja niistä tehdyt representaatiot ovat lukemattomia. Termi ”meemi” (eng. meme) on saanut alkunsa vuonna 1976 Richard Dawkinsin keksimänä, ja se kuvaa pieniä kulttuuriyksiköitä, jotka leviävät ihmiseltä toiselle kopioinnin ja imitaation kautta (Shifman 2014, 2). Internet-meemeistä puhuttaessa tarkoitetaan yleensä vitsejä, huhuja ja videoita, joihin liittyy jakajien oma luova panos, eli internet-meemit muovautuvat jatkuvasti (em.). Meemeihin liittyy myös tekijänoikeuskysymyksiä, sillä niiden kuvasisällöt saattavat usein olla luvottomasti kopioituja¹⁷. Tämä seikka koskettaa myös sharenting-ilmiötä. Lasten kuvia esiintyy meemikuvissa verrattain paljon. Osa lasten kuvista lienee kuvapankeista luvallisesti ladattuja, osa kuvapankkien esikatselukuvista luvatta kopioituja kuvia, mutta osan alkuperä liittyy vanhempien suoraan jakamiskäyttämiseen. Myös kuvapankkikuvat ovat välikäden kautta osa sharenting-ilmiötä, mutta brändäämisen kategorian alla, mistä kirjoitan lisää seuraavassa luvussa. Lasten kuvat meemeissä kuvaavat usein vahvoja tunteita, joita aikuisten on länsimaissa kiellettympää ilmaista kasvoillaan: iloa, suuttumusta, hämmennystä tai pelkoa. Lapsen kuvan päädyttyä meemiin sen muokkaaminen ja jakaminen saa lukemattomia eri muotoja¹⁸. Kasvojensa kautta lapsi, tai pikemminkin hänen vanhempansa, osallistuu internetin verkostoitumiseen, mutta myös itsensä brändäämisen ketjuun (Shifman 2014, 30). Esimerkkikuvana jaetusta meemikuvasta, jossa esiintyy lapsi käytän julkisuuden henkilöstä tehtyä meemikuvaa, jossa lapsen esiintyminen on sekundääristä, mutta näkyvää.

Meemikuva näyttelijä Bill Murraysta¹⁹ nousi suosioon sen arvoituksellisuuden takia. Bill Murray pitelee sylissään itkevää lasta ja imitoi tämän ilmettä. Bill Murrayn imitaatio sai Murrayn kasvot näyttämään kuitenkin erheellisesti myös näyttelijä Tom Hanksin kasvoilta, jolloin kuvasta syntyi sosiaalisessa mediassa suuri debatti: onko kuvassa Bill Murray vai Tom Hanks? Kuva on lapsen äidin, Laura DiMichele-Rossin mukaan (em.) julkaistu Facebook-ryhmässä jo vuonna 2013, ja otettu vanhempien toimesta golfkentällä vuonna 2012. Äidin mukaan hänen 4-vuotias poikansa Alexander ei juurikaan tunnista itseään kuvasta, eikä tiedä kuka Bill Murray on. Kuvasta on joka tapauksessa tullut internet-ilmiö, ja siinä sivussa myös Alexanderin kuva leviää Facebookin ja Redditin kaltaisissa verkostoissa uusille ja taas uusille käyttäjille. Vanhemman tahtotila on ko. tapauksessa ollut varsin

¹⁷ Ks. Lakimies Jussi Karin blogi meemien tekijänoikeuksista. <http://www.jussikari.fi/meemien-tekijanoikeudet/>. Viitattu 8.3.2017.

¹⁸ Ks. Jaetuimpiin ja muokatuimpiin meemikuviin kuuluvan Bad Luck Brianin taustatiedot. <http://knowyourmeme.com/memes/bad-luck-brian>. Viitattu 8.3.2017.

¹⁹ Ks. The Guardian. <https://www.theguardian.com/film/2016/oct/26/bill-murray-or-tom-hanks-facebook-photo>. Viitattu 31.1.2017.

myönteinen julkisuudelle, eikä julkisuutta koeta haitaksi. Julkisen altistuksen määrä on valtava, eli puhutaan kansainvälisestä altistuksesta.

Uutispoiminnalla tarkoitan sharentingin yhteydessä lasten kuvia, ja heihin liittyviä päivityksiä, jotka ovat rikkoneet uutiskynnyksen. UGC:n (user generated content) (van Dijck 2013, 142–143) lisääntyessä internetissä jatkuvasti, ovat myös valtamediat alkaneet nostaa kuratoiden uutisaiheitaan sosiaalisesta mediasta, hyödyntäen näin samalla aktiivisen julkison osallistumista sisällöntuotannon prosessiin. Facebookista uutisnostot ovat tapahtuneet nähdäkseni hyvin usein samalla kaavalla. Itse sain keväällä 2015 seurata uutisen muodostumista sharenting-tematiikasta, joten nostan ko. tapauksen esimerkiksi lasta koskevan tekstipäivityksen päätyemisestä puolijulkisuuden kautta julkisuuteen vanhemman tahtotilan ollessa myönteinen, ja julkisen altistuksen kattaessa ainakin kansallisen valtamedian.

Toukokuussa 2015 harrastuspiireistä minulle tuttu äiti jakoi Facebookissa tilapäivityksen, jossa kertoi 4-vuotiaan poikansa tulleen aikuisten kiusaamaksi mm. stereotyyppisesti tyttömaisiksi miellettyjen vaaleanpunaisten vaatteiden ja glitterin vuoksi. Omaan syötteeseeni tarina tuli Facebook-ystäväni jakamana. Pikku pojan tarina oli näet koskettanut äidin Facebook-ystäviä niin paljon, että he pyysivät äitiä laittamaan tarinan julkiseksi, jotta sitä voitaisiin jakaa. Seurasin mielenkiinnosta koko päivän ilmiön kumuloitumista, ja tarinan päätymistä valtamedioihin. Muutamassa tunnissa äidin tarinasta löytyi jo blogikirjoitus, ja se oli nostettu uutiseksi Yle Kioskin verkkosivuille. Muutaman päivän sisällä Facebookiin oli perustettu pukeutumistapahtuma pojan kunniaksi, josta Me Naiset -lehti kirjoitti artikkelin²⁰ ja jonne julkismiehet ”postasivat” mekkokuviaan. Neljä kuukautta myöhemmin päivitystä oli jaettu 15 667 kertaa, ja Minäkin olen Lenni – pukeudun vaaleanpunaiseen, kimallukseen tai mekkoon -tapahtuma oli kerännyt 13 000 osallistujaa.

Tämän kaltaiset ”15 minuuttia julkisuudessa” -tapaukset jäävät valtamedioissa ja Facebookin algoritmeissakin usein lyhytikäisiksi, ja painuvat nykyään päivän tai tuntien saatossa unohduksiin, koska uusia medianostoja tulee jatkuvalla tahdilla. Lapsen digitaalinen jalanjälki on kuitenkin pysyvä, sillä valokuvat ja kirjoitukset ovat aina tallennettavissa ja noudettavissa, vaikka julkaisu jälkikäteen poistettaisiinkin. Kansallinen tai jopa kansainvälinen verkkojulkisuus vanhemman tahtotilan tuloksena on aikuisen päätöksellä tehty valinta, mutta lapselle tulevaisuuteen kätkeytyvä riski.

²⁰ Ks. Me Naiset -lehden artikkeli Lenni-pojasta Facebook-ilmiönä.

http://www.menaiset.fi/artikkeli/ajankohtaista/ihmiset/pinkkia_rakastavasta_pikkupojasta_tuli_ilmio_antti_holma_ja_tuhannet. Viitattu 31.1.2017.

Seuraavassa luvussa esittelen lyhyesti vanhempien julkisuutta tavoittelevan sharenting-ilmiön muodon: lasten brändäyksen mm. blogeissa ja Instagram-kuvapalvelussa.

2.1.2. Blogit, Instagram ja brändäys

Brändien luominen mielletään usein markkinointiosastojen ja mainostoimistojen erikoisalaksi, mikä on yksi syy siihen, että brändäys kiinnostaa minua sekä graafisena suunnittelijana että tutkijana. Kiinnostavinta on minusta kuitenkin itsensä brändääminen, ja, sharenting-ilmiön ollessa kyseessä, itsensä brändääminen oman elämänsä visuaalisten järjestysten (Seppänen 2001, 36) kautta, joihin kuuluvat oman yksityisen tilan, eli kodin, sisällä usein myös omat lapset, puoliso, lemmikkieläimet, harrastukset ja mahdollisesti myös työ. Täytyy kuitenkin muistaa, että katseen kohteena oleminen tai jo oletus katsotuksi tulemisesta pitää aina sisällään erilaisia valtasuhteita (em. 35). Brändäämisessä näen yleistä halua määrittää se identiteetti ja linja, minkä me sosiaalisessa mediassa valitsemme. Mielestäni jokainen omistaa ajatuksia omalle brändilleen sosiaalisen median kanavissa, tietoisesti tai tiedostamattaan. Blogosfäärin, vloggaajien ja Instagramin kohdalla voimme kuitenkin puhua tietoisesta brändäyksestä, jossa visuaalisuus ja yksityisen raottaminen on hyvin harkittua ja suunnitelmallista. Kun bloggaaja valitsee yksityiselämänsä ja arkensa tapahtumia minäesitykseensä, joutuu hän pohtimaan performanssinsa synnyttämiä vaikutelmia, ja sitä, mitä hänen on soveliaista paljastaa. Suosituissakin blogeissa pyritään korostamaan bloggaamisen henkilökohtaisuutta, tavallisuutta ja autenttisuutta. Rajaukset saadaan näyttämään luonnollisilta ja itsestään selviltä. (Noppari & Hautakangas 2012, 23.)

Äidin brändi kietoutuu lapsen brändiin aivan kuten tulevaisuissa luvuissa käsiteltävä äidin identiteettityökin. On äidin hallussa millaisen kuvan hän luo internetissä kodistaan, lapsistaan ja elämästään. Lasten kuvien kohdalla äidit saattavat myös kokea, että katsojat vetävät onnistuneista kuvista johtopäätöksiä onnistuneesta äitiydestä (Wang & Alasuutari & Aro 2014, 204). Aikamme visuaalisuuden vuoksi lasten brändäämiseen kietoutuu usein vahvasti valokuvaus ja estetiikka. Lasten kautta näytetään omasta yksityisyydestä suuri osa, joka voidaan kuitenkin esittää hyvin rajatulla tavalla niin, että se tukee tavoiteltuja mielikuvia brändin rakentajasta ja hänen maailmastaan, tai kenties todellisuudesta, jonka hän tahtoo omakseen. Lapsihan voidaan mieltää myös reaali maailmassa ja arjessa vanhemman representaatioksi sikäli, että vanhempi valitsee tiettyyn ikään asti lapsen vaatteet, asettaa käyttäytymissäännöt ja odottaa tämän edustavan perhettä ilman kasvojen menettämisen pelkoa (Goffman 1955, 10). Lapsi on vanhempiensa panostuksen summa ja kodin ilmapiirin indikaattori, mutta lapsen oma ääni, jota vanhemmat joutuvat häpeän pelossa

ruokakaupassa tai kesäjuhlissa jännittämään, on internetissä mykistetty. Virtuaalisen kommunikoinnin avain epätodelliseen identiteettiin, eli brändiminään, piilee mielestäni juuri täydellisessä kontrollissa, itsen representaatioissa, jota emme voi reaali maailmassa säilyttää.

Esimerkkinä blogissa tapahtuvasta sharentingista käytän blogityyppiä, jossa vanhempi jakaa yksityisyyttään, mutta virittelee samalla myös pienimuotoista yritystoimintaa bloginsa aiheiden ympärille. Tällaiset lifestyle-blogit ovat lisääntyneet viime vuosina, ja koska blogeihin tuotetaan paljon visuaalista sisältöä kodin yksityisyyden piiristä, päätyvät usein myös omat lapset valokuvattaviksi. Toisaalta omien lasten kautta saatetaan esitellä esim. vaatteita, leipomuksia, käsitöitä tai muuta bloggaajaa kiinnostavaa aihepiiriä. Bloggaaja saattaa tarvita lapsimallia, ja päätyy oman lapsensa kuvaamiseen, koska se on hänelle näennäisesti eettisesti helpoin ja edullisin vaihtoehto. Toisaalta valinta saattaa olla henkilökohtaisesti helpoin vain luvan saamisen kannalta, sillä oman, alaikäisen lapsen ”lupautuminen” malliksi, ja hänen kuvaamisensa brändin vuoksi, saattaa luoda myöhemmin konflikteja vanhemman ja lapsen välille, sekä aiheuttaa vanhemmalle jopa enemmän omantunnontuskia, kuin vieraan lapsimallin käyttäminen. On myös muistettava, että lapsi kasvaa vanhemman ihailuun ja matkimiseen, jolloin lapsen aidolta tuntuva innostus saattaa olla sekä tarvetta miellyttää vanhempaa, että konstruktioita, jolla ei sinällään ole vielä tekemistä lapsen oman mielipiteen muovautumisen kanssa, hänen iästään riippuen (Suoninen & Partanen 2010, 115–117)

Blogiesimerkkinä esittelen lyhyesti Muita ihania -blogin²¹. Muita ihania on lifestyle-blogi, josta löytyy tämän päivän blogosfäärille tyypillisiä ominaisuuksia: n. 30-vuotias aktiivinen äiti, joka etsii vaihtoehtoista tapaa elättää perheensä, on visuaalinen, luova, ja ymmärtää sosiaalisen median mahdollisuudet. Blogin visuaalisessa virrassa äidin käsitöiden malleina esiintyvät myös omat lapset. Lapset ovat läsnä myös rakentamassa äidin identiteettiä ja imagoa, jonka äiti haluaa blogosfäärissä luoda. Lisää äitien identiteettityöstä, kauniiden asioiden paljastamisesta ja rumien asioiden peittämisestä kirjoitan seuraavassa luvussa, kun pureudun äitien identiteettityöhön syvemmin.

Muita ihania -blogin visuaalisuus, johon myös lapset verhotaan, on leikkisää ja kaunista. Toisaalta se on hyvin rajattua ja täten osaltaan sekä suojaa lapsen identiteettiä että vääristää totuutta. Blogi-sharentingiin liittyy sosiaalista mediaa suurempi itsemääräämisoikeus, koska sillä on tarkkaan valittu visuaalinen ilme, ja voimme luoda yksityisyydestämme kokonaisuuden vailla nopeasti otettuja, epätarkkoja valokuvia tai tuttaviemme epäkuranttia kommentointia. Blogin lukijat alkavat usein valikoitua kirjoittajan kiinnostuksenkohteiden mukaan, jolloin äitien lifestyle-blogeja seuraa melko heterogeeninen joukko toisia äitejä samanlaista inspiraatiota etsimässä. Tämä samanmielisten kupla

²¹ Ks. Muita ihania -blogi. <http://www.muitaihaniam.com>. Viitattu 7.2.2017

voi myös luoda julkiselle blogille intiimin puolijulkisen tilan tunnun, mutta tosiasiassa blogit ovat yleensä julkisempia tiloja kuin vanhempien sosiaalisen median tilit, joiden yksityisyysasetuksia on muokattu. Vielä julkisemmaksi blogien aseman tekee niiden tarkoitus nostaa tekijä uudelle tunnettuuden asteelle, jolloin vaatemalleina tai sisustuskuvien statisteina esiintyvät lapset menettävät äidin mukana osan yksityisyyden suojastaan.

Kuvapalvelu Instagramin kerronta taas hylkää blogeille ominaisen sanataituruuden lähes kokonaan, ja keskittyy joko uudistamaan tai toisintamaan olemassa olevia visuaalisia järjestyksiä. Instagramissa on nähtävissä paljon vastamainonnan kaltaista visuaalista hegemoniaa vastustavaa arjen kuvaamista, mutta lasten valokuvaaminen keskittyy nykypäivänä yleensä joko kuvaamaan lapsen viattomuutta ja ainutkertaisuutta tai leikittelemään hyväntuulisesti. Lasten kuvaamiseen tuntuu liittyvän tabuja, joita ei perhekuvia julkisemmissakaan yhteyksissä mielellään rikota. Lapsen ei haluta näyttävän kuvassa negatiivisia tuntemuksia tai kokevan mitään epämiellyttävää, vaan kuvat rakentuvat tradition mukaisesti elämän parhaista hetkistä (Rose 2010, 12). Voitaisiinkin ajatella, että jonkinlainen kollektiivinen moraali tai lasten kasvojensuojelu saa vanhemmat ottamaan ja jakamaan vain tiettytyyppisiä kuvia lapsistaan. Toki on myös aihealueita, joiden denotaatio on puhtoisempi lapsiin liittyessään kuin aikuisiin liittyessään. Näin on esimerkiksi alastomuuden kanssa, mutta sharentingin uhkakuvien vuoksi vanhemmat ottavat usein lasten alastonkuvien konnotatiiviset merkitykset aikuisväestölle nykyään huomioon.

Instagram-sharentingista esimerkkinä toimivat kuvat, joissa on leikitelty populaarikulttuurilla ja lapsen kuulumattomuudella tuohon genreen. Vastakkainasettelu puhtoisen lapsen ja raadollisen populaarikulttuurin välillä murtaa samanaikaisesti valtavirran tapaa esittää lapsuus, mutta brändää myös luovaa tekijäänsä valokuvaajana ja taiteilijana saattaen lapsen näin julkisuuden piiriin. Tilin julkisuus antaa myös olettaa, että kuvilla on varta vasten haettu julkisuutta ja laajempaa näkyvyyttä omalle taiteelliselle ilmaisulle, mutta samalla lapsen digitaalinen jalanjälki leviää somen verkostoissa ja mediassa yhtä laajalle kuin vanhemman luomat kuvat. Näin julkisen sharentingin intention mittaaminen voi olla haastavaa, mutta voimme ehkä pitää yhtenä mittarina sitä, kuinka julkinen vanhemman sosiaalisen median tili on, ja millaista edistämistyötä hän brändinsä eteen tekee. Joka tapauksessa julkisen sharentinginkin kohdalla tuntuisi epäeettiseltä puhua pahoista aikeista, tai intentiosta aiheuttaa lapselle jonkinlaista haittaa tai vaaraa. Pääsääntöisesti jakaminen liittyy myönteisiin tunteisiin, kuten iloon, ylpeyteen ja rakkauteen, ja näiden jakamisen haluun (Rose 2010, 7). Itseään lastensa avulla brändäävät vanhemmat saanevat toisilta aikuisilta ja vanhemmilta huonompaa palautetta kuin arkijakamista harrastavat vanhemmat. Intentio, suunnitelmallisuus ja taloudellinen hyöty tuovat julkisempaan sharenting-ilmiöön negatiivia kaikuja.

Tapausesimerkkinä Instagram-jakamisesta käytän nelikentässäni melko äärimmäiseen julkisuuteen ja vanhemman hyväksyvän tahtotilan alle sijoittuvaa esimerkkiä valokuvaajaäidistä, joka jakaa lapsestaan Instagramissa valokuvia, joissa lapsen rooli on olla osa teosta²². Kuvissa neljän kuukauden ikäinen Joey-vauva puetaan päiväuniensa aikana eri pop-ikonien vaatteisiin ja kuvataan. Joeyn äiti, amerikkalainen valokuvaaja Laura Izumikawa, kertoo halunneensa kuvata äitiyslomansa aikanakin jotain, ja haluavansa muistaa valokuvien kautta lapsensa kasvun ja merkkipaalu. Jälkimmäinen toive on sharenting-ilmiölle hyvin tyypillistä ja liittyy kiinteästi perhekuvien traditioon (Rose 2010, 44). Hyvin julkiseksi Joey-vauvan valokuvat tekee kuitenkin sekä niiden teosluonne että julkinen Instagram-tili, jonka seuraajina on 87 000 muuta Instagram-käyttäjää. Vielä laajemman julkisuudesta tekee tapauksen poimiminen uutiseksi. Joey-vauvan julkisuuden kohdalla voitaisiin ehkä myös pohtia millaista vallankäyttöä ja vastuuta liittyy lapsen kuvaamiseen ja kuvien jakamiseen hänen nukkuessaan, jolloin kuvaaminen ja kuvan lavastaminen jää lapselta pimentoon sekä hänen kehitysvaiheensa että tiedostomattoman tilansa, eli nukkumisen vuoksi.

2.1.3. Kytkösmediat

Kytkösmediat eli sosiaaliset mediat rajoittuvat omassa tutkimuksessani lähinnä Facebookiin ja Facebookin omistamaan WhatsApp-sovellukseen, joten käsittelen tässä alaluvussa lähinnä Facebookia, WhatsAppin kuuluessa intiimimpänä viestisovelluksena enemmän seuraavaan alalukuun eli viestiketjuihin. Omassa tutkimuksessani, joka keskittyi arjen jakamiseen, eli arkiseen sharenting-ilmiöön rajaten pois esim. tarkoitushakuisen julkisuuden lasten avulla, huomasin, että Facebook on yhä vanhemmille se sosiaalinen media, jota he käyttävät jakaessaan kuvia ja päivityksiä. Ridellin (2011) mukaan ”viestintään Facebookin tilassa sisältyy aina esityksellinen puoli. Esimerkiksi statuspäivitykset tai palveluun lisätyt valokuvat eivät vain välitä tietoa käyttäjien kuulumisista; yhteydenpidossa ja kokemusten jakamisessa lähipiirinkin kanssa on samalla kyse representaatioista, joita vastaanotetaan ja tulkitaan vähintään puolijulkisina esityksinä” (Em. 2011, 18).

Harvoilla tutkimukseni lapsilla oli tietoa vanhempien Facebook-käyttäytymisestä tai Facebookista toimintaympäristönä, eikä lapsilla ollut Facebookin ikärajan (13 vuotta) vuoksi omia tilejä Facebookissa, joskaan ei myöskään halua luoda omia Facebook-tilejä. Facebookin sanotaan keski-ikäistyneen²³ ja nuorten käyttäjien siirtyneen Instagramiin, jonne minunkin haastattelemani lapset

²² Ks. valokuvaaja Laura Izumikawan valokuvat lapsestaan popkulttuurin ikonisina hahmoina Instagramissa. <http://www.popsugar.com/moms/Baby-Dressed-Up-Costumes-While-She-Naps-Video-42288091>. Viitattu 28.2.2017.

²³ Ks. Facebook keski-ikäistyy. <http://www.mtv.fi/lifestyle/digi/artikkeli/onko-facebook-sinulle-liian-keski-ikainen-snapatessa-verohallinnon-pomokin-on-huikea-aija/5342168>. Viitattu 11.5.2017.

olivat erittäin halukkaita perustamaan tilin, heti kun heillä olisi siihen tarpeeksi ikää (Facebookin omistaman Instagramin ikäraja on niin ikään 13 vuotta). Facebookissa arjen jakaminen on kenties Instagramin tavoin nopeampien päätösten summa (Instagram perustuu ajatukselle reaaliaikaisesta kuvaviestinnästä, eng. instant, josta juontuu palvelun nimi) kuin blogosfäärissä, mutta toisaalta pohtiminen ja suunnitelmallisuus blogosfäärissä takaa joitakin rajoituksia, jotka Facebookin nopean päivittämisen vuoksi unohtuvat vanhemmilta. Facebookin keski-ikäistymisen on myös sanottu olevan yksi syy heikompaan medialukutaitoon ja täten lasten kuvien varomattomampaan levittämiseen. Varhaiset omaksujat, jotka alkoivat jakaa lastensa kuvia Facebookissa, olivat toki nykyisiä keski-ikäisiä käyttäjiä nuorempia aloittaessaan jakamisen, mutta toisaalta käyttäjien tietotaito on vajaassa kymmenessä vuodessa lisääntynyt samalla tavoin kuin lasten ja nuorten medialukutaito on parantunut. Keski-ikäiset käyttäjät kamppailevat medialukutaidon eri osa-alueiden ja tietoteknisen osaamisen kanssa enemmän kuin nuoremmat ikäluokat, eivätkä aina hahmota julkisuuden laajuutta (Liddle 2009).

Nuoremmat lasten vanhemmat ovat sen sijaan siirtyneet sosiaalisen median käytössä myös Instagramin puolelle. Instagramin eduksi jakamisen kannalta voitaneen lukea sen puhdas visuaalisuus, mikä tarkoittaa täysin kuvapainotteista viestintää. Instagramin käyttöliittymä mahdollistaa vain lyhyet kuvatekstit, ja sisällön luokittelu tapahtuu hashtag-merkkien (#) avulla. Instagram-tilin yksityisyysasetukset ovat toistaiseksi paljon yksioikoisemmat kuin Facebook-tilin, eli käyttäjä voi valita vain yksityisen ja julkisen vaihtoehdon välillä. Arkkitehtuurisesti riisutumpi käyttöliittymä ja mainosten poissaolo seinältä luovat Instagramissa intiimimmän tilan tunnun kuin miltä ”ruuhkainen” Facebookin käyttöliittymä vaikuttaa. Tämä visuaalinen seikka saattaa vaikuttaa vanhempien uskallukseen jakaa Instagramissa yksityisempiä kuvia kuin Facebookissa. Oma havaintoni Instagramin käytön luonteesta on sen ensisijaisuus ja arkisuus: Instagram-kuvat ovat usein pikaisen harkinnan tuloksia, ja käyttäjän seuraajamäärä Instagramissa on pienempi eikä segmentoitu, kuten Facebookissa. Niinpä käyttäjä käyttää ensisijaisesti Instagramia, jossa myös kuvien laatu on parempi, ja suodattaa Instagram-kuvista ja -videoista toisinaan osan Facebookiin ja jakaa niitä siellä mieluisille seuraajaryhmilleen. Instagramin käyttöliittymässä on myös huomioitava se, että se luotiin alun perin puhelinsovellukseksi, ja sen syötteessä ovat aluksi näkyneet kaikki seuratut käyttäjät ilman algoritmin puuttumista toimintaan, eli sen käyttöön on liittynyt alusta alkaen sekä intiimiys (oma henkilökohtainen puhelin) että voimaantuminen (alusta ei kontrolloi kaikkia toimintoja).

Toisille vanhemmille Instagram toimii myös luovana tilana, jossa visuaalinen leikittely tarttuu ja lapsille saatetaan luoda jopa oma Instagram-tili, jossa lapsen ”brändiä” voi seurata. Instagramiin on kuulunut alusta alkaen voimakkaasti selfie-kulttuuri, jossa omista kasvoista otetaan itse kuva, ja se

jaetaan seuraajille. Selfiet ovat kehittyneet ajan saatossa tarkoittamaan muitakin kuin pelkkiä omakuvia (esimerkiksi minä ja koirani kuvassa, eli ”dogfie”), jolloin myös lapset kuvissa ovat yleistyneet. Luovia kunnianhimoja Instagramissa saattaa olla esimerkiksi valokuvaajilla tai muilla luovan alan sivu- tai päätoimisilla yrittäjillä, jotka käyttävät Instagramia ilmaisena markkinointikanavanaan pistäessään toimintaansa pystyyn. Tällöin lasten brändääminen tapahtuu sekundäärisesti oman ammattitaidon esiintuomiseksi.

Facebookin arkinen jakaminen on ehkä menettämässä jo hehkuaan urbaanien ja luovien vanhempien maailmassa, mutta arkiset ”punasilmäkuvat” ovat edelleen valtavirran tapa jakaa lasten kuvia sosiaalisessa mediassa. Niiden editoimattoman luonteen vuoksi ne rinnastuvat neljännessä luvussani perhealbumeihin, jotka ovat, paperikuvien muututtua digitaalisiksi, alkaneet elää Facebookissa, WhatsApp-sovelluksessa, pilvipalveluissa ja sähköpostiviesteissä. Tätä julkisen ja yksityisen uutta ongelmallista liittoa pohdin luvussa neljä Hannah Arendtin julkisuuden käsitteen kautta, ja sitä tähän päivään soveltaen.

2.1.4. Viestiketjut

Viestiketjut sijoittuvat sharenting-ilmiötä hahmottelevassa nelikentässäni vähiten julkista altistusta aiheuttavaan segmenttiin, vanhempien tahtotilan ollessa julkisuuskielteinen. Tällöin vanhempien ainoa intressi on lähettää lapsista kuvia sukulaisille ja ystäville, mutta ei julkaista kuvia esim. Facebookissa omalla seinällään tai Instagram-tilillään. Lasten kuvien julkisuutta halutaan kontrolloida, eli niiden saajat ovat tiedossa, ja usein saajia myös ohjeistetaan olemaan lähettämättä tai jakamatta kuvia eteenpäin.

Haastatteleman lapset kertoivat kyllä vanhempien yksityisistä ryhmistä esim. Facebookissa, jolloin ryhmän sisällä voidaan turvallisesti jakaa kuvia vain lähipiirille. Myös viestisovellus WhatsApp mahdollistaa perhe- ja ystäväryhmien muodostamisen, samoin kuin Facebookin Messenger-sovellus, jolloin suljetussa ryhmässä voidaan sekä viestitellä että jakaa kuvia yksityisesti. Tekstiviestien ja niiden kuvaliitteiden aika alkaa tekstiviestien maksullisuuden vuoksi olla ohi, mutta vanhempien suosiossa ovat edelleen esimerkiksi sähköpostit, sillä tietoturvallisuuden puolesta sähköpostit mielletään usein sovellusten yksityisviestejä varmemmiksi, ja esimerkiksi isovanhempien tietotekniset taidot rajoittuvat monesti välttämättömpiin, eli sähköpostiin ja verkkopankkimaksamiseen.

Viestiketjujakamisessa avautuu valokuvien perhealbumiluonteesta myös se puoli, että ehdoton sisäpiiri saatetaan päästää katsomaan myös kaikkein yksityisimpiä tai editoimattomia kuvia varsinaisissa digitaalisissa perhealbumeissa, eli pilvipalveluissa säilytettävissä kansioissa. Sisäpiiri voi saada jaettavan linkin lapsen ristiäis- tai syntymäpäiväkuva-albumiin, jota kukaan muu ei pääse näkemään. Tällainen albumi arvotetaan yksityisyydessä korkealle, koska se sisältää usein editoimattomia originaalikuvia ja määrällisesti paljon kuvia. Siksi linkkien jakamista halutaan varjella, ja usein linkit jaetaan vain yksittäisiin kansioihin, eli digitaalisen albumin näkyvyyttä saatetaan rajoittaa vielä lähipiiriltäkin.

2.2. Lasten oikeuksista

Suomalaista, lasten näkökulmasta tehtyä sharenting-tutkimusta on tarjolla vasta todella vähän, mutta laadullista tutkimusta sharenting-ilmiötä sivuten on tehnyt esimerkiksi Lastensuojelun Keskusliitto. Lapsen yksityisyyden suoja digitaalisessa mediassa -selvityksen toinen osa sisältää 13–17-vuotiaille lapsille ja nuorille tehdyn kyselyn tuloksia vuodelta 2016, ja ensimmäinen osa tarkastelee lapsen yksityisyyden suojan laajuutta digitaalisessa mediassa oikeudellista näkökulmaa hyödyntäen.²⁴

Lastensuojelun Keskusliiton selvityksen mukaan lapsen yksityisyyden suojan toteutumisessa digitaalisessa mediassa on kyse yhtäältä lapsen yksityisyyden suojasta ja toisaalta muiden sananvapaudesta ja näiden sovittamisesta yhteen. Lainsäädännössä ei ole mitään tarkkaa rajaa käsitteelle lapsen yksityisyydestä, ja käytännössä sitä on mahdotonta määritellä, mutta sen voidaan katsoa pitävän sisällään ainakin itseä koskevan tiedon kontrolloinnin, arvokkuuden tunteen säilyttämisen sekä fyysisen ja psyykkisen koskemattomuuden. (Virkkala & Tervo 2016, 11.)

Ihmisoikeudet ovat lähtökohtaisesti ikäneutraaleja, ja lapset kuuluvat kaikkien yleisten ihmisoikeussopimusten suojan piiriin. Lapsilla on kuitenkin ikänsä puolesta myös tarve erityiseen suojeluun, jonka takaa YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus. Yleissopimusta voidaan pitää lasten oikeuksien perusnormistona. Sekä Suomen perustuslaissa, että lasten oikeuksien sopimuksessa lapsella nähdään olevan oikeus hänen etunsa ensisijaisuuteen, mielipiteeseen kehitysasteensa mukaan sekä huoltajien vastuuseen näiden oikeuksien toteutumiseksi. Lainsäädännöllisesti lapsi nauttii siis positiivista erityiskohtelua, ja lapsen oikeuksien katsotaan ylittävän huoltajan oikeudet, jotta julkinen

²⁴ Ks. Lastensuojelun Keskusliiton Lapsen yksityisyyden suoja digitaalisessa mediassa -raportin abstrakti. <https://www.lskl.fi/verkkokauppa/lapsen-yksityisyyden-suoja-digitaalisessa-mediassa/>. Viitattu 2.3.2017.

valta voisi tarvittaessa suojella lasta huoltajan aseman väärinkäytöltä. (Virkkala & Tervo 2016, 16–19.)

Selvitys käsittelee myös valokuvien jakamista henkilötietolain kannalta. Tapauskohtaisesti olisi arvioitava ovatko kuvat perusteltuja, tunnistaako niistä kohteen ja tarvitsisiko henkilötietolain edellyttämää lupaa pyytää. Suomen tietosuojavaltuutetun toimiston valokuvaa ja yksityisyyden suojaa käsittelevä opas neuvoo, että valokuvia internetissä julkaistaessa luvan kysyminen olisi suositeltavaa kaikissa niissä tilanteissa, joissa yksityisyyden suojan voidaan edes kuvitella vaarantuvan. (Virkkala & Tervo, 28.) Kun kyseessä on vanhempien toimesta tapahtuva valokuvien tai tiedon jakaminen, ei henkilötietolaki pysty kuitenkaan ottamaan asiaan kantaa. Yhtäältä lapsen huoltajan kuuluisi antaa lupa lapsesta julkisesti jaettavan tiedon julkaisemiseen, mutta entäpä kun kyse on huoltajan ja lapsen risteävistä mielipiteistä? Lapsen itsemääräämisoikeus ja huoltajan velvollisuus ottaa lapsen mielipide huomioon vaikuttaisivat todennäköisesti tapauksen kokonaisarvioon. (em. 30–31.)

Muista Pohjoismaista esimerkiksi Norjassa on viime vuosina kiinnitetty erityistä huolta vanhempien jakamiseen, ja digitaaliseen jalanjälkeen. Vuonna 2012 henkilötietolakiin lisättiin uusi lasten henkilötietoja koskeva muutos, jonka mukaan lapsen tietoja ei saa käsitellä tavalla, joka riitelee lapsen edun kanssa. YK:n lapsen oikeuksien komitea kiinnitti Norjaa koskevissa loppupäätelmissään vuonna 2010 erityistä huomiota vanhempien tapaan loukata lastensa yksityisyyttä. Esiin nousivat julkaisut, kuten videot, liittyen huostaanottokonflikteihin. Komitea suositteli tuolloin Norjaa antamaan tietosuojaviranomaisille vallan estää tietojen levittäminen netissä.

2.2.1. Kyselytutkimus lapsille

Lastensuojelun Keskusliiton 13–17-vuotiaille lapsille ja nuorille teettämä kysely kartoittaa juurikin lasten omia tuntemuksia ja kokemuksia muun muassa sharenting-ilmiöstä. Lapsille ja nuorille suunnattuun Wepropol-kyselyyn vastasi 871 13–17-vuotiasta, ja eniten vastaajia oli 13- ja 17-vuotiaiden ikäluokissa. Hieman yli 70 prosenttia vastanneista oli tyttöjä (Hurtia 2016, 3).

LAME-tutkimukseemme verrattaessa vastaajat ovat hieman vanhempia ja ennemmin teini-ikäisiä nuoria kuin lapsia. LAMEn ikäluokat ovat 5-, 8-, 11- ja 14-vuotiaat, ja omassa tutkimuksessani ikäluokista puuttuvat kokonaan 5-vuotiaat. Tämä siksi, että sharenting-ilmiötä olisi ollut huomattavan vaikeaa havainnollistaa 5-vuotiaille lapsille. Käyn tässä alaluvussa lyhyesti läpi Lastensuojelun Keskusliiton kyselyn tuloksia koskien vanhempien käyttäytymistä sosiaalisessa mediassa ja lasten

näkökulmia luvan kysymiseen, kun kyseessä on jakaminen sosiaalisessa mediassa. Lopuksi tiivistän havaintoja ja lasten ja nuorten neuvoja vanhemmille tämän kyselytutkimuksen perusteella.

Kyselytutkimuksessa lapsilta ja nuorilta kysyttiin muun muassa heidän vanhempiansa toiminnasta internetissä ja sosiaalisessa mediassa monivalintakysymysten ja avointen vastausten avulla (Hurtia 2016, 4). Keskityn sisältöön, joka koskee sharentingia, ja jätän lasten kavereiden toimintaa sekä heidän omaa toimintaansa koskevat kysymykset käsittelemättä. Lasten ja nuorten vastaukset vanhempiansa tietämyksestä toimia internetissä ja sosiaalisessa mediassa tuottivat hajontaa. Vähän yli puolet lapsista ja nuorista vastasi, että vanhemmat tietävät jokseenkin hyvin miten toimia, eivätkä täten loukkaa lasten ja nuorten oikeuksia. Vastaavasti noin puolet epäili vanhempiansa taitoja, ja vain 13 prosenttia oli täysin sitä mieltä, että vanhemmat osaavat toimia ko. ympäristössä loukkaamatta lasten ja nuorten oikeuksia. (Hurtia 2016, 6.)

Suurin osa vastaajista (87 prosenttia) luotti jossain määrin siihen, etteivät vanhemmat jakaisi heistä kiusallisia kuvia julkisuudessa. Silti lähes 60 prosenttia koki, että vanhemmat saattaisivat ymmärtämättömyyttään julkaista jotain, mitä lapset ja nuoret eivät heidän haluaisi julkaisevan. Näyttäisikin siis siltä etteivät lapset ja nuoret usko vanhempien loukkaavan heidän yksityisyyttään tahallisesti. Vanhempien ei siis koeta haluavan aiheuttaa toiminnallaan sitä mielipahaa, jota he kuitenkin saattavat aiheuttaa. (Hurtia 2016, 6.) Vanhempiansa kohdalla lapset olivat siis sekä luottavaisia vanhempiansa hyvää tahtoa kohtaan että skeptisiä heidän osaamistaan kohtaan. Myös Michiganin yliopiston tutkimuksessa, 249:lla vanhempi-lapsiparilla, selvisi, että 10–17-vuotiaat lapset olivat hyvin huolissaan vanhempiansa jakamisesta, siinä missä vanhemmat itse ilmaisivat hyvin pientä huolta.²⁵ Hurtian yhteenvedossa lapsista 56 prosenttia oli jossain määrin tai täysin eri mieltä siitä, että vanhemmat tietävät, mitä nuoret sosiaalisessa mediassa tekevät (em.). Oman tutkimukseni kohdalla näyttäisi siltä, että myöskin vanhempien jakamiskäytännöt ja sosiaalisen median alustat aiheuttavat lapsissa epävarmuutta ja ovat osittain heiltä kokonaan pimennossa. Voitaisiinkin siis ajatella, että vanhempien ja lasten sosiaalisen median käyttöön kehittyä sellaisia diskursiivisia tapoja rakentaa osakulttuureita ja identiteettiä, jotka sulkevat perheen muita osapuolia pois. Sharentingin kohdalla kyse on kuitenkin myös diskursiivisesta vallasta, sillä vanhemmat jakavat kuvia ja päivityksiä lapsistaan, eikä toisinpäin. Tutkimukseni mukaan lapsilla oli kuitenkin jo myös selkeitä mielipiteitä jakamisen suhteen.

²⁵ Ks. Viittaus Michiganin yliopiston sharenting-aihetta sivunneeseen tutkimukseen.

https://well.blogs.nytimes.com/2016/03/08/dont-post-about-me-on-social-media-children-say/?_r=1. Viitattu 6.3.2017.

Yli 85 prosenttia lapsista ja nuorista kertoi jonkun muun henkilön laittaneen heistä kuvia ja tietoa sosiaaliseen mediaan. Kavereiden ja luokkakavereiden jälkeen vanhemmat olivat kolmanneksi suurin ryhmä. (Hurtia 2016, 8.) Facebook, Instagram ja Snapchat nousivat selkeästi suosituimmiksi sosiaalisen median kanaviksi jakamiselle, mutta omassa LAME-tutkimuksessamme se ei ollut saavuttanut WhatsAppin kaltaista suosiota, ja sen mainitsi vain muutama haastateltavistani. Lupaa kuvien tai tietojen jakamiselle ei oltu kysytty n. 45 prosentilta vastaajista (em., 8). Lupa onkin asia, johon lapset ja nuoret suhtautuivat vakavasti. Noin 60 prosenttia vastaajista oli sitä mieltä, että lupa pitäisi kysyä aina, ja 40 prosenttia sitä mieltä, että lupa pitäisi kysyä tilanteesta riippuen.

Haastattelututkimuksen yhteenvetona voidaan todeta, että lapset toivovat vanhemmiltaan paitsi luvan kysymistä myös hyvää harkintaa sen suhteen, ettei internettiin laitettava sisältö voi pahoittaa lapsen tai nuoren mieltä, nolata häntä tai levitä tuntemattomille. (Hurtia 2016, 18). Lapset ja nuoret osoittivat vastauksissaan suurta valvettuneisuutta sharentingin riskien suhteen, sillä erityisesti lasten henkilötiedot ja alastonkuvat olivat materiaalia, jota heidän omasta mielestään ei tulisi missään tilanteessa laittaa nettiin. Lasten medialukutaitoa ja pitkän tähtäimen ajattelua kuvasi myös heidän huolensa siitä, että jaetut tiedot tai kuvat haittaisivat tulevaisuudessa esimerkiksi työnsaantia. Lapset ymmärsivät digitaalisen jalanjäljen yhtäältä leviävän nopeasti ja toisaalta pysyvän verkossa mahdollisesti peruuttamattomasti. Lastensuojelun Keskusliiton yhteenvedon sharentingiin liittyvät neuvot muotoutuivat koskemaan juurikin luvan kysymistä, Facebook-seinällä esiintymisen tarpeellisuutta sekä lapsen nolaamisen ja hänen turvallisuutensa pohtimista. (Hurtia 2016, 16–19.)

2.3. Vaaroja ja uhkakuvia

Lastensuojelun Keskusliiton haastattelututkimuksen yhteenveto nosti jo omalta osaltaan esiin lasten sharentingin kohdalla tiedostamia vaaroja ja uhkakuvia, vaikka lapset eivät kaikkia konkreettisia uhkia sanoittaneetkaan. Uhkakuvia tuntui silti leijuvan jakamisen yllä, ikään kuin jakamisen diskurssi olisi saanut lasten mielissä jo jokseenkin negatiivisen tai ainakin varauksellisen arvolatauksen. Muiden jakamien tietojen ja kuvien haittavaikutuksista kysyttäessä lapsista ja nuorista n. 10 prosenttia vastasi jakamisella olleen heille haitallisia vaikutuksia (Hurtia 2016, 11). Lapset raportoivat kiusaamista ja haukkumista, häpeän sekä pelon tunteita ja kuvien väärinkäytöksiä mm. luvattomien kuvakaappauksien ja jakamisen muodossa. Mediassa sharentingiin yhdistettyä seksuaalista häirintää lapset raportoivat marginaalisen vähän, ja sekin liittyi lähinnä itse jaettuihin kuviin ja tietoihin. (Hurtia 2016, 11–13.) Lasten huolestuneisuuden diskurssi, joka näkyi haastattelututkimuksessa mielestäni ennakoituna kuvien ja tietojen tulevaisuuden haitoista, kielii siitä, että vanhempiinsa

verrattuina lapset ja nuoret ovat saaneet peruskoulussa, toisiltaan ja myös medioissa mediakasvatusta. Tätä väitettä tukee oma LAME-tutkimuksemme, jossa haastateltavat lapset kertoivat oppineensa esimerkiksi tietokoneen ja älypuhelimien käyttöä enimmäkseen koulusta, kavereilta ja itse opettelemalla. Jos lapsi törmää mediassa sharenting-teemaan, värittää siitä kirjoittamista myös erilaisten uhkakuvien maalailu, jolloin lapsen muut oppimiskontekstit huomioiden lasten huolestuneisuuden diskurssi on hyvin ymmärrettävää. Toisaalta on myös tärkeää muistaa, että lapset ilmaisivat haastattelututkimuksessa huolestuneisuutta vanhempiensa jakamista kohtaan toivomalla heiltä parempaa yksityisyyden suojaa ja rajojensa kunnioittamista (Hurtia 2016, 21).

Sharentingin potentiaalisia uhkakuvia on esitellyt esimerkiksi Time-lehti online-artikkelissaan *Are You Guilty of "Oversharenting"? Why We Owe Our Kids Online Privacy*.²⁶ Lehden mukaan yksi sharentingin pelottavimpia uhkakuvia on identiteettivarkaus henkilötietojen ja kuvien avulla. Artikkelin mukaan yli 10 miljoonan ihmisen identiteetti varastetaan verkossa vuosittain. Lasten alastonkuvien päätyminen lapsipornosivustoille on myös sharentingin parissa usein mainittu vaaranpaikka. Lasten kuvat voivat myös yllyttää pedofiileja ottamaan kontaktia lapsiin, jopa äitien kautta, kuten Suomessa tapahtui vuonna 2016.²⁷ Lasten kuvien käyttökohteet ovat mitä moninaisimpia ja jakautuvat synkkiin alakulttuureihin, joista on internetissä mahdotonta pitää lukua. Identiteettivarkaus voi ilmentyä esimerkiksi lasten kuvien varastamisella perheroolileikkejä varten: Instagramissa lasten kuvia on varastettu valetileille, joissa lapsille keksitään uusia nimiä ja heidän kuviaan esitellään kuin omien lasten valokuvia.²⁸

Sharentingin teoreettisista vaaroista osa on myös varmasti meille vielä kartoittamatonta aluetta teknologian kehittyessä ja sosiaalisessa mediassa varttuneiden lasten kasvaessa aikuisiksi. Pahimmillaan sharenting-tapauksia saatetaan ratkoa laajasti oikeusistuimissa ympäri maailmaa, kuten Itävallassa vanhempansa oikeuteen haastaneen tytön ennakkotapaus antaa olettaa.²⁹ Itsessään jo globaaliksi ilmiöksi paisuneeseen sharentingiin on kuitenkin kestänyt puuttua tulevaisuudessa lakiteitse. Olisikin siis elimellisen tärkeää, että vanhemmat sisäistäisivät sharentingin vaaroja ja uhkakuvia, ja pyrkisivät turvaamaan lastensa yksityisyyden suojaa muun muassa tietoturva-

²⁶ Ks. Time-lehden artikkeli mm. sharentingin vaaroista. <http://healthland.time.com/2013/02/01/are-you-guilty-of-oversharenting-why-we-owe-our-kids-online-privacy/>. Viitattu 17.1.2017.

²⁷ Ks. Lapsien äidit saivat lapsiinsa kohdistuvia treffipyyntöjä vierailta miehiltä. <http://yle.fi/uutiset/3-9346151>. Viitattu 16.3.2017.

²⁸ Ks. Instagramin perheroolileikit varastetuilla lasten kuvilla. <https://www.fastcompany.com/3036073/the-creepiest-new-corner-of-instagram-role-playing-with-stolen-baby-photos>. Viitattu 16.3.2017.

²⁹ Ks. Tytär haastoi vanhempan oikeuteen Facebookissa jaetuista lapsuuskuvista. <http://yle.fi/uutiset/3-9168260>. Viitattu 16.3.2017.

asetuksiaan tiukentamalla pyrkien tätä kautta ”järkeväen jakamisen kulttuuriin”.³⁰ Myös lapsen oikeus kommentoida omaa digitaalista jalanjälkeään, eli luvan kysyminen kuvia ja tietoa jaettaessa, osoittaisi vanhemman ymmärtävän sen digitaalisen identiteettikonstruktion suuruuden ja vaikutukset, jonka hän jättää lopulta lapsensa harteille.

³⁰ Ks. The Guardian -lehden vinkit järkevään jakamiseen vanhemmille.
<https://www.theguardian.com/lifeandstyle/2013/may/18/pros-cons-of-sharenting>. Viitattu 6.3.2017.

3. Identiteettien ihmemaassa

Yksilölliset tunteet ja ymmärrys sharentingin uhkakuvista, mutta myös sen positiivisista puolista, sekä sharentingin merkitys yksilön identiteetille ovat tämän pro gradun kiinnostuksen kohteena. Sharentingin polttopisteessä säilyy kysymys siitä, ohittaako vanhemman oikeus sananvapauteen lapsen oikeuden yksityisyyden suojaan vai päinvastoin. Tässä luvussa tarkastelen tarkemmin syitä jakamisen takana, ja jakamista erityisesti äitien tekemänä identiteettityönä.

3.1. Kasvotyön päivitys

Sosiologi Erving Goffman on kehittänyt paitsi sosiaalipsykologiassa paljon käytetyn vuorovaikutustilanteisiin sopivan rooliteorian³¹ myös kasvotyön teorian, josta hän on kirjoittanut kuuluisan artikkelinsa *On Face-Work* (1955). Face-Work, eli suomeksi kasvotyö, kuvaa ihmisen tapaa suojella vuorovaikutustilanteessa ”omia kasvojaan” eli omaa positiivista pääomaansa, johon liittyy sosiaalinen ja rituaalinenkin ulottuvuus, koska kasvot ovat ihmiselle pyhät (Goffman 1955, 19). Ihminen pyrkii säilyttämään omien kasvojensa lisäksi myös toisten ihmisten kasvot, ja tämä käyttäytyminen liittyy kulloisenkin ryhmän ja vuorovaikutustilanteen olemassaoloon elimellisesti. (em. 5–6.)

Omassa gradussani tulen käyttämään Goffmanin kasvotyön teoriaa kahdella eri tasolla. Tässä luvussa käsittelen kasvotyön päivittämistä digitaaliseen ympäristöön, eli pyrin soveltamaan sitä sharenting-ilmiöön ja erityisesti äitien tapaan tehdä identiteettityötä sekä itselleen että lapsilleen internetin verkostoituneessa, mutta paikasta, ajasta ja nonverbaalisesta viestinnästä vapaassa tilassa. Äitien identiteettityöstä puhun erityisesti visuaalisten viestien eli valokuvien kautta. Pyrin perustelemaan kuinka samanlaisia kasvotyön peruseriaatteita äitien identiteettityö, jota sharenting pitkälti on, noudattelee niin verkossa kuin reaalityökaluudessakin. Toisaalta tahdon nostaa esiin myös problemaattisen tarpeemme kommunikoida verkossa kuin tavallisessa kasvokkaimisessa vuorovaikutustilanteessa, mikä aiheuttaa ongelmia muun muassa laajalle levinneen sharentingin muodossa. Analyysiosiossa sovellan kasvotyötä niihin 14 teemahaastattelutilanteeseen, joissa olin

³¹ Ks. Goffmanin rooliteoria. <http://www.uta.fi/avoinyliopisto/arkisto/sosiaalipsykologia/roolit.html>. Viitattu 16.3.2017.

itse haastattelijana, ja joissa me jokaisen haastateltavan lapsen kanssa teimme kasvotyötä perinteisessä Goffmanin kuvaamassa kasvokkaisessa vuorovaikutustilanteessa.

Goffmanin kasvotyön teoriaa on jo alettu siirtää digitaalisiin ympäristöihin. Arjen sosiaalipsykologia -kirjassa todetaan digitaalisesta vuorovaikutuksesta, että ”esimerkiksi chat-keskusteluissa sovelletaan tuttujen käytäntöjen, kuten kasvojen säilyttämisen uudenlaisia muotoja” (Suoninen ym. 2014, 75). Itse pyrin kuitenkin tässä luvussa tarkastelemaan kasvotyön eri muotoja äitien identiteettityön osakulttuurissa, joka sijoittuu kaiken lisäksi internettiin. Kaikilta osin rinnastaminen ei välttämättä onnistu ei-spatiaalisessa virtuaalisessa tilassa, mutta toisaalta tarkastelu uudessa ympäristössä saattaa myös kirkastaa joitain kasvotyön keskeisimpiä merkityksiä.

3.2. Jakaminen äitien työnä

Ennen kuin lähdän kartoittamaan äitien identiteettityötä, on syytä tarkastella mitä tarkoitan identiteetillä oman tutkielmani kontekstissa. Käytän sosiaalipsykologiassa etnometodologisesti painottunutta identiteetin määritelmää, eli identiteetti ei rajaudu ihmisen staattiseksi olemukseksi, vaan se on neuvoteltavissa toisten ihmisten kanssa, ja se rakentuu kielellisten kategorioiden kautta (Jokinen & Juhila & Suoninen 2012, 89–90). Näin ollen voidaan ajatella, että identiteettiä lähestytään hyvin diskursiivisesta näkökulmasta. Identiteetin rakentumisessa näkyy myös moraalisuus, eli ne käsitykset, jotka ovat hyväksytyjä tässä ajassa ja paikassa (em. 93–94). Kolmanneksi identiteettiin voidaan vielä nähdä vaikuttavan kulttuurisuuden, eli sellaiset tietovarannot, kuten asiantuntijatieto ja tyypillisimmät diskurssit, joita meidän kulttuurisessa ympäristössämme on tarjolla. Koska näitä kategorisointeja, kuten asiantuntijatietoa, pidetään monesti jokseenkin itsestään selvänä, eikä meille aina ole tarjolla kilpailevia kulttuurisia diskursseja, eivät identiteettikategoriat ole vapaita itsestään selvistä ”kulttuurisista oletuksista, jotka kytkeytyvät moraalisiin arvostuksiin”. (em. 92–93.)

Rajaan jakamisen syiden teoreettisen pohdinnan äitien identiteettityöhön. Tämän kategorisoinnin voidaan ajatella yhtäältä syrjivän isiä tai toisaalta asettavan äidit edesvastuuseen jakamisesta kokonaisuudessaan. Perustelen jakoa kuitenkin tutkimuksilla, joiden mukaan lapset ovat enemmän läsnä äitien kuin isien sosiaalisen median päivityksissä, ja että äitien sharenting rakentaa ja ylläpitää hyvä äiti -myyttiä sosiaalisesti uudessa ympäristössä. Tämä on mielestäni yhteiskunnallisesti kiinnostava havainto, joka osaltaan vahvistaa stereotyyppistä nais- ja miestapaisuutta (Jokinen 2005, 50) uudessa kontekstissa poissulkemalla myös miehiä sosiaalisen median heimoista (McLuhan 1969, 16), joissa äidit harjoittavat vanhemmuuttaan.

Michiganin yliopistollisen lastensairaalan toteuttama kansallinen tutkimus Parents on social media: Likes and dislikes of sharenting³² kertoo, että yli puolet äideistä ja vain yksi kolmasosa isistä keskustelee vanhemmuudesta sosiaalisessa mediassa. Washingtonilainen Pew Research Center taas raportoi tutkimuksessaan Parents and Social Media³³, että 50 prosenttia sosiaalista mediaa käyttävistä äideistä saa sieltä sosiaalista ja emotionaalista tukea vanhemmuuteensa, kun vastaava prosenttiluku on isien kohdalla 28 prosenttia. Saman tutkimuksen mukaan äidit myös osallistuvat sosiaalisen median, yleensä Facebookin, vuorovaikutukseen paremmin, eli vastaavat sekä positiivisiin että negatiivisiin toisten tekemiin päivityksiin. Kasvotyön näkökulmasta vuorovaikutuksessa on hyveellistä ja kulttuurille ominaista suojella myös toisten kasvoja ja vastata viesteihin (Goffman 1955, 10), joten äidit toimivat spontaanimminkin kasvokkaisen vuorovaikutuksen ihanteiden mukaan. Tutkijat Priya Kumar ja Sarita Schoenebeck liittävät äitien monitasoiseen vuorovaikutukseen sosiaalisessa mediassa termin privacy stewardship, eli ”yksityisyyden käskynhaltijuus” (suom. oma). Tällä käsitteellä he tahtovat kuvata työtä, joka on täynnä valintoja siitä mitä, millä perusteilla ja kenen toimesta lapsesta jaetaan tietoa sosiaalisessa mediassa. Toisaalta äitien äititapaisuuteen kuuluu myös halu saada tunnustusta ja toimia hyvän äidin tavoin (eng. good mothering). (Kumar & Schoenebeck 2015, 1302.)

Äitien tuleminen äideiksi näkyy myös heidän tavassaan käyttää sosiaalista mediaa. Kumar & Schoenebeck (2015) ovat tutkineet tuoreiden äitien jakamiskäytäntöjä sosiaalisessa mediassa. Näyttäisi siltä, että äidit eivät tunne pelkästään halua jakaa vauvojen kuvia sosiaalisessa mediassa, vaan myös yhteisöllistä painetta siihen. Perhekuvien perinteisiin kuuluu lasten kuvien näyttäminen sukulaisille ja ystäville, ja tällaista jatkumoa odotetaan nyt myös digitaalisessa ympäristössä. (em. 1303.) Jos vanhempi on linjassa reaalielämän kasvojensa kanssa alusta asti, eikä suostu jakamaan valokuvia, voitaisiin olettaa, että hyvin käyttäytyäkseen suku ja ystävät kunnioittavat yksilön linjakasta päätöstä (Goffman 1955, 12). Jos taas yksilön päätös on häilyvä, voi yhteiskunnallinen paine tai toisaalta toisenlaisen linjan pitäminen johtaa jakamiskäytäntöön.

Kuvat liittyvät myös vahvasti äitien ”hyvään äitiyteen”. Uudet äidit kokevat painetta toimia kulttuurisesti oikein, eli rakastua lapseen välittömästi, tunkea äitiyden iloa, luonnollisuutta ja helppoutta. Vastatakseen näihin kulttuurisiin odotuksiin ja sisäiseen paineeseensa, jakavat äidit vauvoistaan kuvia sosiaalisessa mediassa. Vauvojen kuvat toimivat ikään kuin todisteena hyvästä hoidosta kauniiden vaatteiden, suloisen käyttäytymisen ja aktiivisen elämän kuvastojen kautta.

³² Ks. National Poll on Children’s Health: Parents on social media: Likes and dislikes of sharenting. <http://mottnpch.org/reports-surveys/parents-social-media-likes-and-dislikes-sharenting>. Viitattu 17.3.2017.

³³ Ks. Pew Research Center: Parents and Social Media. <http://www.pewinternet.org/2015/07/16/parents-and-social-media/>. Viitattu 17.3.2017.

Äideille on myös tärkeää rakentaa yksilöllistä identiteettiään äitinä antamalla lapsen vaikkapa syödä kuvassa multaa tai jakamalla kuvia perheen yhteisestä museoretkestä. Toisaalta osa haastatelluista äideistä tahtoi pitää oman Facebook-sivunsa itsellään, eli koki sen kertovan narratiivia hänestä, eikä hänen lapsestaan. (Kumar & Schoenebeck 2015, 1304–1307.)

Arkijakamisessa voidaan siis ajatella olevan kyse siitä millaisiin kulttuurisiin kategorioihin äidit haluavat päästä jakaessaan kuvia lapsistaan ja toisaalta siitä millaisia lokeroiteja he haluavat vastustaa teoillaan. Kasvotyön näkökulmasta äideillä on myös valmiiksi kasvot, joiden mukaan heidän tulisi oletetusti toimia vuorovaikutustilanteissa säilyttääkseen ne (Goffman 1955, 6–7). Kumarin ja Schoenebeckin tutkimuksen äidit kokivat kuvien jakamisesta tulevan mielihyvän, eli tykkäyksien ja kommenttien, takia halua jatkaa jakamista samantapaisesti kuin he olivat tehneet aikaisemminkin (Kumar & Schoenebeck 2015, 1307). Äidit siis saivat sosiaalista hyväksyntää tietynkaltaisten kuvien jakamisesta, jolloin he tulkitsivat onnistuneensa kasvotyössään ja toimivansa oikealla tavalla äititapaisesti. Toisaalta, kasvotyötä ajatellen, äidit saattavat unohtaa omaa identiteettiään rakentaessaan lapsen digitaalisen jalanjäljen samanaikaisen rakentumisen ja olla pahoillaan tästä myöhemmin. Tällöin hyvä kasvotyö voisi vielä vaikuttaa positiivisesti lapsen ja äidin suhteeseen, jolloin lapsi uskoisi hänen kasvojensa menetyksen olleen sekundääristä ja pahaatarkoittamatonta (Goffman 1955, 14), aivan kuten Lastensuojelun Keskusliiton haastattelututkimuksesta kävi ilmi.

Äitiyteen astuminen visuaalisten järjestysten kautta ei ole mitenkään uusi ilmiö. Myös paperisten perhekuvien yksi tehtävä on ollut kertoa hyvästä äitiydestä (Wang ym. 2014, 204). Vaikka perhekuvien traditiota on myös tietoisesti vastustettu esimerkiksi amerikkalaisessa ”hauskojen kotivideoiden” perinteessä, jossa lapset saattavat sotkea talon ruoalla, äiti pudottaa lapsen sylistään tai tapahtuu jotain muuta kulttuurisesti epäsovinnaista, toimii valtaosa äideistä kuitenkin perinteisen perhekuvatradition mukaisesti. Perhekuvien traditiossa lapsista otetut kuvat ovat suloisia ja positiivisia (Kumar & Schoenebeck 2015, 1305–1306). Yleensä ne kuvaavat elämän merkkipaaluja, kuten jotain lapsen ensimmäistä kertaa: ensimmäisiä syntymäpäiviä, ensimmäistä kävelyaskelta, ensimmäistä hammasta jne. Myös Seppäsen (2001) mukaan ihmiset kuvaavat useimmiten poikkeustilanteita ja elämän tärkeitä käännekohtia (em. 76). Tämän vuoksi esikoisen ensimmäinen vuosi on myös sosiaalisessa mediassa julkaisu- ja näkyvyydeltään selkeästi ruuhkaisin vuosi: Facebookia käyttävistä uusista äideistä 98 prosenttia jakaa kuvia sivustolle. (Kumar & Schoenebeck 2015, 1302). Yhteiskunnan visuaaliset järjestykset vaikuttavat siihen mitä me pidämme tärkeänä ja katsomisen arvoisena. Visuaalisia järjestyksiä rakennetaan itse aktiivisesti, joten emme pelkästään mukaudu olemassa oleviin rakenteisiin. Tällä hetkellä me myös ”tuotamme kuvallisuutta” enemmän kuin

koskaan. (Seppänen 2001, 75.) Lapset ovat tärkeä osa vanhempiensa identiteettiä, etenkin nykyisessä lapsilähtöisessä diskurssissa, joten ei myöskään liene yllättävää, että he näkyvät vanhempiensa sosiaalisen median kuvastossa.

Perhekuviin omana genrenään palaan tutkielman seuraavassa luvussa, mutta äitien tuottamaa visuaalisuutta ja tätä kautta tuotettua identiteettiä voimme tarkastella myös itsensä brändäämisen näkökulmasta. Äiti tuottaa kuvien avulla visuaalisia järjestyksiä omasta äitiydestään ja tahtoo tulla nähdyksi ns. hyvänä äitiä. Englantilainen kulttuurintutkija Don Slater yhdistää kuvan vahvasti identiteettityöhön sanomalla, että ”konstruoin itseämme kuvaa varten ja kuvan avulla” (Slater 1997, 29). Slaterin mukaan kuvien tiivis katselu rakentaa identiteettiämme, mutta Seppäsen mielestä jo pelkästään valokuvien arvostus kielii siitä, kuinka tärkeitä ne identiteettillemme ovat (Seppänen 2001, 78–79). Ridellin mukaan esim. Facebookissa viestimiseen liittyy aina esityksellinen puoli. Valokuvat eivät välitä tietoa vain henkilöiden kuulumisista, vaan kyse on representaatioista, joita tulkitaan vastaanottajien toimesta ainakin puolijulkisina esityksinä (Ridell 2011, 18). Ridellin mukaan performatiivisuus joko korostuu tai pysyy taka-alalla, riippuen sekä suunnitelmallisuudesta että siitä oletetusta julkisosta, jolle itse kukin Facebookissa tuntee kohdistavan viestinsä (em. 19). Kuvat ovat siis julkilausumaton tapa kertoa toisille itsestä. Niiden avulla kerrotaan kuka minä olen ja mitä minä teen (Töyssy 2012, 19). Kasvotyön näkökulmasta ihminen on kasvotyössään onnistunut ja itsevarma, kun hän tuntee olevansa linjassaan itsensä eli kasvojensa kanssa. Out of face (kasvojen vieraus, suom. oma) toteutuu silloin, kun henkilö ei tunne olevansa jatkumossa aikaisemman vuorovaikutuksensa kanssa ja tuntee häpeää. (Goffman 1955, 6–7.) Tätä kehystä vasten voisimme ajatella, että vuorovaikutus verkossa ja suhteellisen stabiilin minäesityksen tuottaminen olisi äideille erityisen tärkeää, kun kyseessä on myös lasten digitaalisen jalanjäljen hallinnointi.

Kuvaaminen liittyy äitiyteen myös kuluttamisen tematiikan kautta. Slaterin mukaan kulutus ja vapaa-aika liittyvät toisiinsa (Slater 1997, 30). Tiedämme myös, että vapaa-aika on yhdistetty äitiyteen vahvemmin kuin isyyteen, sillä ennen työuriaan kotiäidit ovat voineet seurata yksityisen alueella lastensa harrastuksia ja kasvamista, siinä missä julkisen alue on kuulunut työssäkäyville isille. Hollandin mukaan kameroita alettiin markkinoida sukupuolittuneesti naisille jo 1900-luvun alkupuolella, kun tekniikka yksinkertaistui ja amatöörivalokuvauksesta tuli suosittua (Seppänen 2001, 77). Tätä historiallista näkökulmaa vasten ei ole lainkaan ihmeellistä, että perhevalokuva-albumeihin liittyvä työ on niin naistapaista kuin se edelleenkin on.

Naistapaisuuden vastustaminen taas vaatisi tietoista otetta vastustaa hegemoniaa, joka tukee myyttiä hyvästä äitiydestä. Vastustamalla valtavirtaa saattaisi siis myös kategorisoida itsensä ”huonoksi

äidiksi”, ellei pystyisi löytämään uutta äitiyden osakulttuuria, joka synnyttäisi uusia kategorioita ja uudenlaisia diskursseja. Individualistisessa diskurssissa tällaisiakin mahdollisuuksia toki on ilman, että ne kokisivat törmäystä lapsilähtöisen diskurssin kanssa. Näin on esimerkiksi Instagramin ”vaunuperheiden”³⁴ yhteisön kohdalla, eli perheiden, jotka asuvat ekologisissa itse rakennetuissa asuntovaunuissa ja kasvattavat myös lapsensa niissä. Aikamme kontekstissa voimme ymmärtää ympäristönsuojelullista ja oravanpyörää vieroksuva ajatusmaailmaa, mutta useimmiten näemme tällaisen vanhemmuuden kuitenkin toiseutena eli vaihtoehtoisena vanhemmuutena.

Tällaista toiseuden määrittämistä hegemoniaa vasten tukee esimerkiksi televisiosarja Toisenlaiset äidit, jossa äitiys on jo lähtökohtaisesti toiseutta, kun äiti tekee valtavirrasta poikkeavia ratkaisuja tai omaa jollain tavalla normista poikkeavan identiteetin, kuten vaikkapa erilaisen seksuaali-identiteetin. Toisenlaisten äitien patologisoinnista kertoo myös tarve kuulla ohjelmassa psykologia. Normista poikkeavaa äitiyttä puretaan näin yleisölle asiantuntijatietoon vedoten, jolloin järkipäätetään toiseutta kasvotyön keinoin (Suoninen ym. 2014, 51). Jollain tapaa voidaan ajatella, että ”toisenlainen” äiti myös epäonnistuu itse kasvotyössään, eli pyrkimyksessään tehdä itsestään mahdollisimman normaalitapainen äiti. Goffmanin mukaan kasvot ovat osaksi myös vain sosiaalista lainaa, jolloin hyvät ja onnistuneet kasvot voidaan myös ottaa ihmiseltä pois, ellei hän kykene tekemään sosiaalisesti hyväksyttyä kasvotyötä (Goffman 1955, 10). Mikko Lehtosen mukaan nyky-yhteiskunnassa voidaan puhua ns. käänteisestä panoptikonista, eli synoptikonista, jossa Foucaultin panoptikonin harvojen tarkkailijoiden sijasta useat tarkkailevat nyt toisiaan. Individualistisessa kulutuskulttuurissa toimimme siis kaikki toistemme moraalinvartijoina ja normaalin määrittäjinä. (Ks. Noppari & Hautakangas 2012, 28.)

Toisaalta normien mukaan eläminen voi olla myös haitallista itsensä brändäämisen kannalta. Individualistisen diskurssin toteuttamisen näkökulmasta meidän tulisi erottua massasta, ja saada seuraajamme kiinnostumaan sosiaalisessa mediassa juuri meidän arjestamme. Äitien brändin rakentamista voidaan tarkastella myös blogimaailman tutkimuksen kautta. Jos lapsi on äidille jonkinlainen rekvisiitta, kuten Kumar & Schoenebeck käyttävät sanoja ”props” (suom. rekvisiitta) ja ”showcasing” (suom. esittelemine) puhuessaan uusien äitien sharentingista (em. 2015, 1304), johtuu se pitkälti siitä asemasta, jossa nykyihminen on sosiaalisessa mediassa tänä päivänä. Blogien minäesityksiä tutkineet Noppari ja Hautakangas (2012) kuvaavat asiaa seuraavasti: ”Tavisjulkisuuden voi nähdä kuvaavan identiteettityön kytkeytymisestä yhä tiiviimmin ympäröivään mediakulttuuriin: kun yksilöllisyyttä ja vahvaa, erottuvaa persoonallisuutta edellytetään yhä

³⁴ Ks. ekologista elämäntapaa suosivien amerikkalaisten ”vaunuperheiden” sosiaalisen median yhteisöllisyydestä. <http://www.tinyhousetinyfootprint.com/>. Viitattu 23.3.2017.

useammilla elämänalueilla, nykyihmisen minäkäsityksen muodostamiseen tuntuu kuuluvan jo lähes väistämättä jonkinlainen imagotietoisuus tai julkisuusstrategia”. (Noppari & Hautakangas 2012, 34.) Featherstonen ja Goffmanin mukaan performatiivisuus liittyy kuitenkin kaikkiin meidän arkielämämme rooleihin. Tuotamme mm. pukeutumisen, diskurssien ja käytöksen avulla tietynlaista tarinaa itsestämme, ja valitsemme eli rajaamme sen, mitä haluamme muille näyttää (em. 26). Ongelmalliseksi rajausta muuttuu mielestäni silloin, kun rajataan lapsia koskevaa tietoa pois lapsilta itseltään. Kasvotyö liittyy aina kulttuuriin ja on sidoksissa jokaisen yhteisön omiin tapoihin pelastaa kasvot (Goffman 1955, 12). Jos kasvotyön tapaisuus muuttuu sosiaalisessa mediassa, kuten on jo nyt mm. yleistyneen vihapuheen kautta nähtävissä, voidaan ajatella, että vanhempikin saattaa tehdä erilaista kasvotyötä verkossa kuin reaali maailmassa. Se, pysyvätkö vanhemman kasvot linjassa lapsen näkökulmasta katsottuna on mielestäni tärkeää. Omissa tutkimushaastatteluisinikin selvisi, että osa vanhemmista jakoi tietoa lapsista sosiaalisessa mediassa ilman että lapset täysin tiesivät mitä vanhemmat jakoivat ja milloin.

Minäesitysten kontrollointi ei ole kuitenkaan aina helppoa. Sharentingin kannalta on ongelmallista se, että esitykset elävät ja kulkevat verkossa saaden uusia yleisöjä, jotka tuottavat niille erilaisia merkityksiä ja jakavat ja kommentoivat niitä uusissa konteksteissa (Ridell 2011, 14). Suunnitelmallisuus ei siis ole verkossa mikään taie onnistuneesta toteutuksesta. Minäesityksiin liittyy myös seuraavassa luvussa käsiteltävä yksityisyyden ja julkisuuden tematiikka, eli harha yksityisestä tilasta johon me sosiaalista mediaa käyttäessämme sokeasti uskomme. Nopparin ja Hautakankaan mukaan esimerkiksi blogistit pyrkivät hallitsemaan minäesitystään hallitsemalla yleisöään. Blogistit olettavat yleisön, tai aktiivisen julkison, koostuvan saman mielisistä lukijoista, mikä luo heille harhakuva kotoisasta ja puolijulkisesta, jopa yksityisestä tilasta, vaikka seuraajia voisi olla kymmeniä tuhansia viikoittain. Sisäpiirihuumori, normit ja keskustelun sävy luovat illuusion turvallisuudesta ja hallittavuudesta. (Noppari & Hautakangas 2012, 33.)

Äitien tekemän identiteettityön pohjimmaisiksi tarkoitukseksi tuntuu tutkimuksissa nousevan kuitenkin rakkaus ja ylpeys: äidit tekevät sharentingia rakkaudesta lapsiinsa ja haluavat mm. arkistoida tärkeitä hetkiä lapsen elämässä. (mm. Kumar & Schoenebeck 2015, 1306; Rose 2010, 130). Ongelmallista ja ironista on se, että äidit eivät tunnu näkevän ristiriitaa oman jakamisen tarpeensa ja lapsen tarpeiden välillä, vaan näkevät tekevänsä perhekuvia hallinnoimalla rakkaudellista työtä (eng. labour of love, suom. oma) (Rose 2010, 130), huolimatta siitä digitaalisesta jalanjäljestä, jonka he muovaavat ja jättävät lapsilleen hallinnoitavaksi. Lasten kasvojen kannalta äitien kasvotyö on kuitenkin tällöin puutteellista. Goffmanin (1955) mukaan jokaisen tulisi pyrkiä vuorovaikutuksessa spontaanisti säilyttämään myös toisten kasvot ja kunnioittaa niitä, sillä pystymme samastumaan myös

toisten ihmisten asemaan ja ymmärtämään heidän tunteitaan (em. 10). Äitien identiteettityöhön sosiaalisessa mediassa liittyy kuitenkin myös vahva tarve vertaistuelle, neuvoille ja avulle (Kumar & Schoenebeck 2015, 1307). Äidit kaipaavat sosiaalista vuorovaikutusta, eikä jakamisessa ole kyse pelkästään minäesityksestä tai hyvästä äitiydestä, vaan myös selviämisestä, etenkin äitiyden alkutaipaleella.

Toisaalta kasvotyön kannalta ongelmallista on se ymmärtääkö äiti priorisoidessaan oman kasvutyönsä ja hallinnoidessaan lapsensa kasvotyötä vievänsä lapseltaan mahdollisuuden muodostaa oman tulevaisuutensa minäesityksen? Ja miten lapsen konkreettiset kasvot säilyvät verkossa vuosien saatossa, kun ne saavat erilaisia arvostuksia ja merkityksiä? Kasvokkainen vuorovaikutus ja omien sekä toisten kasvojen säilyttäminen perustuu Goffmanin (1955) mukaan siihen, että henkilöt hyväksyvät toisilleen ne roolit, joissa kohtaamiseen tullaan ja kunnioittavat tuota valittua linjaa (em. 12). Jos vanhemmat siis rakentavat lapsilleen verkossa tuon roolin ja hoitavat lapsen kasvotyötä, mahdollisesti lapsen mielestä jopa huonosti, niin lapsen voi olla vaikea enää muuttaa näennäisten kasvojensa mukaista linjaa olematta ristiriidassa itsestään tehdyn representaation kanssa.

4. Julkinen yksityinen

Edellisessä luvussa olen jo sivunnut perhevalokuvien tematiikan liittymistä sharentingiin. Tässä luvussa lähestyn sharenting-ilmiötä perhevalokuvien vanhojen ja uusien tehtävien kautta ja liitän perhevalokuvat osaksi uudenlaista julkisuutta, jota ne eivät ole aikaisemmin tässä mittakaavassa kokeneet. Ensimmäinen luku keskittyy esittelemään uudenlaisen näkemyksen Hannah Arendtin julkisen ja yksityisen käsitteistä sovellettuna digitalisaatioon ja verkostoituneeseen vuorovaikutukseen. Arendtin käsitteiden kautta siirryn tarkastelemaan miten ja miksi perheiden valokuva-albumit ovat siirtyneet kodin seinien sisäpuolelta sosiaalisen median julkiseen tilaan.

Hannah Arendt (1906-1975) oli yksi 1900-luvun merkittävimpiä politiikan teoreetikkoja³⁵. Arendt käsitteli paljon totalitarismin ja vallan käsitteitä, mutta myös julkista ja yksityistä. Arendtin julkisuuskäsitys poikkeaa habermasilaisesta demokraattis-normatiivisesta julkisuuden ideaalista, ja siinä on ennemminkin fenomenologis-eksistentiaalinen ote (Ridell 2015, 17). Tämä tarkoittaa sitä, että Arendtin mukaan julkisuus on käytännössä olemassaoloa, ja olemme varmuudella olemassa vasta, kun muut voivat havaita meidät: ”Maailman todellisuuden takaa muiden läsnäolo, sen samanaikainen näyttäytyminen ihmisille: sitä mikä näyttäytyy kaikille, me kutsumme olemassaoloksi” (Arendt 1958, 202). Sen lisäksi, että julkisuus on Arendtille *näkyvyyttä*, on se hänelle myös *yhteisyyttä* (Ridell 2015, 22). Yhteisyytenä julkisuus näkyy niin, että: ”julkisen alue yhteisenä maailmana kokoaa ihmiset yhteen ja samalla niin sanoakseni estää heitä käymästä toistensa päälle” (Arendt 1958, 58).

Arendtin laaja ja filosofinen julkisuuskäsitys on mielestäni erinomaisesti sovellettavissa nykypäiväiseen olemassaoloomme, jossa olemme läsnä sekä reaali- että virtuaalimaailmassa ja virtuaalitodellisuudessa. Julkisuuden ja yksityisyyden päällekkäisyys on niin ilmeistä, että meidän on mahdotonta enää itsekään tietää olemmeko julkisen vai yksityisen piirissä (Thompson 2011, 56) ja julkisia vai yksityisiä henkilöitä, sillä ainakin meidän merkinkantajamme, eli kuva meistä löytyy todennäköisesti internetin julkisuudesta jatkuvasti. Sloop & Gunnin (2010, 305) mukaan nykyään voidaan puhua julkisen läpäisemästä yksityisyydestä (eng. publicized privacy, suom. oma), mikä tarkoittaa sitä, että ”sosiaalisen median ideologisuus piilee kotoisuuden tunnussa: verkkotilat ikään kuin kantavat yksityisyyden lupausta ja kehottavat ilmaisemaan itseään vapaasti, samalla tavalla kuin kotiympäristössä, jonne valvova katse ei ulotu” (Noppari & Hautakangas 2012, 34).

³⁵ Ks. Hannah Arendt. <http://filosofia.fi/node/6539>. Viitattu 24.3.2017.

Arendtin kokonaisvaltaisen julkisuusnäemyksen kautta siirryn siis perhevalokuvien pariin. Perhevalokuvat liittävät julkisuuden ja yksityisyyden käsitteet itseensä mielestäni kahdesta eri syystä. Ensinnäkin ne ovat viestejä, joita lähetettiin aikaisemmin perheen ja kodin eli yksityisen piirissä, ja nyt ne ovat peruuttamattomasti julkisia sosiaalisen median alustoilla. Toiseksi perhevalokuvaan liittyy julkisen ja yksityisen dikotomia nais- ja miestapaisuuden kautta, eli perhekuviin liittyvä työ on aina mielletty naistapaiseksi työksi (Jokinen 2005, 50–52), aivan kuten aikaisemmassa luvussa käsitelty äitien identiteettityö ja sharenting sosiaalisessa mediassa osoittaa. Lähden seuraavassa luvussa käsittelemään perhevalokuvien muutosta tutkija Gillian Rosen kirjan *Doing Family Photography : The Domestic, The Public and The Politics of Sentiment* (2010) kautta.

4.1. Perhevalokuvien tekemisestä

Gillian Rose on tutkinut perhevalokuvia haastatteleamalla pääasiassa pienten lasten englantilaisia äitejä vuosina 2000 ja 2006–2008. Hänen haastatteluryhmissään oli mukana myös yhdysvaltalaisia, pakistanilaisia ja israelilaisia keskiluokkaa edustavia äitejä (Rose 2010, 2–3). Rosen mukaan perhevalokuvat ovat osalle tutkijoista epämieluisia, sillä ne kuvaavat asioita melko samantapaisesti, arkisesti ja tylsästi. Rosen mukaan perhekuvien merkitys ei ole kuitenkaan estetiikassa, tai siinä mistä kuvat kertovat, vaan siinä mitä niillä *tehdään*. Perhevalokuvia on ollut olemassa jo yli sata vuotta, ja samalla kun ne ovat objekteja, liittyy niihin myös monenlaisia tapoja. (Rose 2010, 12–16.) Toisenlaista lähestymiskulmaa puolestaan tarjoaa Wangin, Alasuutarin ja Aron (2014) tutkimus liittyen perhekuvien jakamiseen Flickr.comissa. Heidän mukaansa perhevalokuvat voidaan luokitella sisältönsä perusteella esteettiseen kehykseen (eng. aesthetic frame) tai perhekehykseen (eng. family frame). Perhekuvat voivat myös yhdistellä perhekuvan banaaliutta sekä esteettisen valokuvan visuaalista taituruutta (em. 193).

Feministisestä näkökulmasta katsottuna perhevalokuvia on tutkittu todella vähän siksi, että ne kuvaavat yksityistä, eli naiseen liitettyä kodin piiriä, joka ei ole ollut tutkimukselle tarpeeksi mielenkiintoista (Rose 2010, 5). Toisaalta feministinen kritiikki hyökkää perhekuvia vastaan, koska perhekuvien koetaan alistavan naisia ja esittävän naiset stereotyyppisesti aina iloisina kodin hengettärinä (em. 8). Arendtillekin yksityinen näyttäytyi kodin piirinä ja liittyi antiikin Kreikan ”luonnolliseen tilaan”, jossa syntyi lapsia ja elettiin halujen ja välttämättömyyksien maailmassa.

Julkinen tila sen sijaan oli antiikissa vapautta ja mahdollisuutta puhua ja vaikuttaa; julkisessa tilassa tultiin näkyväksi muille ihmisille (Thompson 2011, 51–52). Arendt jätti kuitenkin vähemmälle huomiolle sen, keillä antiikin Kreikassa lopulta oli mahdollisuuksia ja valtaa vaikuttaa poliksissa (em. 52).

Rosea kiinnostavat perhevalokuvien tavat tuottaa merkityksiä ihmisille, ja hän liittää perhekuvien uuteen perinteeseen ja niiden suurempaan julkiseen altistukseen kaksi tärkeää käsitettä: visuaalisen talouden (eng. visual economy, suom. oma) sekä muuttoliikkeen (eng. migration). Visuaalinen talous liittyy uuteen tapaan hoitaa verkostoja valokuvien avulla, ja muuttoliike taas tapaan pitää yhteyttä sukulaisten ja perheen kesken, etäisyydestä huolimatta (Rose 2010, 4–6). Molemmat tapaisuuksista ilmenevät sosiaalisessa mediassa myös sharenting-ilmiönä. Ennen kuin palaamme sharentingiin ja perhekuvien uuteen tapaisuuteen, aion kuitenkin tarkastella niitä muita tapoja ja merkityksiä, joita perhevalokuvaan liittyy ja jotka tekevät niistä niin *arvokkaita*, että ne kuuluvat perheiden rituaaleihin yhä tänäkin päivänä.

Perhevalokuva on reliikki, jota on vaikea, tai lähes mahdotonta, heittää pois (Rose 2010, 38). Kuvassa on aina mukana ihminen, ja tämän preesensin, että rakas läheinen on kuvassa, ja toisaalta absenssin, että läheinen saattaa olla kaukana tai edesmennyt, takia perhevalokuva edustaa paitsi henkilöä, joka on kuvassa, myös niitä tapoja, joiden kautta tullaan perheeksi (em. 46). Lapsille opetetaan perhevalokuvien kautta oman perheen ja suvun nimeämistä (Seppänen 2001, 76). Kuvat kertovat perheen todellisuudesta ja kuvaavat perheenjäsenet sellaisina kuin he ovat. Perhe orientoituu omaan heimoonsa perhevalokuvien kautta. (Rose 2010, 30.) Perhevalokuvien paikka on usein yöpöydällä tai kodin seinillä, ja uudessa kodissa kotoisuutta myös rakennetaan asettelemalla valokuvat nopeasti uusille paikoilleen (em. 45–46).

Toisaalta Rose toteaa, että perhevalokuvissa esiintyy harvoin mitään surullista, ja että ne näyttävät parhaat puolet perheiden elämästä (em. 12; Seppänen 2001, 76; Wang ym. 2014, 193). Perhevalokuvat kuljettavat kauniita muistoja matkoilta ja perheestä, mutta niihin liittyy myös sääntöjä siitä keiden tulisi olla esillä ja kuinka (Seppänen 2001, 77). Esimerkiksi tasapuolisuus sukulaisten kuvien esillepanossa, tai äidin esiintyminen myös kuvissa, eikä pelkästään kameran takana, on tärkeää perheen vuorovaikutuksen kannalta. (Rose 2010, 44).

Perhevalokuvien katsomiseen liittyy vahvasti kodin konteksti, jossa kuvia katsotaan sekä subjektiasema, josta käsin kuvia katsotaan. Perhekuvien merkitykset muodostuvat tyypillisesti kotona, mutta kotiin ja läheisiin saatetaan ankkuroitua vaikkapa matkalla, katsomalla valokuvia heistä. (Rose 2010, 22–24). Seppäsen (2001) mukaan albumien katselu on ”sosiaalinen riitti, jossa

vietetään aikaa kuvien välityksellä” (em. 76). Voitaisiinkin ajatella, että sosiaalinen media on nyt ”toinen kotimme”, jossa vietämme aikaa perhekuvia katsellen ja myös toisiin ihmisiin heidän kuviensa avulla tutustuen. Seppäsen mukaan perhealbumien samankaltaisuus liittyy siihen, että ne rakennetaan ”vieraan katseen alla” ja niistä tulee osa tietyn ryhmän, suvun, pienoisjulkisuutta (em. 76). Koti, kontekstina, ja siellä subjektina toimiminen liittyvät myös LAME-tutkimukseemme, sillä lasten teemahaastattelut tehtiin suurimmaksi osin heidän kodeissaan ja mahdollisuuksien mukaan myöskin heidän omissa huoneissaan. On sanomattakin selvää, että oman kodin visuaalisten järjestysten kautta lasten perhesuhteisiin ja heille tärkeisiin asioihin oli helpompaa päästä kiinni kuin vieraassa ympäristössä.

Aiemmin mainitsemani absenssi, eli poissaolo, liittyy perhevalokuvien merkitykseen oleellisesti. Perhevalokuvilla on fyysinen affordanssi, ominaisuus, jossa ne ovat ”tässä ja nyt” (eng. herenow, suom. oma) sekä sisällöllinen affordanssi, joka viittaa aina menneeseen ”siellä ja silloin” (eng. there–then, suom. oma). Rosen haastatteleminen äitien mielestä perhevalokuvien mahdollistama muisteleminen on yksi niiden tärkeimmistä ominaisuuksista. (Rose 2010, 50.) Äideillä muisteleminen liittyy usein lasten ”ensimmäisten tekojen” mieleen palauttamiseen, ja siksi ne on arkistoitu perhevalokuviiin. Lasten ”ensimmäisten tekojen” kuvaaminen ja arkistointi liittyy myös äitien tarpeeseen seurata ja esitellä lasten normaalia kehitystä (em. 51), eli tuoda oma lapsensa ja äitiytensä valokuvien kautta osaksi aikaisemmassa luvussa käsittelemääni äitiyden normia. Toisaalta perhealbumia kootaan myös usein ajatuksella, johon liittyy kolmas aikatila, eli tulevaisuus ”siellä jossain” (there–then, suom. oma). Äitien yhtenä tarkoituksena on siis myös kerätä perhealbumia muistoksi lapsilleen (Rose 2010, 52).

Perhevalokuvat selittävät pitkälti, miksi naiset osallistuvat sharentingiin miehiä enemmän. Perhevalokuviiin liittyy Rosen mukaan kolme tärkeää tehtävää: perheen yhteys, kodin tila ja ambivalentti äitiys, jolla tarkoitetaan yhtäältä äitiyden onnea kuvien äärellä ja toisaalta mahdollisuutta vaientaa lapsen vaativa ääni sulkemalla valokuva-albumi tai surra mennyttä aikaa kuvien äärellä. (Rose 2010, 57.) Kuten huomaamme, nämä tehtävät ovat jo itsessään vahvasti yksityiseen, eli kodin piiriin, ja naistapaisuuteen liitettyjä. Vaikka tutkimuksessa mukana olleiden perheiden isätkin ottivat valokuvia, liittyivät perhevalokuviiin liitetyt tavat äiteihin (em. 57). Pinkin (2004) mukaan kodin sisustus on tyypillisesti äitien vastuulla, ja perhevalokuvat, jotka tekevät perheen ja kodin, kuuluvat tähän kategoriaan (em. 58). Toiseksi perheen suhteet ja suhteiden ylläpito myös ydinperheen ulkopuolelle kuuluvat tyypillisesti naistapaisiin tehtäviin. Kolmanneksi äidit eivät pelkästään tuota valokuva-albumeita, vaan perhevalokuvat *tuottavat* äitejä ja heidän subjektiuttaan. (em. 58.) Äitiys on siis vahvasti kiinni perhevalokuvien merkityksessä. Mutta toisin kuin Rose vuonna 2010

aineistonsa pohjalta uskoi, ei perhevalokuvien indeksinen affordanssi ole mielestäni ollut niin kiinnittynyt yksityiseen tilaan kuin *mielikuvaan* siitä. Tämä tarkoittaa sitä, että vastoin Rosen ennustetta perhevalokuva-albumit sosiaalisessa mediassa ovat yleistyneet räjähdysmäisesti aiheuttamatta silti suurempaa ristiriitaa perheiden yhteisöllisyyden tuottamisessa, ainakin oman haastattelututkimukseni perusteella. Sharentingin myötä olemme huomanneet, että mielikuva yksityisestä tilasta voi olla yhtä vahva kuin todellinen yksityisyyden piiri.

4.2. Visuaalinen talous ja muuttoliike

Rosen tutkimuksen mukaan äidit lähettävät valokuvia paljon perheelle, sukulaisille ja ystäville, ja myös poissulkemalla tästä viestiketjusta tiettyjä sukulaisia ylläpidetään selvästi rakennettua, mielekästä perheyhteyttä (em. 2010, 35, 64). Kuvan yksi ominaisuus on siis Rosen mukaan nykyään kuvan mobiilius: perhevalokuva matkaa viestinä mantereelta toiselle, sähköpostin liitteenä. Rosen mukaan perhekuvan muuttuessa viestiksi, muuttuvat myös siihen liittyvät tehtävät (em. 64–65). Viesti edellyttää vastaamista (Goffman 1955, 10). Viesti ei ole lahja kuin läheisimmille perheenjäsenille, vaan se vaatii vuorovaikutusta ja samankaltaisen viestin palauttamista lähettäjälle. Kyse ei ole ”vapaista lahjoista”, vaan kuvista jäädään ikään kuin velkaa. (Rose 2010, 63–65.) Voimme soveltaa Rosen viestiteoriaa helposti nykypäivän sosiaaliseen mediaan. Olen todennut, että tutkimusten mukaan äitien vastaamisprosentti positiivisiin ja negatiivisiin päivityksiin on korkeampi kuin isien. Äidit ovat siis paitsi sosiaalistuneet hyvätapaiseen kasvotyöhön (Goffman 1955, 10), ja identiteettityöhön verkossa, myös ymmärtäneet viestin vaatimuksen vastaamisesta. Tämä vuorovaikutuksen mekaniikka saattaa osaltaan lisätä painetta jakaa kuvia omista lapsista sosiaalisessa mediassa, ettei käyttäjää mielletäisi ”lurkkijaksi”, joka vastaanottaa viestejä, muttei sitoudu itse samoihin jakamisen käytäntöihin (Noppari & Hautakangas 2012, 34).

Visuaalisessa taloudessa, johon perhevalokuvat astuvat digitaalisuutensa myötä, voidaan siis nähdä kahdenlaisia kuvia: perheen siteitä vahvistavia ”vapaita lahjoja” (eng. free gifts), jotka kantavat mukanaan affekteja ja muistoja sekä lahjoittajan hyvän tahdon. Toisaalta perhevalokuvat ovat nykyään myös viestejä, joiden tehtävä on ensisijaisesti auttaa yhteydenpidossa. Kuvan sisältö, kuten lapset, muuttuu toissijaiseksi, ja näitä viestikuvia voidaan jopa hävittää sähköpostikansioista, mikä on paperisten perhekuvien kohdalla hyvin harvinaista. (Rose 2010, 67–68.) Visuaalinen talous ei ole vain kapitalistista kopioitavien ja myytävien visuaalisten esitysten taloutta, vaan myös banaalien perhekuvien lahjoitus- ja vaihtotaloutta, jossa perhekuvat matkaavat muuttoliikkeen vuoksi pitkiäkin matkoja uudessa digitaalisessa muodossaan (em. 72).

Pohtiessaan kirjassaan perhekuvien päätymistä massamediaan, Rose kokee tarpeelliseksi välttää yksityisen ja julkisen binariteettia. Tämä siksi, että hänestä termi ”familiaarinen” (eng. familial) kuvaa perhekuvien monia tehtäviä ja tapaisuutta paljon totuudenmukaisemmin kuin termi yksityinen. Julkisesta hän taas puhuu nimenomaan perhevalokuvien ja massamedian kohdalla, eli esim. tapauksissa, joissa onnettomuuden uhreja etsitään heidän kuvansa kera valtakunnallisessa sanomalehdessä. (Rose 2010, 77.) Mielestäni sosiaalisen median julkisuutta voidaan esimerkiksi uutispoimintojen vuoksi verrata kuitenkin valtamedioiden julkisuuteen. Koska lehtien ja television massayleisöt ovat sirpaloituneet internetin aktiivisiksi julkisoiksi, voidaan myös ajatella, että yksityisyysasetuksista riippuen perhevalokuvat kokevat sosiaalisessa mediassa kaikkea yksityisestä viestinvaihdosta puolijulkisuuteen, valtakunnalliseen ja jopa kansainväliseen julkisuuteen. Wisen (2004) mukaan tarkkailuyhteiskunta käyttää valtaa pakottamalla kansalaiset julkiseen ilmaisuun älylaitteillaan. Viestejä on tarjolla jatkuvasti niin paljon, että pystymme poimimaan niistä vain oleelliset. Itseilmaisun määrä kasvaa, mutta viestien merkitykset heikkenevät (em. 430–431). Toisaalta Jallinoja jakaa ihmisen yksityisen piirin ”yksityiseen yksityiseen”, jota ei läpäise julkisuus, edes tunnetuimman julkisuuden henkilön kohdalla, sekä ”julkiseen yksityiseen”, josta voidaan luovuttaa tietoja julkiseen tilaan (Noppari & Hautakangas 2012, 33).

Perhekuvien uskaliaaseen jakamiseen vaikuttanee kuvan muuttunut funktio: perheen yhdistäjästä on tullut viesti. Ensisijaiseksi affordanssiksi nousee mobiilius yli familiaaristen ominaisuuksien (Rose 2010, 129). Rosen mukaan perhevalokuva ei selviä entisellään, kuten äitiyden rakentajana, tullessaan tulevaisuudessa moninkertaisesti jaetuksi ja toteuttaessaan viestin tehtävää (em. 130). Toisaalta voitaisiin ajatella, ettei Rose ole voinut vuonna 2010 aavistaa millä tavoin sosiaalinen media tuo perheen, suvun ja ystävät reaaliaikaisesti digitaalisen vuorovaikutuksen piiriin (Thompson 2011, 56), ja rakentaa perheyhteyttä heimoutumisen kautta (McLuhan 1969, 16). Perhealbumiin liittyvät familiaarisuuden ja viestin tehtävät yhdistyvät, ja niiden ohella sosiaalisessa mediassa on kyettävä myös uusia piirteitä saaneeseen kasvotyöhön sekä brändäämisen piirteitä saaneeseen identiteettityöhön. Samaa mieltä ovat Wang, Alasuutari ja Aro, joiden mielestä universaali perhekehys ja individualistinen esteettinen kehys kietoutuvat sosiaalisessa mediassa yhteen ja saavat julkison reagoimaan useimmiten hyvän kasvokkaisen kanssakäymisen kaltaisesti (Wang ym. 2014, 205–206).

Tavallaan sharenting tuntuu rakentaneen etenkin äideille uuden julkisen ja yksityisen rajapinnoilla liikkuvan monitasoisen työmaan. Toisaalta olen aiemmissa luvuissa todennut äitien saavan sharentingin avulla myös vertaistukea ja vahvistavan identiteettiään äiteinä. Nämä vaikuttavat äitien kannalta positiivisilta seikoilta. Sosiaalisen median vuorovaikutus hakee vielä paikkaansa, mutta tällä

hetkellä valokuvien perhekehys ja esteettinen kehys sekoittuvat keskenään. Lasten päätyminen sosiaalisen mediaan äitien ”rakkauden työn” ja identiteettityön kautta on ymmärrettävää, mutta asettunee kyseenalaiseksi sosiaalisessa mediassa kasvaneiden lasten tullessa täysi-ikäisiksi. Äitien sananvapauden ja lasten oikeuksien välisenä nähtävä kiista tulisi ehkä pikemminkin riisua pelkistetyimmäksi, yksityisen puolelta julkisuuteen siirtyneeksi äititapaisuudeksi (Krok 2009, 87).

Kuten aiemmin mainitsin, myöskään Lastensuojelun Keskusliiton haastattelututkimuksessa mukana olleet lapset eivät uskoneet vanhempiansa tahallisiin pahoihin aikeisiin sharentingin suhteen. Teknologia tuntuu vain ajavan paremman ymmärryksemme ohi. Etenkin, kun ”medioitunut julkinen tila” sijaitsee olo- tai makuuhuoneessamme tai mobiilisti mukanamme pienen omistamamme esineen sisällä (Ridell 2011, 23; Thompson 2011, 56). ”Kun ’kotiovi’ (tai ’-ovettomuus’) on itse kunkin kannettavassa medialaitteessa, syntyy sosiaalinen asetelma, joka kannustaa yksityisyyden holtittomaan julkistamiseen – kunkin hetkisten tuntemusten ja kantojen ilmaisemiseen välittömästi muille, riippumatta siitä, missä henkilö fyysisesti on”, toteaa Ridell Facebookista osuvasti (2011, 23). Ehkä sharentingin ensimmäisen sukupolven on nähtävä itsensä jakamisen koesukupolvena, ennen kuin maltillisempi ja harkitsevampi tapaisuus astuu kuvaan. Ridellin sanoin: ”Tilan digitalisoitumisen ja sosiaalisten tilanteiden suhteissa ei ole puhe vain siitä, miten ’lihatilojen’ vakiintuneet tilanteiset roolit muokkautuvat verkkoympäristössä ja millaisia uusia viestinnällisiä pelisääntöjä esimerkiksi verkostosivustoilla kehkeytyy. Tutkittavaksi asettuvat myös laajemmin ihmisten yhteiselämän dynamiikan muutokset ja pysyvyydet”. (Ridell 2011, 15.)

5. Teemahaastattelut ja LAME-tutkimus

Olen tehnyt pro gradu -tutkielmani osana Lasten ja nuorten mediaympäristön muutos -tutkimusta. LAME on vuonna 2007 alkanut pitkittäistutkimus, jossa on tutkittu kolmen vuoden välein, yhteensä neljän kierroksen aikana, poikkileikkauksina 5-, 8-, 11- ja 14-vuotiaiden lasten muuttuvaa mediakulttuuria, myös yksilön näkökulmasta. Jokaisen kierroksen jälkeen mukaan on tullut uusi 5-vuotiaiden joukko, ja edellisen kierroksen 14-vuotiaiden joukko on jäänyt pois. (Noppari 2014, 6–7). Parhaimmassa tapauksessa vuonna 2007 5-vuotiaina aloittaneet lapset ovat siis kulkeneet mukana tutkimuksessa neljä kierrosta, ja ovat olleet mukana 14-vuotiaina myös tällä viimeisellä tutkimuskierroksella vuonna 2016–2017. Tutkimuksessa on ollut mukana haastattelukierroksesta riippuen n. 45–60 lasta Tampereen ja ympäristökuntien alueilta. Uusi 5-vuotiaiden joukko on pyritty rekrytoimaan pirkanmaalaisten päiväkotien kautta, ja vanhempien ikäryhmien täydennystä on, joidenkin lasten ja nuorten keskeytettyä tutkimuksen, tehty muun muassa tutkijoiden työ- ja tuttavaverkostojen kautta. Tutkimukseni kannalta on tärkeää huomata, että tutkittava ryhmä lapsia on melko homogeenistä joukkoa: lasten vanhemmat edustavat pääosin ylempää keskiluokkaa tai keskiluokkaa, ja ovat kiinnostuneita mediakasvatuksesta, sillä he ovat valinneet itse itsensä osaksi tutkimusta ja sitoutuneet pitkittäistutkimukseen. Vanhempien koulutus- ja tulotaso on keskimääräistä korkeampi ja kodeissa on paljon medialaitteita (Noppari ym. 2017, 69).

LAMEn tarkoitus on ollut lähestyä nimenomaan median muutosta, sillä lasten ja nuorten mediakulttuuria on tutkittu melko paljon, mutta konkreettisen muutoksen tutkimus on jäänyt vähemmälle³⁶. LAMEn viitekehys liittyy parinkymmenen vuoden aikana yleistyneeseen lapsuustutkimukseen, joka korostaa lasta aktiivisena toimijana ja pyrkii tavoittamaan lapsen ”oman äänen” (Noppari 2014, 8). LAME on lähestynyt mediakulttuuriin muutosta tiettyjen teemojen läpi, ja niitä ovat olleet mm.

- Mediavälineistössä tapahtuva muutos
- Sosiaalisessa mediaympäristössä tapahtuva muutos
- Kulttuurisessa ja kaupallisessa mediaympäristössä tapahtuva muutos
- Lasten mediakompetenssissa tapahtuva muutos

(Noppari 2014, 7)

³⁶ Katso LAME-tutkimuksen esittely:

http://www.uta.fi/cmt/tutkimus/comet/tutkimus/paattyneet_projektit/lapsetmedia.html. Viitattu 5.4.2017.

Tutkimusmenetelmät ovat olleet moninaisia, liittyen sekä siihen, että vanhemmilta on haluttu kerätä kvantifioitavaa tausta-aineistoa että lasten kehitysvaiheisiin, jotka ovat olleet hyvin erilaisia (Noppari 2014, 9). Myös pienimmille lapsille ja eri tavoin itseään ilmaisevilla lapsille on pyritty löytämään tapa, jolla he voisivat ilmaista itseään (em. 9). Aineistonkeruussa on käytetty seuraavanlaisia menetelmiä:

1. Sähköiset mediapäiväkirjat
2. Mediankäyttöön liittyvät tehtävät, kuten kuvaustehtävä
3. Taustatietolomakkeet lapsille ja vanhemmilla
4. Nimettömänä täytettävä verkkokysely 11- ja 14-vuotiaille
5. Mediamaskotit 5-vuotiaille
6. Teemahaastattelu lapsen kotona

(Noppari 2014, 9)

Oma tutkimukseni liittyy LAME-tutkimuksen kanssa niin, että keväällä 2016 LAMEn tutkija ja graduseminaarini toinen vetäjä, Niina Uusitalo, tarjosi graduaiheeni vuoksi minulle mahdollisuutta osallistua tutkimukseen tutkimusavustajan roolissa. Omaan osuuteeni tutkimusavustajana kuuluivat syksyllä 2016 toteutetut 15 teemahaastattelua, sekä LAMEn suunnittelupalaveriinkin osallistuminen. Haastattelemani lapset olivat 8-, 11- ja 14-vuotiaita. Sharenting-tutkimukseni upotettiin osaksi tutkimusta liittämällä se Elina Nopparin valokuviiin liittyvään osioon. Sharentingiin liittyvien kysymysten ymmärrettävyyttä haluttiin parantaa tekemällä niistä lapsille konkreettisempia ja liittämällä ne pääsääntöisesti valokuviiin. Vanhempien taustatietolomakkeissa sharenting-kysymykset sen sijaan koskivat laajemmin sekä kuva- että tekstipäivityksiä. 5-vuotiaat jätimme aiheen abstraktin luonteen takia minun tutkimusalueeni ulkopuolelle.

Vanhempien taustatietolomakkeessa kysyttiin seuraavia sharenting-ilmiöön liittyviä kysymyksiä:

- Jaan/en jaa kuvia ja/tai tekstipäivityksiä lapsestani sosiaalisessa mediassa
- Jos vastasit kyllä, niin mistä tilanteista jaat kuvia ja/tai tekstipäivityksiä lapsestasi ja missä palveluissa?
- Jos vastasit ei, niin miksi et jaa kuvia ja/tai tekstipäivityksiä lapsestasi sosiaalisessa mediassa?
- Mitä hyviä ja huonoja puolia näet lasten kuvien ja/tai tekstipäivitysten jakamisessa sosiaalisessa mediassa?

Lasten mediapäiväkirjassa kysyttiin seuraavia sharenting-ilmiöön liittyviä kysymyksiä:

- Oletko nähnyt kuvia, joita vanhempasi ovat jakaneet sinusta esimerkiksi Facebookissa?
- Mistä tilanteista otettuja kuvia haluaisit vanhempiesi sinusta jakavan?
- Millaisia kuvia et haluaisi, että vanhempasi jakavat?

Pyrimme Elina Nopparin ja Niina Uusitalon kanssa muotoilemaan lasten kysymykset mahdollisimman konkreettisiksi, ja päädyimme ratkaisuun, jossa mediapäiväkirjassa esitettyihin kysymyksiin palattaisiin teemahaastatteluissa pohtien niitä esim. seuraavien apukysymysten avulla:

- Miltä sinusta on tuntunut, kun vanhemmat ovat jakaneet sinusta kuvia?
- Voiko kuvien jakamisesta olla jotain hyötyjä/haittoja, hyvää/huonoa?
- Onko kavereistasi jaettu kuvia / oletteko keskustelleet tästä kavereiden kanssa?

Haastateltuani 15 lasta syksyllä 2016, päädyimme LAMEn tutkijoiden kanssa siihen lopputulemaan, että oma haastatteluryhmäni antaisi minulle jo riittävästi materiaalia omaa tutkimustani ajatellen. Valintaan vaikutti myös LAMEn viimeisen kierroksen aikataulu, eli se, että osa haastatteluista oli edelleen kesken siirtyessäni graduni analyysiosioon, ja se, että osa haastatteluista hoidettiin lopulta ryhmähaastatteluina. Koska konteksti poikkesi näin paljon lasten kotona tehdyistä teemahaastatteluista, ja koin graduni takia tärkeäksi myös tutkijan ja lapsen vuorovaikutustilanteen, päätin supistaa aineiston omiin teemahaastatteluihini, sekä niihin liittyviin taustamateriaaleihin, eli vanhempien ja lasten taustatietolomakkeisiin sekä lasten mediapäiväkirjoihin. Oma haastatteluaineistoni käsittää lopulta yhteensä 14 lasten kotona tehtyä puolistrukturoitua teemahaastattelua, joissa lapset ovat iältään 8- ja 11-vuotiaita. Lapsista puolet (7) on tyttöjä ja puolet (7) poikia. Haastattelut kestivät puolesta tunnista tuntiin ja ne litteroitiin tutkimuskäyttöä varten Tutkimustie Oy:n toimesta. Yksi 14-vuotiaan nuoren haastattelu oli litteroimatta aloittaessani analyysiosiotani, joten koin tasaisemman ikäjakauman ja puuttuvan litteraation vuoksi järkeväksi jatkaa ilman tuota yhtä haastatteluaineistoa.

Seuraavaksi siirryn oman tutkijapositioni kautta teemahaastattelujen analysointiin, ja kuljetan haastattelun vuorovaikutuksessa kertovassa alaluvussa mukana jälleen myös Goffmanin kasvotyön teoriaa, sillä jokainen haastattelutilanne syntyy kontekstissa ja vaikuttaa lapsen autenttiseen ääneen. Autenttisuuden sijasta tulisikin ymmärtää, että valtasuhteet, jotka tulevat näkyviksi kotona ja tutkimustilanteessa, ovat osa tuon äänen ominaisuutta ja sen kontekstisidonnaista luonnetta (Noppari ym. 2017, 79).

5.1. Oma tutkijapositioni

Oman tutkijapositioni haluan tuoda yhteiskuntatieteissä noudatetun tavan mukaisesti esiin avoimesti ja läpinäkyvästi. Tutkijan on tärkeä ymmärtää oma vaikutuksensa haastattelutilanteeseen, sillä tilanteen vuorovaikutus värittää myöskin tuloksia, joita tutkimuksesta saadaan. Tuloksiin vaikuttaa myös se nimenomainen tulkinta, mitä tutkija aineistostaan tekee. Tutkija on siis osa tutkimustaan, ei vain sivusta seuraava analysoija (Noppari ym. 2017, 74–76)

Oma tutkijapositioni omaan aiheeseeni on jokseenkin ulkopuolinen. Olen itse kolmekymppinen, eikä minulla ole lapsia, mutta tutkin pro gradu -tutkielmassani sekä äitien identiteettien luomisen metodeja että lasten kokemuksia vanhempien jakamisesta. Uskon tutkijapositioni antavan minulle sekä lisäänsioita että kaventavan jonkin verran näkökulmaani. Yhtäältä pystyn jättäytymään äitien kokemien affektien ulkopuolelle ja näkemään ilmiön enemmän ulkopuolisen tarkkailijan silmin: ilmiö ei kosketa minua suoranaisesti niin myönteisesti tai kielteisesti, että tuntisin omakohtaista tarvetta ottaa siihen tiukasti kantaa. Tämänkaltainen outsider-asema voi jopa hyödyttää minua näin tunnepitoisen tutkimusaiheen kohdalla.

Toisaalta ulkopuolisuus saattaa jättää piiloon osan ilmiön merkittävistä vivahteista. Ilmiön kaikki puolet eivät välttämättä aukene minulle samalla tavoin ja niin moniulotteisesti, kuin ne kokemuseräisen tiedon kautta aukeaisivat. Ilman varsinaista osallisuutta ilmiöön, voidaan myös ajatella, ettei minulla ole tietynlaista legitimitettä tutkia asiaa. Toisaalta ulkopuolisuus ei ole koskaan estänyt tutkijoita tutkimasta ilmiöitä, mutta koska yhteiskuntatieteissä miellämme yhteiskunnan koostuvan ihmisten luomista rakenteista, avaamme tietoteoriapohjaltaan konstruktivistisessa tutkimuksessa tutkijan positiota laajemmin ja tunnustamme tutkijan elimellisen yhteyden tutkimukseensa ja sen tuloksiin.

Lapsilähtöisen tutkimuksen palo jalkautunee omaan lapsuuteeni ja äitini ammatteihin. Äitini on koulutukseltaan sekä lastentarhanopettaja että musiikkiterapeutti. Varhaiskasvatuksen käytännöt ja teoria ovat siten olleet lapsuudenkodissani läsnä aivan alusta alkaen. Omien vanhempieni avioero, ollessani 10-vuotias, sysäsi myös liikkeelle elinikäisen kiinnostuksen lasten asemaa ja lapsen omaa ääntä kohtaan. Tiedostan tutkijana puhuvani tutkimuksessani myös omalla äänelläni ja suuntaavani mielenkiintoni lapsuuteen myös siksi, että omat kasvuympäristössäni syntyneet käyttäytymismallini ja tunnereaktioni kiinnostavat minua. Tällaisen avoimuuden toivon kuitenkin lisäävän tutkimuksen luotettavuutta ja ennen kaikkea perimmäistä uskoa tutkimuksen huolellisuuteen, mutta myös puolueettomuuteen, sikäli, kuin se laadullista metodologiaa käyttävälle tutkijalle on mahdollista.

Tutkittavan sharenting-ilmiön vuoksi tutkimuksestani puhuttaessa saatetaan nimittäin toisinaan asettaa vastakkain lasten ja vanhempien hyvinvointi, ja pohtia kumman puolen tutkijana valitsen.

Myös visuaalisuus on kiinnostanut minua tutkimusaiheena jo ammattikorkeakoulun opinnäytetyöstäni³⁷ saakka. Tuolloin käsittelin teoriaosuudessani pikkulapsia kuvan lukijoina ja hahmottajina, ja projektiosuuteni sisälsi Hannu ja Kerttu -satuoopperan (tuotanto: Tampereen konservatorio, Tampereen ammattikorkeakoulu ja Tampereen kamarioopperayhdistys) graafisen ilmeen suunnittelemisen ja toteuttamisen. Olen alkuperäiseltä koulutukseltani yo-pohjainen media-assistentti ja medianomi (AMK), ja visuaalisuus on myös pitkälti tapani hahmottaa maailmaa. Näin ollen myös pro gradu -tutkielmani kohdalla minua kiinnostavat erityisesti visuaaliset viestit, joita vanhemmat, pääasiassa äidit, sosiaaliseseen mediaan lähettävät. Yhtä lailla minua kiinnostaa lasten identiteetti, ja sen muotoutuminen hyvin erilaisessa sosiaalisessa ja julkisessa tilassa, kuin omassa lapsuudessani. Näin mielenkiintoni visuaalisesta ja lapsuudesta nivoutuvat yhteen tutkimusaiheessani.

5.2. Vuorovaikutuksesta haastattelutilanteessa

Lasten teemahaastattelujen tekeminen on myös ollut minulle hyvin opettavainen matka tutkimuksen etiikkaan ja vuorovaikutukseen. Haastatteluissa itsen peittäminen on ollut sekä toivottavaa että mahdotonta. Tutkija on haastattelutilanteessa kaksoisroolissa: lapsen annetaan ilmaista itseään vapaasti, mutta toisaalta aikuisena tutkija on lopulta lasta dominoivammassa roolissa (Noppari ym. 2017, 75). Lapset ovat tarkkoja havainnoimaan aikuisia, mutta heidän viestinnästään puuttuu vielä sosiaalistumisen mukanaan tuomia tapoja suojella toisten kasvoja (Goffman 1955, 12–13). Toisaalta heillä on silti jo käytössään paljon kotoa ja muista sosiaalisista yhteyksistä opittuja puhetapoja ja ajatuksia, eli sosiaalista peilaamista (Suoninen & Partanen 2010, 108,115). Kotihaastatteluissa, nähdessäni myös lapsen yhden tai kaksi vanhempaa, alkoi hahmottua myös kodin valtasuhteita, sekä se, mikä puoli lapsessa muistutti hänen vanhempiaan, eli oli kaikua vanhempien äänestä (em. 112), ja mikä tuntui vastustavalta käytökseltä. Itselleni tilanteet olivat yllättävän haastavia, niin kauan kuin puhuin sekä vanhemmalle että lapselle eteisessä tai olohuoneessa, mutta kun sain uppoutua lapsen maailmaan ja ottaa roolin enemmän kiinnostuneena ystävänä (Noppari ym. 2017, 76) kuin aikuisena, tunsin vuorovaikutuksen soljuvan välillä kuin itsestään.

³⁷ Ks. <https://www.theseus.fi/handle/10024/45448>. Viitattu 28.2.2017.

Totuuden nimissä on myös sanottava, että tutkijalle tulee toisten haastateltavien kohdalla parempi ja luontevampi olo ja yhteys kuin toisten. Tästä yhteydestä kokee samaan aikaan sekä tyytyväisyyttä ja onnistumista että syyllisyyttä. Tällaisen reaktion pelkää näkyvän haastattelussa lapsen suosimisena esim. yksityiskohtaisemmilla lisäkysymyksillä tai pidempänä haastatteluna. Jollakin tavalla tutkijana myös pelkää, että hyvä vuorovaikutus näkyy litteraatiossa ja antaa kuvan puolueellisesta haastattelusta, jossa tutkijan innostus ikään kuin tihkuu ulos litteroinnista. Vastavuoroisesti verbaalisesti vähemmän lahjakkaiden ja/tai huonommin haastatteluun keskittyvien lasten kanssa pelkää ottavansa tilanteesta irti vain vaadittavan, eikä panosta haastatteluun riittävästi vain, koska lapsen kiinnostus tuntuu lopahtavan, eikä itse saa lapsen mielenkiintoa nostettua. Tällöin tuntee myös jonkin asteista epäonnistumista haastattelijana.

Lasten kohtaamisessa haasteena on myös mainitsemani verbaaliset erot. Kaikki lapset eivät saa haastattelutilanteessa ääntään kuuluviin haluamallaan tavalla (Noppari ym. 2017, 70). Omissa haastatteluissani huomasin, että sukupuoli tai ikä (8-, 11- ja 14-vuotiaat) eivät ratkaisseet sitä kuinka verbaalinen lapsi oli, vaan kyse oli yksilöllisistä eroista. Tapasin 8-vuotiaita, joilla oli laaja sanavarasto ja rohkeutta käyttää sitä, sekä 11-vuotiaita, joita haastattelutilanne jännitti, tai joiden oli helpompi ilmaista itsenään muutoin kuin verbaalisesti. Itse yritin käyttää erilaisia keinoja jännityksen laukaisemiseksi, välillä onnistuen ja välillä epäonnistuen. Nuoremmat lapset oli helppo saada nauramaan spontaanisti esimerkiksi testaamalla nauhuria sanomalla ”kukkuu, kukkuu”. Tällä keinolla pyrin rikkomaan jäätä jokaisessa haastattelussa, heti kun olin sen ensimmäisten haastattelujen jälkeen oivaltanut. Sain samalla testattua nauhuria, ja tämä minun kasvojeni menettäminen hölmöilylle, altistumiseni lapsen katseelle ja painopisteen siirtyminen minuun tuntui rentouttavan ainakin 8-vuotiaita ja osaa 11-vuotiaista.

Yllättävää oli tapa, millä lapset osallistuivat haastattelijan kasvojen suojelemiseen minulle vaikeissa tilanteissa. Tilanteet, joissa jännitin, liittyivät kontrollin menettämisen pelkoon ja siihen, että lapsi näkee jännitykseni läpi, enkä pysty olemaan tilanteessa aikuismainen. Pelkäsin siis sitä, että aiheutan lapselle ahdistusta ja menetän omat kasvoni, jos haastattelukonstruktio sortuu. Tällaisia kohtia, joissa haastattelun sujuva jatkaminen oli vaikeaa, sattui muutaman lapsen kohdalla. Vaikeus ei liittynyt mielestäni niinkään vuorovaikutukseen, eli vaikkapa siihen, että olisin saanut puheliaan lapsen aikana hieman enemmän aikaa pohtia sanottua, kirjata ylös teemoja ja miettiä mihin suuntaan haastattelua jatkossa vien, vaan siihen, että minulle ehti tulla ajatus kysymysten haihtumisesta päästäni, ja samalla jatkokysymykset katosivat mielestäni. Haastatteluun tuli siis katkos omien pelkoajatusteni takia.

Toiset lapsista alkoivat kuitenkin auttaa minua yli näistä tilanteista täyttämällä tyhjyyttä puheella, ja jopa pohtimalla olinko ehkä tarkoittanut jotain tiettyä asiaa. He saattoivat myös katsoa pois päin niin kuin eivät olisi huomanneetkaan, että kompuroin seuraavan kysymyksen esittämisessä, ja että olin kadottanut ajatukseni. Lapset siis selvästi halusivat suojella tilanteessa myös minun kasvojeni linjaa (Goffman 1955, 18), ja koko tilannetta, kääntämällä katseensa pois, auttamalla minut yli tilanteesta jatkamalla lausettani sekä täyttämällä tyhjyyttä keskustelussa.

Toiset lapset osoittivat perheen aikuisten kaltaisia käytösmalleja esimerkiksi sosiaalisuuden suhteen. Koska olimme kotiympäristössä, ja minä tulin vieraana tutkijana tilanteeseen, oli perheellä tavallaan kotikenttäetä, ja lapsen vanhempi oli tilanteessa määräävä osapuoli (Noppari ym. 2017, 72). Toisaalta perhe joutui jakamaan jotain hyvin yksityistä – kotinsa – vieraan ihmisen kanssa. Vanhemmat, jotka olivat vaivaantuneita tuossa vuorovaikutustilanteessa, tartuttivat vaivaantuneisuutensa joko ko. tilanteessa lapsiinsa, tai sitten kyse oli mallista, jonka lapset olivat omaksuneet kasvuympäristöstään jo aikaisemmin. Välittömämpien vanhempien lapset olivat yleensä rennompia, ja haastattelu lähti nopeasti käyntiin.

Osa vanhemmista koki tarvetta suojella omia kasvojaan ennen haastattelutilannetta ja ilmoitti, että on puhunut lapsen kanssa ennen tulevaa haastattelua sharenting-ilmiöstä ja omasta osuudestaan siihen. Vanhempien ulostulo ennen haastattelua tuntui hieman vääristävän tutkimusasetelmaa, mutta toi toki mielenkiintoisen lisän kasvojen suojelun ja perheen vuorovaikutuksen tematiikkaan. Monet vanhemmat halusivat kulttuurisen katseen, ehkäpä myös akateemisen katseen, takia harmitella lapsen huoneen epäsiisteyttä tai vähätellä omaa koulutustaustaansa. Toisaalta jotkut vanhemmista ottivat korkeamman statuksen ja kertoivat omasta akateemisesta koulutuksestaan, tai ammatistaan. Suurin osa minut vastaanottaneista vanhemmista oli äitejä, ja osassa perheistä vastassa olivat sekä äiti että isä. Vain yhdessä perheessä vastassa oli pelkästään isä. Äitien äititapaisuudesta (Krok 2009, 87) ja päähuoltajan roolista kertoi sekä äitien kotona oleminen että poikkeuksetta vain äitien toimijuudessa näkynyt tarve siivota lasten huonetta, ennen kuin vieras tulee sisälle huoneeseen.

Osa vanhemmista koki tarpeelliseksi kuulla mitä lapset puhuvat, kun heitä haastatellaan. Kahdessa perheessä haastattelun toivottiin tapahtuvan olohuoneessa lastenhuoneen sijaan. Muissakin perheissä vanhempi saattoi jäädä huoneen lähetyville, vaikka hän ei olisikaan osoittanut olevansa kiinnostunut keskustelusta. Hän saattoi jäädä siivoamaan tai katsomaan televisiota. Muutama vanhemmista puuttui keskusteluun kesken haastattelun korjatakseen lapsen puheita. Tämä menettely teki tietenkin vanhemman läsnäolon näkyväksi, ja samoin se teki näkyväksi myös vuorovaikutustilanteen vallanjaon: vanhempi oli tilanteessa lopullinen portinvartija (Noppari ym. 2017, 72). Lapset jatkoivat

haastattelua näennäisen rohkeasti näiden keskeytyksien jälkeenkin, mutta tutkijalle keskeytys vaikutti väistämättä etenkin sharenting-aiheen lähestymiseen, sillä vanhempia koskevat kysymykset piti tällöin muotoilla erityisen tarkasti.

K: Sä laitoitki että, sitte ku täällä oli kysymyksiä mediapäiväkirjas siitä vanhempien jakamista kuvista niin, et oot nähny mitään..

V: En oo ku, mun iskällä ei oo sellasta puhelinta millä pystyis lähettään mitään. Se on vähän jälkeenjääny, ja sitte tota..

S [miesääni]: Mä kuulin Janne ton.

V: [nauraa] .ja sitte.. No mun äitillä on Facebook, mut mä en oo Facebokissa, eikä se.. siel vaan se seuraa jotain neulomisjuttuja, ku se on niin innokas neuloon.

HA, poika, 11 vuotta

Sosiaalisten ja rohkeiden lasten oli myös helpompi lähestyä haastattelijaa fyysisesti, jopa halata haastattelun jälkeen, mutta toisaalta lasten varautuneisuuden vierasta ihmistä kohtaan olisi mielestäni oltava myös yhtä hyväksyttävä ja normaali reaktio. Tässä on juuri nähtävissä, kuinka omat asenteeni tutkijana heijastelevat yhteiskunnan rakenteita hyväksyttävästä sosiaalisuudesta ja ulospäinsuuntuneisuuden toiveesta. Tutkijan pitäisi pystyä tunnistamaan ja avaamaan myös nämä omat ennakko-oletuksensa siitä mikä on hänen mielestään ihanteellinen haastateltava lapsi, ja miten se kenties vaikuttaa vuorovaikutustilanteeseen, joten näin tahdon omassa tutkielmassani toimia.

6. Aineiston analyysi

Laadullisen tutkimuksen reliabiliteetti perustuu siihen, että tutkimus on avattu läpinäkyvästi, ja analyysin jokainen rajaus ja etenemistä säätelevät periaatteet tuodaan esiin (Ruusuvuori & Nikander & Hyvärinen 2010, 27). Lähden purkamaan teemahaastattelujani kahdesta eri tulokulmasta kootakseni yhteen ne tärkeimmät elementit, joita haastattelut mielestäni aineistona antoivat. Havainnollistan tässä luvussa visualisointien avulla miten päädyin kahteen erilaiseen tulokulmaan analyysissäni. Visualisoinnit voivat auttaa hahmottamaan tutkimusasetelmaa tai aineiston ja analyysin yksityiskohtia (Ruusuvuori ym. 2010, 26).

Visualisointini tarkoituksena on havainnollistaa miten lapset ymmärtävät sharenting-ilmiötä. Ensimmäiseksi haluan määritellä mitä ymmärrys tutkielmani kohdalla tarkoittaa. Ymmärrykseen liittyy käsitteenä selkeä denotaatio ja useampia konnotaatioita. Kielitoimiston sanakirjan³⁸ ensimmäisen määritelmän mukaan ymmärtäminen on älyämistä, oivaltamista, käsittämistä ja tajuamista. Sanakirja myös selventää, että ymmärtämisessä paitsi ”saadaan järjen avulla itselle jotakin selväksi” myös ”hallitaan mielessä näin selville saatua”. Lapselle ymmärtämisen prosessi kuulostaa haastavalta, ja voimme käsittää, kuinka sidoksissa hänen ymmärtämisensä on aiempiin *kokemuksiin*, lapsen omaan tarinaan. Konnotaatiot ymmärtämisestä liittyvät 1) jonkin asian *arvon* ymmärtämiseen sekä *hyväksymiseen*, ja 2) suopeaan ja suvaitsevaiseen suhtautumiseen. Käytämme siis ymmärtää-verbiä monipuolisesti, mutta tutkielmani kontekstissa ymmärrän sanan sen denotatiivisen merkityksen kautta ja tahdon painottaa, että lapsen ymmärrystä saatetaan usein väheksyä. Myös kielitoimiston sanakirja käyttää osuvasti esimerkkinä sanan denotatiivisesta merkityksestä lausetta: ”Lapsikin ymmärtää, että - -.”

Toisaalta minua kiinnostaa myös lasten omakohtainen *kokemus* sharenting-ilmiöstä, ja kokemus on se tietovaranto, jota lapset haastatteluissa minulle antoivat. Kokemus on tutkimuksessani lasten tuntemusten ja ymmärryksen kattokäsite, jonka alle ne molemmat nivoutuvat. Critesin (1997) mukaan ”kokemukselle on ominaista menneen, nykyhetken ja tulevan yhdistävä ajallisuus, eli sitä voidaan pitää luonteeltaan perustavanlaatuisesti tarinallisena” (Hänninen 2000, 24). Lasten haastatteluissa kävi myös ilmi, että yksityisimpiä muistoja, erityislaatuisia kokemuksia ja suuria unelmia suojellaan mieluusti pitämällä ne yksityisinä. Tarinallisesta kehyksestä katsottuna omat

³⁸ Ks. kielitoimiston sanakirjan haku sanalle ”ymmärtää”.

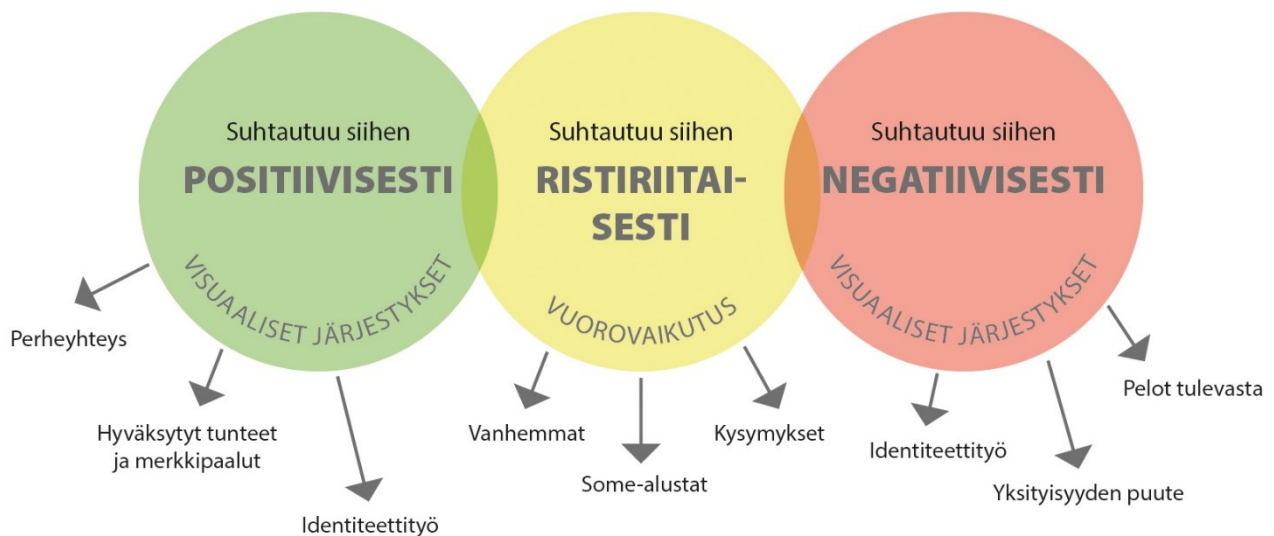
<http://www.kielitoimistonsanakirja.fi/netmot.exe?motportal=80>. Viitattu.18.4.2017.

kokemukset voidaan jättää kertomatta siksi, että suojellaan itseä omaa elämää koskevalta tulkinnalta ja jätetään enemmän tilaa omalle sisäiselle tarinalle. (em., 57.) Tämä yksityisyyden toive näyttäytyy vahvasti myös minun aineistossani.

Lapsen *ymmärrys* ilmiöstä ja ilmiön herättämät *tunteet*, eli tutkimuskysymykseni, olivat ne asiat, joita tahdoin aineistoltani kysyä. Aineistooni kuului haastatteluiden lisäksi myöskin vanhempien taustatietolomakkeita ja lasten mediapäiväkirjoja, mutta näitä aineistoja käytin pääsääntöisesti taustatietoina haastatteluja varten. Mediapäiväkirjoja käytin myös virikeaineistona haastattelutilanteissa. Vanhempien taustatietolomakkeet auttoivat osaltaan myös tuomaan esiin ristiriitaisuuksia, eli epäjohdonmukaisuutta lasten ja vanhempien vastauksissa. Näistä ristiriidoista kerron lisää seuraavassa alaluvussa.

Ensimmäiseksi pyrin ymmärtämään, miten lapset sharenting-ilmiöön suhtautuvat. Aineistoni mukaan lasten vastauksista löytyy sekä positiivista suhtautumista, negatiivista suhtautumista, että epävarmaa eli ristiriitaista suhtautumista. Kuvaan näitä suhtautumisen tapoja ensimmäisessä visualisoinnissani (kuvio 2) palloina, jotka limittyvät keskenään, sillä usein lasten negatiivisissa tai positiivisissakin vastauksissa oli ristiriitaisia piirteitä. Positiivisten ja negatiivisten pallojen alle olen kerännyt pienempiä aineistosta esiin nousseita teemoja, joiden kattoteemaksi nousee mielestäni niitä kaikkia yhdistävä **visuaaliset järjestykset**. Toisaalta **ristiriidat** vastauksissa jakautuvat aineiston analyysin perusteella kolmeen eri vuorovaikutusongelmaan, joten miellän ristiriitaisuuksien kuuluvan vuorovaikutuksen problematiikan piiriin. Niinpä olen päätenyt käsittelemään visuaalisia järjestyksiä teemojen tulokulmasta ja ristiriitoja vuorovaikutuksen näkökulmasta käsin.

Miten lapsi ymmärtää sharenting-ilmiön?

Kuvio 2. Visualisointi aineiston analyysin rakentumisesta.

Erityisesti ensiksi käsiteltävässä ristiriitaisuuksien problematiikassa tulen hyödyntämään sosiaalipsykologista teoriapohjaa. Koen tämän lähestymistavan luontevaksi, sillä mediatutkimus ja sosiaalipsykologia limittyvät tutkimusaloina muun muassa perheiden vuorovaikutuksen ja digitalisaation tematiikassa. Sosiaalipsykologian perinteessä vuorovaikutusta voidaan tarkastella esimerkiksi kolmen eri metodologisen tason kautta. Näitä ovat makrotasolta mikrotasolle kuljettaessa diskursiiviset ihanteet, vuorovaikutustilanteen kehykset, ja positiot, joita otetaan vuorovaikutustilanteessa. Yhdessä nämä kolme eri tasoa muodostavat *vuorovaikutusstrategioita*, joiden avulla selviämme vuorovaikutustilanteista. (Suoninen 2015, 184.) Ristiriidat vuorovaikutuksessa, ja täten *vaikeus ymmärtää sharenting-ilmiötä*, nousevat analyysini perusteella **vuorovaikutusongelmista vanhempien kanssa, vuorovaikutusongelmista tutkijan kanssa, sekä vuorovaikutusongelmista sosiaalisen median alustoilla.**

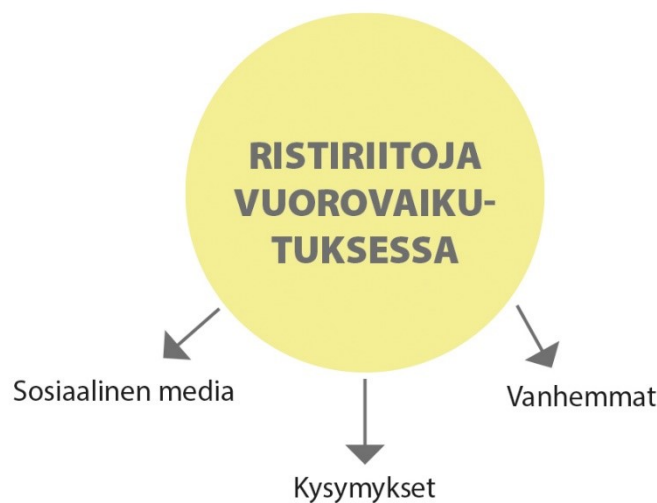
Visuaalisten järjestysten luku tarkastelee sen sijaan sitä, *miten lapset ymmärtävät sharenting-ilmiön*, miltä se heistä *tuntuu*, ja millaisiin visuaalisiin järjestyksiin tai kulttuurisen katseen alle he ovat jo sosiaalistuneet. Visuaaliset järjestykset ymmärrän tutkielmassani kuten Janne Seppänen niistä Katseen Voima -kirjassaan (2001) puhuu. Seppänen avaa visuaalisia järjestyksiä näin: ”Visuaalinen ei siis ole satunnaista näköaistimusten virtaa. Siihen muodostuu rakenteita ja järjestyksiä. Näitä

visuaalisia järjestyksiä on sekä fyysisessä ympäristössä että kuvallisen esittämisen (representoimisen) muodoissa ja sisällöissä” (em. 34). Seppänen tarkoittaa sitä, että visuaaliset järjestykset syntyvät aina inhimillisen toiminnan tuloksena, ja niihin liittyy kulttuurisia normeja ja ihanteita (em. 34–35). Esimerkiksi perhekuvat kuuluvat visuaalisten järjestysten kaanoniin paitsi valokuvaobjekteina myös sisältönsä vuoksi: ne *näyttävät* niin samanlaisilta siksi, että visuaaliset järjestykset määrittelevät sitä, miltä *oikeanlainen* perhekuva näyttää. Visuaaliset järjestykset siis ”sisältävät vakiintuneita ja jaettuja kulttuurisia merkityksiä” (Seppänen 2001, 36).

Yhtäältä siis lähestyn lasten ymmärrystä haittaavia tekijöitä, jotka nousevat monimutkaisista valtarakenteista vanhempien ja tutkijan kanssa (Noppari ym. 2017, 72–74), sekä digitalisoituneesta vuorovaikutuksesta. Toisaalta lähestyn lasten ymmärrystä ja kokemuksia sharenting-ilmiöstä visuaalisten järjestysten alateemojen kautta, jotka nekin sisältävät yhteiskunnallisia valtarakenteita, ja kertovat lapsen kontekstisidonnaisesta äänestä.

6.1. Ristiriitoja vuorovaikutuksessa

Ristiriidat haastatteluaineistossa paljastavat niiden siis liittyvän yhtäältä vuorovaikutukseen vanhempien ja tutkijan kanssa ja toisaalta lasten kyvyttömyyteen ymmärtää täysin sosiaalisen median käyttöliittymää ja vuorovaikutusta noilla alustoilla. Ristiriidat myös limittyvät keskenään, sillä lapset saattoivat olla haastattelussa hämmentyneitä sekä kysymyksistäni, sosiaalisen median toimintaperiaatteista että vanhempiensa jakamisperiaatteista. Tarkastelen ristiriitoja vuorovaikutustilanteissa syntyneinä, jolloin hyödynnän niihin **diskursiivisten ihanteiden käsitteitä**, kuten esimerkiksi aikaamme liittyvä lapsilähtöinen vanhemmuus, **kehyksiä**, kuten vaikkapa (tietokone)pelikehys, jossa lapsi mielellään viihtyisi, sekä **positioita**, kuten esimerkiksi selittäjän positio keskustelussa vuorovaikutussiirtona (Suoninen 2015, 184). Ensimmäiseksi käsittelen lasten vastauksista esiin nousseita ristiriitaisuuksia koskien sosiaalista mediaa.

Kuvio 3. Visualisointi ristiriidoista vuorovaikutuksessa.

6.1.1. Sosiaalinen media

Ristiriitaisuutta haastatteluissa tuntui aiheuttavan paitsi vaikeasti hahmotettavan sharenting-ilmiön ymmärtäminen myös sosiaalisen median sovellusten toimintaperiaatteiden käsittäminen. Monet haastatellut lapset käyttivät sosiaalista mediaa, kuten pelisivustoja, YouTubea tai WhatsAppia päivittäin, mutta etenkin heidän vanhempiansa käyttämän Facebookin toimintaperiaatteet tuntuivat jäävän heille vieraiksi. Lapset eivät olleet saaneet pääsääntöisesti vielä perustaa tiliä Instagramiin tai YouTubeen nuoren ikänsä vuoksi, mutta Facebookiin heillä ei ollut myöskään kiinnostusta kirjautua.

Osa lapsista puhui käyttämästään sosiaalisesta mediasta lähes asiantuntijapositiona käsin, mutta vastauksissa nousi esiin ristiriitaisuuksia, jotka paljastivat, että osaaminen liittyi spesifisti niihin alustoihin, joita lapset itse käyttivät. Toiset lapsista ottivat jo lähtökohtaisesti hyvin epävarman position ja puhuivat sosiaalisesta mediasta ristiriitaisesti. Tuntui myöskin siltä, että haastattelukehys lisäsi lasten epävarmuutta ja vaikutti lasten itsevarmuuteen haastattelutilanteessa.

K: Onks, tiedäksä onko äiti ja isä Facebookissa onko niillä siellä tilit Facebookissa?

V: En mä tiiä mutta ne kuitenkin käyttää Facebookia.

K: Joo. No sitte, sä olit vissiin nähny kuitenkin jonku semmosen kuvan mikä susta olis laitettu. Vai oliko se vaan toi Rollen kuva?

V: Joo. Tai, mä oon nähny sellasen kuvan, missä mä syötän Rollee ja pari muutakin kuvaa.

K: Nii justiin.

HA, poika, 8 vuotta

Sitaatista ilmenee, ettei lapselle ole aivan selvää täytyykö Facebookissa olla tili, että alustaa pääsee käyttämään. Lapsille oli myöskin tyypillistä sitaatin esiintuoma esimerkki siitä, että kertomus sharentingista muuttui keskustelun aikana. Uskon tämän johtuvan osittain siitä, että heidän oli vaikeaa hahmottaa, olivatko kuvat heistä esim. vanhempien puhelimen muistissa, vai jo jaettuina Facebookissa, kun ne heille näytettiin.

Tämä sosiaalisen median ymmärtämisen problematiikka kytkeytyy myös vanhempien ja lasten vuorovaikutusongelmaan, eli siihen, kuinka selkeästi vanhemmat olivat kasvatuksesta käsin selittäneet sharenting-ilmiön, ja siihen liittyvät uhkat ja iloiset asiat lapsille. Toisaalta ongelma kytkeytyy myöskin haastattelijan ja lapsen vuorovaikutukseen, sillä jos lapsella ei ollut valmiiksi *ymmärrystä* tai *kokemusta* sharenting-ilmiöstä, he saattoivat suojataksaan kasvojaan kuitenkin piiloutua jonkinlaiseen ”huijarin” positioon, mistä käsin he ikään kuin esittivät tietävänsä ilmiöstä jotakin. Lapsille oli myöskin hyvin tyypillistä käyttää epävarmasta positioista käsin muodollista vastausta ”joo”, joka ilmensi lapsen olevan ikään kuin jonkinlaisessa välitilassa keskustelussa: lapsi kommentoi tarpeeksi ollakseen mukana keskustelussa, mutta ei riittävästi, että se olisi ollut toiminnallisen yhteistyön indikaattori (Suoninen 2015, 188). Tähän positioon saattoi liittyä myös lasten pyrkimys siirtyä haastattelu-kehyksestä esim. peli- tai leikkikehykseen, jota ilmeni sharenting-kysymysten kohdalla jonkin verran, ja se kertoo mielestäni myöskin sharenting-aiheen haastavuudesta monella eri tasolla. Yksi syy haastavuuteen saattavat olla aiheeseen liittyvät omat vanhemmat.

6.1.2. Vanhemmat

Sharenting-ilmiöön liittyy ristiriita, joka ilmeni tarkasteltuani tausta-aineistoa sekä haastateltuani lapsia: kaikki vanhemmat eivät kerro selkeäsanaisesti lapsilleen jakavansa heidän kuviaan Facebookissa tai kysy siihen lupaa, ainakaan joka kerta. Vanhempien ja lasten vastaukset saattoivat näin ollen olla lievässä ristiriidassa keskenään. Toisaalta vanhempien ja lasten vuorovaikutus ei kangertele pelkästään keskenään, vaan lasten oli myös vaikea puhua omista vanhemmistaan ulkopuoliselle aikuiselle haastattelutilanteessa, etenkin, kun oli vaarana, että vanhempi kuuntelee haastattelua (Noppari ym. 2017, 72–73).

Osa lapsista oli siinä uskossa, ettei heistä ole viime aikoina jaettu kuvia sosiaaliseen mediaan, tai vastaus mediapäiväkirjassa antoi ymmärtää, ettei lapsi oikein tiedä onko jakamista tapahtunut vai ei. Ristiriita vanhemman vastauksen kanssa aiheutti tutkijalle eettisen pulman: kun tausta-aineistosta, eli lapsen mediapäiväkirjasta ja vanhemman taustatietolomakkeesta kävi ilmi keskenään jokseenkin ristiriitaista tietoa, kumman ”totuuden” mukaan minun olisi lähestyttävä aihetta lapsen haastattelussa? Valitsin lasta, ja toisaalta myöskin vanhemman kasvoja, suojelevan lapsilähtöisen diskurssin lähtien liikkeelle lapsen mediapäiväkirjoista ja kuunnellen lapsen näkökulmaa aiheeseen. Tutkijana olisi tuntunut epäeettiseltä mahdollisesti ”kavaltaa” vanhempi haastattelutilanteessa ja aiheuttaa lisäksi turvattomuuden tunteita lapsessa. Päädyin siis avaamaan ilmiötä avoimesti näin analyysiosiossa.

Osa vanhemmista ei ehkä keskustele sharentingista lapsen kanssa siksi, että lähestyy aihetta rajojen asettamisen diskurssista, jolloin vanhempi aikuisena päättää itsenäisesti mitä tekee. Toisaalta voitaisiin ajatella, ettei vanhempi välttämättä arvioi sharentingin vaikutuksia niin suuriksi, että niistä olisi haittaa lapselle, tai sitten hän lähestyy aihetta kulttuurimme individualististen ihanteiden kautta eli vetoaa omaan yksilöllisyyteensä (Suoninen 2015, 200). Toisaalta vanhempi voi myös kokea syyllisyyttä tai pelätä lapsen tunnereaktiota, eikä siksi osaa keskustella asiasta lapsen kanssa. Vanhempi yrittäisi todennäköisesti perustella keskustelussa jakamista tai sen luvattomuutta kasvatukseen käsin, mutta se voisi osoittautua huonoksi strategiaksi, ottaen huomioon lapsen yksityisyyden rikkomisen tematiikan. Vanhemman olisi todennäköisesti suostuttava myös selittelevään ja anteeksipyytelevään positioon.

Vanhempien ja lasten ristiriitaisten vastausten lisäksi sharenting-ilmiöön liittyy pienempiä perheensisäisiä ristiriitoja. Ne esiintyvät lasten vastauksissa yleisenä epäloogisuutena ja yhdistelevät tietämättömyyttä vanhempien toiminnasta, teknologian toimintaperiaatteista sekä jopa lainsäädännöstä.

K: Okei. Eli äiti kysyy luvan jos se lähettää jollekin?

V: Joo. Se on kai lakikin.

HA, poika, 11 vuotta

Toisaalta yllä oleva sitaatti ilmentää myös luottamusta vanhempaa kohtaan. Lapsi kuitenkin tehostaa vastaustaan asiantuntijapositiona käsin kertomalla, että vanhempien jakamista säädellään myös lailla, vaikka väite ei suoranaisesti pidäkään paikkaansa. Lapselle on kuitenkin tärkeää se, että vanhemman kanssa on sovittu pelisäännöistä, ja että niitä myös noudatetaan. Lasten vaitonaisuus sharentingin äärellä saattaa liittyä myös tähän potentiaaliseen uhkaan, jota vanhempien jakaminen lapsille edustaa: vanhempi, joka lähtökohtaisesti edustaa lapselle turvaa ja toimii rajojen asettamisen ja/tai lapsilähtöisyyden diskursiivisista ihanteista käsin, saattaakin käyttäytyä *epäreilusti* lastaan kohtaan jakamalla lapsestaan kuvia ilman tämän lupaa. Lapselle vanhemman epäreilu käytös, tai sen uhka, voi näyttäytyä hämmentävänä ja pelottavana asiana, koska lapsi on tottunut ottamaan keskusteluissa lapsen position ja kuulemaan kasvatuksesta käsin operoivaa vanhempaansa.

Jos lapsi joutuu arvioimaan vanhempansa toimia normatiivisesti haastattelutilanteessa, voi se ilmetä esimerkiksi erilaisen kehyksen (kuten leikki- tai pelikehys) esittelemisenä, jotta huomio suunnattaisiin lasta painostavasta aiheesta muualle, kuten edellisessä luvussa kerroin. Lapset, jotka olivat valveutuneita sharentingin suhteen, pitivät myös hyvin tärkeänä vanhempien ja lasten yhdenvertaista asemaa median käytössä, mikä kielii vanhempien luovineen sekä rajojen asettamisen, että lapsilähtöisen diskurssin sisällä, ja sosiaalistaneen lapsiaan voimakkaasti tämänkaltaiseen ajatteluun.

6.1.3. Kysymykset

Kolmas esille tullut ristiriitatyyppi liittyy tutkijantyöhön, eli kysymyksenasettelun onnistumiseen. Lähes puolelle lapsista esittämäni apukysymys sharenting-ilmiön haitoista ja hyödyistä aiheutti hankaluuksia tuottaa vastauksia. Monet lapset vastasivat ensin muodollisesti, ettei vanhempien jakamisella ole oikein haittoja eikä hyötyjä, mutta konkreettisempia apukysymyksiä esittäessäni lapset saivatkin paremmin kiinni siitä mitä tarkoitin. Tähän ristiriitatyyppiin vastauksissa tuntuu kytkeytyvän oikeastaan piirteitä kaikista muistakin ristiriidoista: ei oikein ymmärretä mitä

vanhempien jakaminen sosiaalisessa mediassa tarkalleen ottaen tarkoittaa, ei olla ihan varmoja, miten se liittyy omaan elämään – eikä siitä ole puhuttu kotona – ja kysymyksenasettelu on liian vaikea, ikäryhmät huomioiden.

K: Niin, no mites sitte luuleks sä, että siinä voi olla jotain huonoja puolia, että lapsista laitetaan kuvia Facebookiin?

V: Jep.

K: Millasia ne vois olla?

V: Ei mulla nyt, ääh, mulla meni ne jo pois mielestä.

K: Entäs sit jotain hyviä puolia?

V: En mä oo ihan varma hyvistä puolista.

K: Niin.

HA, poika, 8 vuotta

K: Mitäs mieltä sä oot siitä jos vanhemmat jakaa lapsista vaikka Facebookissa kuvia? Voiks siinä olla jotain huonoja puolia tai hyviä puolia?

V: En mä tiää.

K: Oottekste kavereiden kans ikinä puhunu siitä? Onks kavereista..

V: Ei.

K: Jos sun vanhemmat haluais laittaa vaikka Facebookiin susta kuvan, ni olisko se ihan ok?

V: Ei.

K: Miksei se olis ok?

V: Mä en halua että kaikki näkee mut.

K: Onks mitään tilanteita tai mitään semmosia kuvia mitkä ois sun mielestä että voi laittaa? Vai ettei mitään kuvia?

V: Ei mitään kuvia.

HA, tyttö, 8 vuotta

Jälkimmäinen sitaatti esittelee oivallisesti lapsen tapaa hahmottaa kysymykseni: ensimmäinen kysymys tuntuu leijailevan liian vaikeasti käsitettävällä tasolla, mutta konkretian tuominen kysymykseen, omaan elämään kytketyn esimerkin kautta, paljastaa lapsen tahtotilan. Vastaus liittyy lapsen omaan psykologiseen tilaan, eli hän vetoaa individualistiseen diskurssiin: lapsi ei halua, että kaikki näkevät *hänet* (Suoninen 2015, 200). Vastaus osoittaa, että lapsella on hyvinkin selkeää perustelu sille, miksi sharenting-ilmiöllä on huonot puolensa, mutta tutkijana en ensin pysty astumaan lapsen kanssa samaan keskustelukehykseen. Kun pystyn muuttamaan strategiaani lapsilähtöisemmäksi, vetoamalla lapsen omaan elämismaailmaan, ymmärtää lapsi mistä on kysymys.

Apukysymykseni heikkous liittyy juuri siihen, että se on poimittu käsitemaailmasta, eikä lasten omasta kokemusmaailmasta. Osa lapsista pystyi hahmottamaan jakamisen hyötyjä ja haittoja yleisellä tasolla, mutta suurelle osalle se oli haastavaa. Konkretia, kuten mediapäiväkirjaan muotoiltu kysymys ”Mistä tilanteista otettuja kuvia haluaisit vanhempiesi sinusta jakavan?” aukesi lapsille paljon paremmin, koska he pystyivät visualisoimaan tapahtuman ja se perustui heidän omiin kokemuksiinsa. Apukysymyksen abstraktin luonteen ymmärtäminen oli tutkijalle oppimisen paikka.

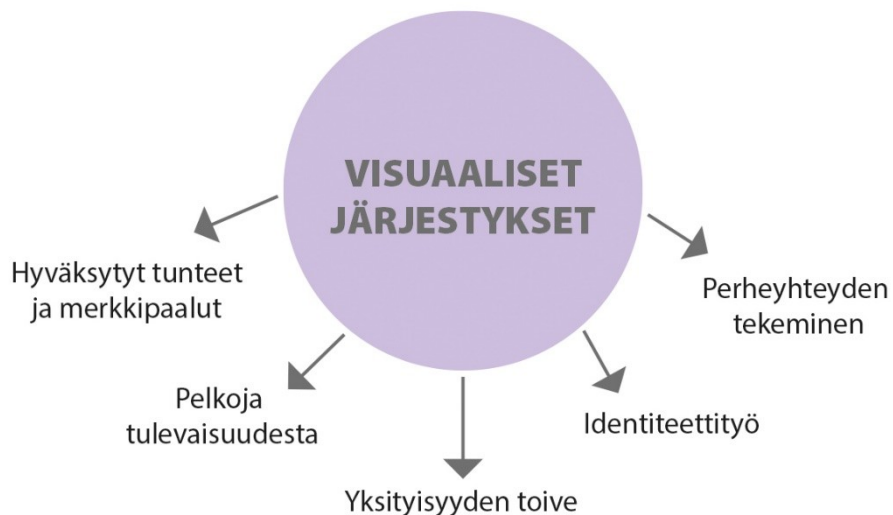
6.2. Visuaaliset järjestykset

”Visuaalisia järjestyksiä sisältyy katseen varassa tapahtuvaan vuorovaikutukseen. Katsominen on normatiivista ja merkityksiä välittävää toimintaa.”

Janne Seppänen, Katseen voima (2001, 35).

Visuaalisten järjestykset näyttäytyvät analyysissäni kokonaisuutena, jonka sisään mahtuvat pienemmät teemat. Ne liittyvät pitkälti teoriaosuudessa käsiteltyihin lukuihin äitien identiteettityöstä ja perhevalokuvien tekemisestä, mutta sen sijaan, että hakisin enää syitä sharenting-ilmiön olemassaololle, tarkastelen ilmiötä nyt lasten näkökulmasta. Kun puhun analyysissäni visuaalisista järjestyksistä, puhun kaikista niistä kulttuurisen katseen kautta meitä määrittelevistä järjestyksistä, joille on alisteinen myös erittäin visuaalinen sharenting-ilmiö. Alateemoja visuaaliset järjestykset -teemalle ovat **hyväksytyt tunteet ja merkkipaalat, pelot, yksityisyys, identiteettityö sekä perheyhteyden tekeminen.**

Aineiston analyysi: Visuaaliset järjestykset

Kuvio 4. Visualisointi visuaalisista järjestyksistä ja sen alateemoista.

6.2.1. Hyväksytyt tunteet ja merkkipaalut

Lasten haastatteluissa toiseksi suurin vastausmäärä liittyy jaetuissa kuvissa sallittuihin tunteisiin. Sallittuja tunteita kuvissa ovat useimmiten ilo ja onnellisuus. Lapset saattavat kuvailla, että hyvässä kuvassa on itse iloinen ja toimii myös jotenkin mielekkäästi, kuten pesee kanoottia, leipoo, tekee hommia mummolassa tai hyppää yleisurheiluaitojen yli. Lapset tuntuvat pitävän toiminnallisia ja onnellisia kuvia jakamisen arvoisina. Voidaan ehkä ajatella, että lapset ovat sosiaalistuneet vahvasti kulttuurisen katseen alle: hyvä lapsi on uuttera ja kiltti.

Lapset siis nauttivat paitsi tekemistään askareista ja suorituksista, myös siitä *katseesta* ja huomiosta, jonka vanhempi heille kameran linssin läpi suo. Lienee myös mahdollista argumentoida, että älypuhelinien aikana kasvanut lapsi ehdollistuu kuvaamiseen ja kontekstiin, eli ymmärtää millaisia toimia ja tilanteita hänen vanhempansa useimmiten kuvaavat, ja millaista toimintaa vanhempi tällöin pitää arvokkaana. Näin ollen toki voitaisiin myös väittää, että lapsi, joka ei pidä kuvattavana olemisesta tai vanhempien jakamisesta, alkaa myös vältellä ko. tapahtumia ja tilanteita.

K: No olisko mikään semmonen tilanne, mistä sais laittaa susta kuvaa?

V: Emmä tiä. Vaikka jos mä oon ollu vaikka kalassa tai teen jotain hommia mummolassa tai tälleen. Tai että autan äitiä.

K: Mikä niistä tekee semmosia mukavia tilanteita?

V: No ehkä, että jos on ilonen, nii se tekee.

HA, poika, 11 vuotta

K: Sit sä oot laittanu että sun mielestä semmoset kuvat mitä vois jakaa ni oliks leipominen semmonen mistä vois?

V: Niin.

K: Tykkääks sä leipoa?

V: Joo.

K: Okei. Sul on paljon harrastuksii.

V: Äitiä paremmin.

K: Okei, mikä sun bravuuri on?

V: Vaniljamunkkipullat.

HA, tyttö, 11 vuotta

Negatiiviset tunteet ovat perhevalokuvissa usein tabuja ja kiellettyjä. Lapset luonnehtivat sellaisia kuvia, joita he eivät haluaisi vanhempien jakavan, useimmiten ”noloksi”. Nalous tuntuu pitävän sisällään monenlaista visuaalisuutta, kuten hölmöjä ilmeitä, nöyryyttäviä tilanteita ja lapsen iästä johtuvaa tahatonta komiikkaa, jota nuoret haastateltavat eivät pysty vielä tarkastelemaan pidemmän matkan päästä, ilman häpeän tunteita. ”Nalous” voi liittyä sekä pienen lapsen kömpelyyteen että vanhemman lapsen ulkonäköpaineisiin. Jo lapsikin voi tuntea tarvetta näyttää valokuvassa oikeanlaiselta: reippaalta, ei väsyneeltä, eli onnistuneelta kulttuurisen katseen alla.

K: Mites, mitä mieltä sä oot siitä, voiko siitä olla jotain hyötyä tai haittaa, jos lapsista laitetaan kuvia vaikka Facebookiin?

V: No emmä tiiä mut, ehkä se ei kauheesti, ei mua varmaan haittais, mut jos se laittais jotain noloja kuvia, vaik jos mä oisin joku, ku mä oon ollu pieni tai jotain tällasta.

K: Mikä siinä olis noloa?

V: No että mä tekisin jotain tyhmää juttua.

K: Mikä olis tyhmää?

V: Emmä tiiä, vaikka juoksisin päin seinää tai jotain [naurahtaa].

HA, poika, 11 vuotta

K: Mistäs sä et haluais ehdottomasti että millasia kuvia susta ei laitettais?

V: No jotain missä mä oon vaikka ihan väsyneenä tulossa jostain juoksusta tai jotain ja sit, sit mä näytän siinä ihan sellaselta.

K: [nauraen] Niin et on ihan uupuneen näkönen.

V: Niin, ku sit siel on vaikka jotain mun kavereitten vanhempia niin sitten kun ne näkee niin siitä mä en tykkää.

HA, tyttö, 11 vuotta

Kuten perhevalokuvien luvusta käy ilmi, vanhemmat ovat sosiaalistuneet kuvaamaan ja jakamaan elämän merkkipaaluja ja harvinaislaatuista tapahtumia. Ulkomaanmatkat sekä lasten ensimmäiset ja tärkeät koitokset nousevat esiin myös lasten vastauksissa. Koulun päättäminen ja simpukoiden kerääminen rannalla voivat olla ikimuistoisia hetkiä, joita vanhemmat tahtovat tallentaa. Toisaalta lapsia on kuvattu paljon myös arjessa, sillä tavanomaiset hetketkin, kuten koiran halaaminen tai kalassa oleminen on dokumentoitu vanhempien toimesta. Voitaisiin ajatella, että myös arjen kuvilla on merkitystä vanhemman brändiä ja hyvää vanhemmuutta rakennettaessa. Rauhallisilla arkikuvilla saatetaan rakentaa suoritusvastaisempaa narratiivia sosiaalisessa mediassa, mutta myös siihen saattaa liittyä harkintaa ja suunnittelua.

Toisaalta lasten suorituksista ja merkkipaaluista jaetuista kuvista saattaa puuttua erityinen tarkoituksenhakuisuus, sillä niiden alkuperä on niin syvällä visuaalisten järjestystemme kivijalassa. Ne osallistuvat perhekuviin tekemiseen yhtymällä niiden tasaiseen kaanoniin. Perhekuviin tutkailu ja niiden visuaalisten järjestysten rikkominen voisi kuitenkin olla tie siihen, että luotaisiin jotain aidosti omannäköistä kuvastoa. Sukupuolittunut esittäminen tai ydinperhemyytin edistäminen vahvistuvat jatkamalla samanlaista perhevalokuvien sarjaa. (Seppänen 2001, 80.)

K: Sitten tota niin, sit tääl oli näitä sä varmaan muistat näitä kuvakysymyksiä kun täällä kysyttiin sitäkin että ooks sä nähny kuvia mitä vanhemmat on jakanu ja sitten sä olit vastannu vissiin että äiti on jakanu siitä kun sä halaat koiraa, sen sä oot ainakin-

V: Jep. Oon menossa uimaan mut halaan koiraa kun koira tulee.

HA, poika, 8 vuotta

K: Tota niin, siitä mul ei tullukaan noita mediapäiväkirjavastauksia siitä, muistakko semmosen kysymyksen siel oli vanhempien noista tota nin, jakamista kuvista? Siellä kysyttiin sitä että ooksä nähny kuvia joita vanhemmat on jakanu susta vaikka Facebookissa?

V: Olen.

K: Miltä se on tuntunu? Onks vanhemmat näyttäny sulle ite Facebookist niitä?

V: No on, tai siis sillai-

K: Tai onko ne kysyny lupaa?

V: No ei ne sillai kysy lupaa mutta en mä mitenkään suutu siitä koska ne on yleensä jotain sellasia missä mä oon joku pieni ja mä hyppään ihan väärällä tyylillä jonkun korkeushyppyesteen yli, ja sitten mul on joku hauska ilme siinä niin en mä sellasista mitään pahastu.

HA, tyttö, 11 vuotta

6.2.2. Pelkoja tulevaisuudesta

Pelkoja herättävä kuvasto liittyy osaltaan visuaalisiin järjestyksiimme. Sharentingiin liittyy pelkoja, joista osa lapsista on jo selvästi tullut tietoiseksi, joko koulun tai vanhempiensa kautta. Kyseessä olevien lasten kohdalla on myös hyvä muistaa, että vanhemmat ovat taustatietolomakkeiden perusteella melko mediakriittisiä ja tiedostavat lasten yksityisyyden olevan tänä päivänä vaarassa sekä lasten oman että vanhemmista johtuvan jakamisen vuoksi. Näin ollen lapsista jaetaan LAME-vanhempien keskuudessa tietoa ja valokuvia melko vähän ja harkitusti.

Pelko näkyy lasten vastauksissa myös yksityisyyden tematiikassa, sillä uskoakseni myös pelko synnyttää vastustusta: saatamme pelätä sitä, mistä meillä ei ole tarpeeksi tietoa, tai mikä tuntuu meistä uhkaavalta. Lasten mielikuviin sharentingin haitoista on päässyt vaikuttamaan varmasti useampikin aikuinen, ja pelokas tai epäileväinen suhtautuminen teemaan näkyi myös haastatteluissa. Toisaalta epäluuloisuus esimerkiksi sosiaalista mediaa tai digitalisaatiota kohtaan kuului usein jo kodin vanhemman, useimmiten äidin, puheissa ennen ja jälkeen haastattelun, jolloin ko. huolestuneisuuden diskurssin voidaan ajatella kulkeutuneen myös lapsen tapaan keskustella, ja ylipäänsä halukkuuteen puhua samoista teemoista.

Pelkojen huomaaminen tuntui enemmänkin salapoliisityöltä, jossa oli puheen lisäksi tarkkailtava lapsen nonverbaalista viestintää ja yritettävä sukeltaa pelon tematiikkaan vaivihkaa, ikään kuin kiertotietä pelon *pelottavuuden* takia. Pelottavista aiheista puhuttaessa lapset saattoivat selkeästi kiihtyä hieman tai madaltaa ja hiljentää ääntään. Nonverbaalinen viestintä kertoi usein lapsen jännittävän aihetta kehollaankin ja ottavan etäisyyttä haastattelijaan, tai toisaalta puhuen silmät suurina ja melko järkyttyneinä. Pelon tematiikkaan päästiin haastatteluissa sisään syksyllä 2016 kesken haastattelukierroksen sattuneiden pelletapausten vuoksi. Ainakin Turussa oli säilytetty ohikulkijoita pellepuvuissa ja -naamioissa, ja maailmalta levinnyt ilmiö oli median mukaan rantautumassa muuallekin Suomeen³⁹. Toiset lapsista ottivat pellet ja median puheeksi melko pienellä johdattelulla aiheeseen, ja koin, että lapsilla oli selkeästi tarve päästää pelon tunteita ulos. Sharentingin suhteen törmäsin kuitenkin usein ennemminkin vastustuksen seinään.

Sharentingiin liittyvät pelot tuntuivat näyttäytyvän välillä haluttomuutena vastata sharentingia koskeviin kysymyksiin. Jos lapsi sulkeutui jo jakamista koskevan keskustelun alussa, oli minun oletettava, että yksi mahdollisuus on, että aihe pelottaa lasta. Saattoi toki myös olla, että vanhempien

³⁹ Ks. Koulu varoittaa: Pelleksi pukeutunut pelotteli lapsia Raisiossa.

<http://www.ts.fi/uutiset/paikalliset/2966879/Koulu+varoittaa+Pelleksi+pukeutunut+pelotteli+lapsia+Raisiossa>. Viitattu 30.4.2017.

toimista puhuminen oli pelottavaa, sillä lapsi saattoi kokea itsensä epälojaaliksi puhuessaan vanhemmistaan vieraalle haastattelijalle. Joka tapauksessa yritin useimmiten päästä sharentingin pelkojen maailmaan kysymyksellä haitoista ja hyödyistä, mutta kuten olen tuonut esille, johti kysymys vain harvoin haluttuihin lopputuloksiin. Joitain sharentingiin liittyviä pelkoja nousi kuitenkin esiin.

K: No mitkäs sitte on sellasia mitä sää et haluaisi ainakaan että, mitkä tilanteet olis semmosia et no en halua että äiti laittaa ton nettiin?

V: Esimerkiks, missä on vähä niin ku alasti, tai, nii.

HA, tyttö, 8 vuotta

K: Onks siitä voiks siitä olla jotain haittoja jos lapsista jaetaan kuvia Facebookissa?

V: No sit kaikki voi olla aikuisena silleen ”hei tossa on toi, ton ja ton lapsi”.

HA, tyttö, 11 vuotta

Molempien sitaattien pelot liittyvät samaan kategoriaan sikäli, että niissä on kyse peloista ja uhkakuvista, joita media, vanhemmat ja opettajat ovat sharentingista nostaneet esille. Siinä missä sharentingin hyödyt tuntuvat liittyvän yksityisen piiriin, eli perheyhteyden tekemiseen ja perhevalokuvaan, ovat haitat selkeästi julkisen piiriin kuuluvia: lapset pelkäävät, että tulevaisuudessa tapahtuu jotain pahaa siksi, että heistä on jaettu tietoa liian laajalla levikillä, tai että he päätyvät konkreettisesti alastomana internettiin. Pelot ovat myös hyvin visualisoituja ja liittyvät omaan kehoon, siinä missä sharentingin hyödyt tuntuvat liittyvän enemmän tunteisiin. Alastomuus symboloi hyvin sitä kokemusta, että yksilöltä puuttuisi kokonaan yksityisyyden suoja. Luvun kaksi alussa siteeraasin psykologi Aric Sigmania, jonka mukaan lapsella olisi oltava uniikkia, yksityistä tietoa itsestään, jota kukaan muu ei tiedä, jotta hänen identiteettinsä rakentuisi tasapainoisesti. Uskoisin, että lapset sisäistävät aikuisten huoli- ja pelkodiskurssia vahvasti juuri tästäkin syystä: lapset pelkäävät, että heidän identiteettistään jaetaan jotain pois kysymättä lupaa, ja että representaatioita heidän kehostaan jaetaan alueille, joita he eivät hallinnoi. Yksityisyys on teema, johon pureudun seuraavaksi.

6.2.3. Yksityisyyden toive

LAME-tutkimuksen arvojen mukaisesti olen omassakin tutkimuksessani suhtautunut lapsiin yksilöinä, jotka ovat kykeneviä kertomaan oman mielipiteensä koskien omaa elämäänsä, ja toimimaan mediaympäristössä (Noppari 2014, 8). Toisaalta on huomioitava, että lapsuus on myös sosiaalinen konstruktio, jolloin lapsen omaan ”autenttiseen” ääneen vaikuttavat kodin sosiaaliset valtasuhteet ja hierarkiat sekä tutkijan ja lapsen välinen valtasuhde (em. 8; Suoninen & Partanen 2010, 116). Kuitenkin lähdän tutkimuksessani liikkeelle siitä ajatuksesta, että lapselle on muodostunut oma mielipide esimerkiksi sharenting-ilmiöstä, ja tahdon tuoda sen esiin.

Sharenting-ilmiön vastustaminen ja toive yksityisyydestä liittyy tutkimuksessani teemahaastattelun apukysymyksiin, kuten ”Onko vanhempien jakamisessa jotain haittapuolia?” tai ”Haluaisitko, että vanhemmat jakaisivat sinusta kuvia vaikkapa Facebookiin?”. Jakamisen vastustamisen sisällä kaikkein voimakkaimmin esille nousi tarve omaan yksityisyyteen. Lapset käsittelivät yksityisyyttään hyvin konkreettisella tavalla, viitaten esimerkiksi omiin harrastuksiin, syömiseen tai tietokoneen käyttämiseen. Yhtäältä kaverit otettiin mukaan tuon yksityisen piirin sisälle, mutta toisaalta kaikkia asioita ei haluttu paljastaa myöskään kavereille.

K: minkä takia sä et haluais, et näkyy naama?

V: No mä en haluais että kukaan muu sais musta tietoja kuin mun kaverit ja tolleen.

HA, poika, 8 vuotta

K: Nii. Tuleeks mieleen mitään, mikä vois olla huonoo?

V: Sitä et jos on vaikka jossain, jos ei vaikka taho että, tietää mitä tekee vapaa-ajalla.

HA, poika, 8 vuotta

Yksityisyyteen liittyy vastauksissa konkreettisesti yksityinen ja julkinen spatiaalinen tila. Lapset hahmottavat vastauksissaan eron siinä, mikä on tilana perinteisesti muiden katseilta piilossa, kuten oma huone ja yksityiset pelit tai leikit, ja siinä mikä näkyy muille myös reaali maailmassa, kuten vaikkapa kauppakeskukset. Yksityisen kontekstisidonnaisuus esiintyy vastauksissa esimerkiksi tällä tavoin:

K: Mites sitte, sää sanoitkin siinä, mediapäiväkirjassa että sitte, semmosista ei olis ainakaan kivaa että jaettais kuvaa että jos sä vaikka piirtelet...

V: Nii.

K: ...rauhassa

V: Kun mä oon omassa huoneesas. Äiti kysy sitte, (kun mä oon vapaa-ajalla) niin sitte se kysy että, entä sit kö, et (eikö) sitä olis saanu jakaa sitä kuvaa missä syötän Urkille jätskiä niin sit mä sanoin että, "no sen näkee muutki ihmiset ku se on (yleisellä tilaa) ku Koskikeskuksessa on se jäätelö".

HA, poika, 8 vuotta

Lapsi tekee sitaatissa hyvin selvän erottelun yksityisen ja julkisen kesken ja soveltaa sitä myös virtuaalitodellisuuteen. Oikeastaan äidin kysyessä lapselta mielipidettä, asettuu lapsi asiantuntijan tai kasvattajan positioon ja toimii rajojen vetämisen diskursiivisten ihanteiden mukaan. Selkeä rajaus julkisesta ja yksityisestä virtuaalimaailmaan sovellettuna auttane lasta asettamaan selkeät rajat yksityisyydelleen, jos vanhempi ei tunnu lapsen mielestä nousevan selkeästi auktoriteetin positioon heidän vuorovaikutuksessaan.

Yksityisyys näkyy vastauksissa myös visuaalisen talouden käsitteen kautta, sillä lapset mieltävät heidän omat kuvansa tai esteettisesti heitä miellyttävät perhekuvat kuuluviksi yksityisyyden piiriin.

K: Mites sun mielestä se että jos vanhemmat jakaa lapsistaan kuvia niin voiks siinä sun mielestä olla jotain hyödyllistä tai haitallista?

V: Mun mielest se on vähän haitallista.

K: Mikä siinä vois olla semmosta?

V: Mm.. No se on vähän semmonen niin ku oma asia.

K: Lapsen oma?

V: Mm.

HA, tyttö, 8 vuotta

K: Mitäs sä ajattelet siitä sillain yleisesti että jos vanhemmat jakaa lasten kuvia, ni voiks siitä olla jotain haittaa?

V: Ei hirveesti, jos ei lähetä mitään tosi tärkeitä kuvia.

K: Mimmoset vois olla sellasia tosi tärkeitä kuvia?

V: Jotkut semmoset ihanat, hienot kuvat. Ja jotkut.. en mä osaa selittää.

HA, poika, 8 vuotta

”Ihanat ja hienot” kuvat sisältävät paitsi esteettistä kauneutta myös paljon tunnetta ja merkitystä, eli ne ovat äärimmäisen tärkeitä. Siksi ne kuuluvat myös perheyhteyden piiriin, eivätkä vieraiden silmien alle. Niiden olemassaolo voidaan ehkä kokea uhatuksi, jos ne päätyvät vieraan katseen alle. Ikään kuin joku varastaisi jotain lapsen omaa.

Vastauksista käy ilmi myös lasten näkemys valokuvista ruumiillisuuden representaatioina. Kuva kantaa mukanaan kuvaamisen kohdetta. (Benjamin 1936, 148–149; Rose 2010, 47). Keho, kuten Goffmanin (1955) mukaan kasvotkin (em. 19), ovat meille pyhää ja yksityisistä yksityisintä aluetta, jota emme salli kaikkien koskevan tai edes näkevän. Kulttuurisen katseen vaikutus näkyy lasten vastauksissa, kun puhutaan suhtautumisesta kehon representaatioihin:

K: Joo. No mitkäs sitte on sellasia mitä sä et haluaisi ainakaan että, mitkä tilanteet olis semmosia et no en halua että äiti laittaa ton nettiin?

V: Esimerkiks, missä on vähä niin ku alasti, tai, nii.

HA, tyttö, 8 vuotta

K: Joo. No sä sanoit että sä et ehkä haluais että susta jaetaan mitään kuvia.

V: No ois se nyt kivempi jos niinku, voi jakaa mutta silleen että ei näy naamaa. Paitsi WhatsAppissa voi.

HA, poika, 8 vuotta

Viimeinen vastaus osoittaa lapsen jo ymmärtävän sosiaalisen median alustojen eroja, ja kykenevän hahmottamaan teknologian ymmärtämisen kautta sharenting-ilmion eri muotoja. Lapsi ymmärtää, että jakaminen Facebookissa tarkoittaa suuremmille yleisöille näkymistä kuin jakaminen WhatsApp-viestisovelluksessa. WhatsAppin ja Facebookin eroja pidettiin melko selvinä vanhempien ja lastenkin toimesta, eivätkä monet vanhemmat kokeneet lomakevastausten perusteella edes harrastavansa sharentingia, jos he käyttivät WhatsAppia lasten kuvien jakamiseen. Lapsille WhatsAppin käyttöliittymä oli tullut jo tutuksi, joten he ymmärsivät ja hyväksyivät helpommin vanhempiensa WhatsApp-jakamisen, eivätkä kokeneet sitä julkiseksi samalla tavoin kuin Facebook-jakaminen miellettiin julkiseksi. Toisaalta lähes kaikki vanhemmista olivat myös rajoittaneet Facebookin yksityisyysasetuksia tai ottaneet käyttöön ryhmäkeskustelun ystävien ja sukulaisten kesken.

6.2.4. Identiteettityö

Identiteettityön teema esiintyy alkuperäisessä analyysin visualisoinnissani (kuvio 2) myös yksityisyyden teeman vieressä, negatiivisen suhtautumisen sisällä: lasten tarve määrittää rajat omalle yksityisyydelleen liittyy myös heidän identiteettityöhönsä. Toisaalta identiteettityö liittyy myös positiivisiin konnotaatioihin sharentingista, ja siihen millaisena lapsi haluaa julkisessa tilassa näkyä, jos ja kun hän siellä näkyy.

Toisiinsa limittyvät teemat aiheuttavat hankaluutta määritellä niitä selkeärajaisesti. Identiteettityötä olen kuitenkin määritellyt jo äitien identiteetistä kirjoittaessani työksi, jossa halutaan itse vastata siitä käsityksestä mikä itsestä muodostuu toisten katseen alla. Tuota kuvaa itsestä työstetään, vaikka se tarkoittaisi osaksi samojen, vanhojen visuaalisten järjestysten toisintamista.

Lasten identiteettityö sharenting-ilmion kohdalla on hyvin hypoteettista, sillä vanhemmat ovat sharentingissa aktiivisia toimijoita, jotka toteuttavat jakamista aineistoni mukaan joskus jopa ilman lupaa, tai ilman, että lapsi olisi täysin tietoinen asiasta. Sharentingia tapahtuu siis ilman lasten toimijuutta. Tähän perustuu oman tutkimukseni ajatus haastatella lapsia ja saada vanhempien valtasuhteista kuorittua yksi kerros pois: halusin tietää miten lapset ymmärtävät ja kokevat sharentingin ilman, että vanhemmat sharentingin *tekemisen* lisäksi myös *kertoisivat* siitä.

Lapsilla oli haastatteluissa mahdollisuus rakentaa identiteettiään, eli jonkinlaista positiota vuorovaikutuksessa haastattelijan kanssa. Törrösen mukaan identiteetti ”voidaan ymmärtää prosessiksi, joka on jatkuvan tulemisen tilassa, ja saa väliaikaisen vakautensa ja merkityksensä

konteksti- ja tilannekohtaisesti” (Ruusuvuori ym. 2010, 180). Nostan identiteetin teemassa sitaatteina esille lapsen individualistista strategiaa ilmentäviä kommentteja, joissa lapsen tahto koskien jakamista tai sen muotoa käy ilmi.

K: No miltä se sun mielestä tuntu sillon kun vanhemmat on jakanu jotain kuvia?

V: Ei se mua haittaa.

K: Sun puolesta vois vieläkin jakaa?

V: Niin.

K: Mites tarviiks sun mielestä kysyä lupaa siihen lapsilta?

V: No on se kivaa että mä tiedän mitä musta jaetaan mutta ei nyt muuten.

HA, poika, 11 vuotta

Haastatellun voidaan ajatella olevan sinut asian kanssa: jakaminen ei vaikuta hänen reaalityodellisuuteensa, ja hänestä se on jokseenkin toissijaista. Se ei haittaa häntä, mutta hän ei myöskään esitä vahvaa kannanottoa sen puolesta. Toisaalta toisenlainen tulkinta saattaisi teemoittaa sitaatin ristiriitaisuuden kategoriaan, jos ajateltaisiin, että haastateltava on kuitenkin vasta 11-vuotias, eikä välttämättä tiedä tai ymmärrä kaikkia niitä riskejä, joita sharenting-ilmiöön liittyy.

K: Muistaks sä näkyys siinä sun kasvot kokonaan siinä kuvassa tai miten?

V: No päälakee vähäsen. Pää kiinni koirassa niin ei oikein.

K: Joo. No sä sanoit että sä et ehkä haluais että susta jaetaan mitään kuvia.

V: No ois se nyt kivempi jos niinku, voi jakaa mutta silleen että ei näy naamaa. Paitsi WhatsAppissa voi.

HA, poika, 8 vuotta

Kyseessä oleva 8-vuotias haastateltava osoittaa jo selkeästi rajoja, joita toivoisi jakamisessa noudatettavan. Haastateltavan mukaan kasvot eivät saisi näkyä muulloin, kun käytettäessä

viestisovellus WhatsAppia. Lasten kohdalla individualistinen diskurssi voi myös sekoittua rajojen asettamisen diskurssiin, sillä lapset vasta opettelevat sosiaalista peilaamista ja vuorovaikutuksen pelisääntöjä, joita vanhemmat heille jatkuvasti sanoittavat (Suoninen & Partanen 2010, 106–108). Median käytössä vanhemmat, etenkin LAME-tutkimuksessa mukana olleet, saattavat asettaa lapselle ja itselleen melko tiukkojakin rajoja, ja nämä säännöt saattavat toistua kaikuna lapsen puheessa yhtä vahvasti kuin vanhemman puheessa. Ko. haastattelun kohdalla lapsilähtöinen diskurssi kuuluu myös lapsen puheessa, liittyen hänen kasvojensa näkyvyyteen (em.).

K: Mistä tilanteista ne kuvat on ollu otettu? Muistaksä yhtään?

V: Emmä tiää. Kaikissa tilanteissa ku tapahtuu jotain hauskaa tai uutta mitä ei yleensä tapahdu niin sit pitää ottaa siit kuva.

K: Mitä sä luulet onks siitä jotain haittaa tai hyötyä että vanhemmat jakaa kuvia lapsista?

V: Ei siitä mun mielestä oo mitään haittaa eikä hyötyä.

K: Ei oo mitään hyötyäkään.

V: Ei, mun mielestä ainakaan.

K: Onks sukulaiset vaikka kommentoinu niitä kuvia?

V: Emmä oikeestaan niistä enää välitä ku ne on laitettu sinne jakoon.

HA, tyttö, 11 vuotta

Yllä oleva sitaatti osoittaa ensimmäisen sitaatin tavoin haastateltavalle olevan melko yhdentekevää, jaetaanko lapsista kuvia sosiaalisessa mediassa vai ei. Toiseen sitaattiin verrattuna voitaisiin kuitenkin ajatella, että lapsilla voikin jo olla vanhemmistaan poikkeavia ajatuksia siitä, millaista identiteettiä he haluavat rakentaa. Kyseessä oleva haastateltava ei koe kuvia enää tärkeiksi, kun ne on ”laitettu jakoon”, ja uusista tilanteista ”pitää” hänen mukaansa ottaa kuvia, millä hän viittaa ilmeisesti vanhempiinsa. Haastateltavan identiteettityölle ei vaikuta vielä olevan tärkeää Facebookin kaltaisen sosiaalisen median ulottuvuus, vaan se rajautuu hänen kokemuspiirinsä ulkopuolelle. Hän ei osoita kiinnostusta valokuviiin, joita hänestä jaetaan, vaan ymmärtää jakamisen ehkä aikuisten maailmana, jolla ei ole merkitystä hänen kiinnostuksen kohteissaan.

Lasten ja aikuisten identiteettityöt saattavat olla myös törmäyskurssilla. Haastattelun lapsen välinpitämättömyys voidaan lukea myös asian kieltämiseksi, joka sisältää kuitenkin narkästyksen siemeniä, kuten kommentit ”pitää ottaa kuva” ja ”emmä välitä kun ne on laitettu jakoon”. Lapselle aikuisen identiteettityöhön käyttämä aika virtuaalitodellisuudessa voi olla pois lapsen reaalityodellisuudesta. Vanhempien sosiaalisen median käyttäminen, ja täyttäminen lasten kuvilla, saattaa aiheuttaa lapsissa ristiriitaisia tunteita, sillä vanhempien tekemä identiteettityö sisältää representaatioita lapsesta, mutta lapsi osallistuu siihen tai ymmärtää sitä aineistoni mukaan harvoin itse, puhumattakaan siitä, että lapsi osallistuisi sharentingiin täysivaltaisena tekijänä. Lisäksi tuo identiteettityö saattaa syödä lapsen ja vanhemman yhteistä aikaa.

6.2.5. Perheyhteyden tekeminen

Perheyhteyden tekeminen on viimeinen haastatteluista nostettu teemani. Perheyhteyden tekeminen liittyy luonnollisesti lukuun neljä, eli perhekuvien uuteen aikakauteen. Yksi osa sharentingia, myös lasten vastauksissa esille tullutta sellaista, on perhesuhteiden vahvistaminen ja niiden uudelleenmuovaaminen.

Perheyhteyden tekeminen liittyy myös uudenlaiseen vuorovaikutukseen, jota sharenting ilmiönä luo perheisiin. Tämän vuoksi en tahtonut nimetä teemaa perhesuhteiden vahvistamiseksi, koska se olisi luonut teemalle vahvasti positiivisen denotaation. Perheyhteydellä tarkoitan reaalitymaailmassa ja verkossa tapahtuvaa vuorovaikutusta, joka saa sharenting-ilmiön alla erilaisia muotoja. Yhtäältä vanhemmat koittavat kuroa perhettä yhteen jakamalla kuvia esimerkiksi suljetussa Facebook-ryhmässä sukulaisille. Rikkonaisten perheiden ja muuttoliikkeen aikana sosiaalinen media voi auttaa perheitä tuntemaan koheesiota, ja vahvistaa tunnetta siitä, että esim. kasvavan lapsen elämässä ollaan mukana, vaikka lasta ei nähdäkään.

K: Joo. Onks se Facebookissa semmonen ryhmä sitte?

V: Joo.

K: Joo. Nii justiin et se on sellanen perheen oma.

V: Niin sillee että ei tarvi kaikkien nähdä sitä kaikkee.

HA, tyttö, 8 vuotta

Toisaalta perheyhteyttä liittyen sharentingiin tehdään myös reaalityodellisuudessa, sillä perheiden on luotava uudenlaisia käyttäytymissääntöjä julkisen ja yksityisen rajapintaan. Haastattelujeni mukaan osa vanhemmista on onnistunut jakamiseen liittyvällä käytöksellään hankkimaan lapsen vahvan luottamuksen, eikä jokaisesta jaettavasta kuvasta ole tarpeen kysyä erikseen lapsen mielipidettä. Osa vanhemmista taas on saattanut antaa lapsen ymmärtää, että jakaminen on jotain, mihin vanhemmat eivät tarvitse lapsen lupaa, vaan heillä on siihen individualistisesta ja kasvatuksellisesta kehyksestään käsin oikeus. Vuorovaikutukseen voi ko. tapauksessa jäädä monta aukkoa, jotka näkyivät haastatteluissa ehkä selkeimmin lasten sharentingia koskevien ristiriitaisten tietojen määrässä.

K: Nii justiin. Mitäs mieltä sä oot siitä jos vanhemmat jakaa lapsista kuvia vaikka Facebookissa?

V: Kun lupa on, niin sen saa tehdä. Minä oon antanu äidille ja isälle yleisluvan koska tiedän että ne lähettää parempia ja järkevämpiä joita kavereilleen kuin Tapio. Tapio keksi kerran lähettää videota siitä kun minä kielsin sitä lähettämästä videota.

HA, poika, 11 vuotta

K: No muistaks sä siinä mediapäiväkirjas vähän kysyttiin sitä, että.. Ja te olitte puhunutkin sitä äitin kans siitä, että äiti on jakanu susta jotain kuvia Facebookissa.

V: On se muutamii kuvia jakanu.

K: No mitäs mieltä sä oot siitä että vanhemmat jakaa kuvia?

V: No en mä oo nähny yhtäkään kuvaa niistä.

K: Niin.

V: Tai oon mä muutamman kuvan nähny.

K: Niin, olitteks te vähän kattonu niitä sitte äitin kanssa?

V: No ei olla, mä oon nähny muutamman kuvan äitil on ollu Facebookis.

K: Joo. Onks se sun mielestä ok, että susta voi laittaa kuvaa Facebookiin?

V: En mä oo ihan varma.

K: Niin. Mites sitte, onks parempi, että ei kysytä lupaa lapsilta, vai pitäskö kysyä lupa?

V: Pitäs mun mielestä kysyä lupa.

HA, poika, 8 vuotta

Kaikkein selkeimpänä vuorovaikutuksen kannalta pidin lapsilähtöisestä, mutta rajoja asettavasta kasvatuksellisesta kehyksestä käsin tehtyä vanhemmuusstrategiaa. Osalle lapsista oli selvästi kerrottu, että mitä ja miksi vanhemmat jakavat, tai eivät jaa sosiaalisessa mediassa lapsesta, ja lapsi oli täten otettu osaksi tätä keskustelua, vaikka hänelle ei lapsen positiossa annettukaan todellista päätösvaltaa. Vanhemmat johtivat perheiden digilaitteiden käyttöä ja määräisivät säännöt itselleen ja lapsilleen. Rajojen tuominen omaan ja lapseen toimintaan, sekä lapselle selittäminen tuntuivat tuovan turvaa ja selkeyttä näiden lasten omaankin sosiaalisen median käyttöön. Toisaalta nämä vanhemmat tunnistivat taustatietolomakkeissa sekä haastattelukäynnillä, etteivät voi hallita lastensa mediankäyttöä ikuisesti. Mutta osa vanhemmista yritti toistaiseksi pysyä sosiaalisessa mediassa askelen lapsiaan edellä, ja he vaativat lapsia noudattamaan tiettyjä kellonaikoja ja pelisääntöjä sosiaalisen median suhteen.

Yleensä tämä tarkkuus koski myös tasapuolisuuden nimissä heitä itseään, jolloin rajojen asettamisen strategia tuntui koskevan perheen vuorovaikutusta kauttaaltaan, eikä lapsille noussut tarvetta kapinoida rajoituksia vastaan, ainakaan tässä vaiheessa. Monet vanhemmista tahtoivat kunnioittaa lapsen yksityisyyttä, kysyä lupaa kuvien jakamiseen ja varoivat luomasta lapselle digitaalista jalanjälkeä, ennen kuin lapsi olisi itse siitä valmis päättämään. Voitaisiin siis ajatella, että vanhemmat olivat sisäistäneet paitsi lapsilähtöisen ja rajoja asettavan, niin myös individualistisen diskurssin, joka painottaa yksilön omaa päätäntävaltaa, psykologista tilaa ja yksilöllisyyttä (Suoninen 2015, 200).

Enemmän dissonanssia huomasin niissä perheissä, joissa median käyttö oli häilyvämpää, ja kasvatusta lähestyttiin lapsikeskeisemmin, eli lasta kuunnellen, muttei aina hänen lopullista parastaan ajatellen, jos uhkana oli yhteenotto lapsen ja vanhemman välillä. Toisaalta myös aikuinen otti itselleen individualistisesta strategiasta käsin mahdollisuuden jakaa lapsen tietoja melko huolettomasti, tai ainakin sillä tavoin, että lapselle jäi ristiriitaisia tuntemuksia asiasta. Tällainen ”vapaa mediakasvatus” tuntui tuottavan lapselle enemmän rajattomuutta, kuten kieltäytymistä satunnaisista rajoista, joita vanhempi koitti asettaa sekä vanhemmalle suurempaa vaikeutta hallita kasvavaa laitteiden ja sosiaalisen median käyttöä, kuin ilmapiiri, jossa vanhempi teki rajat selväksi

lapselle kautta linjan, ja toisaalta sitoutui myös vastavuoroisesti toimimaan samojen sääntöjen puitteissa.

7. Diskussio

Sharenting-ilmiön tutkiminen lasten teemahaastatteluiden avulla on avannut näkymää digitalisaation myötä nopeasti muuttuvaan julkiseen ja yksityiseen, sekä kotien haasteisiin elää yhtä aikaa virtuaali- ja reaalityodellisuudessa. Haastateltujen lasten oli yllättävän haastavaa *ymmärtää* sharenting-ilmiötä, ja kyetä hahmottamaan sen hyviä ja huonoja puolia. Kuten toin aineiston analyysissä esille, ainakin kolme erilaista ristiriitajää vaikeutti lasten ymmärrystä asiasta. Toisaalta, mitä enemmän lapsilla oli jakamisesta omakohtaista *kokemusta* ja tietoa, sitä enemmän se saattoi herättää heissä *tunteita*, eikä tuottanut pelkästään epävarmoja tai ristiriitaisia vastauksia.

Yksityisen ja julkisen tematiikkaan liittyy myöskin havainto lasten tarpeesta varjella kehoaan ja kasvojaan. Lasten ehdollistuminen kasvojen ja oman kehon suojelemiseen tapahtuu sosiaalisen peilaamisen kautta, ja sisältää kaikuja sekä vanhempien äänistä, että koko kulttuurisesta katseesta (Suoninen & Partanen 2010, 107). Kulttuurisen katseen, eli soveliaiden visuaalisten järjestysten takia lapset tuntuivat sulkevan mieluusti julkisen piiristä pois kuvat, jotka representoivat erityisesti kehollisuutta. Myös nolot ilmeet, tai muu häpeää tuottava kuvasto, oli lasten mielestä sellaista materiaalia, mitä he eivät halunneet itsestään jaettavan. Sharentingin haittojen koettiin liittyvän julkisen piiriin, eli yksityisen tiedon leviämiseen julkisuudessa.

Toisaalta jakamisen kannalla saatettiin olla silloin, jos valokuvassa näkyi, tai se kantoi mukanaan, positiivisia tunteita. Näitä tunteita liitettiin muun muassa merkkipaaluihin, ahkeruuteen, lomailuun tai onnistumisiin. Tällöin valokuva tuntui toteuttavan perheyhteyden tekemisen tehtävää, eikä kantanut sisällään pelkästään representaatiota lapsen kehosta tai kasvoista. Positiiviset, kuvassa esiintyvät ja kuvaan liitetyt, tunteet antoivat siis lasten mielestä kuvalle oikeutuksen tulla jopa julkiseksi tai ainakin puolijulkiseksi, vaikka perheyhteyden muodostaminen teemana liittyykin yksityisen piiriin.

Perhealbumien siirtyminen sosiaaliseen mediaan laajentaa niiden katselijajoukkoja ja kutsuu perhevalokuvien piiriin laajempia yleisöjä. Äitien tekemä identiteettityö verkossa laittaa alulle myös lapsen identiteettityön, kun on kyse sharenting-ilmiöstä. Äitien sharenting kiinnittyy visuaalisten järjestysten, äititapaisuuden ja naistapaisuuden jatkumoon, ja sitä olisi lapsilähtöisen diskurssin nimissä kyettävä tarkastelemaan kriittisesti. Lasten oikeuksiin kuuluu oikeus tietää, millaisia representaatioita heistä sosiaalisessa mediassa jaetaan, jotta he pystyisivät nyt ja tulevaisuudessa

hallinnoimaan itseään koskevaa informaatiota, työstämään omaa identiteettiään sekä hallitsemaan digitaalista jalanjälkeään.

Vanhempien sosiaalisen median käyttöön liittyy myös kysymys sharentingin sekundäärisistä haitoista, eli vanhempien sosiaalisessa mediassa käyttämästä ajasta. Lasten kannalta sharentingin haitaksi voidaan ajatella myös vanhempien tarve viettää aikaa virtuaalitodellisuudessa ja rakentaa perheyhteyttä siellä, sen sijaan, että vanhempi olisi läsnä reaalityodellisuudessa ja valitsisi tarkkaan ne ajankohdat, jolloin tekee omaa identiteettityötänsä verkossa. Vanhemman tarve brändätä itseään verkossa saattaa tuottaa, paitsi lasten äänistä vaimennettua julkisuuskuvaa, myös lapsuutta, jossa osa perheyhteyden tekemisestä tapahtuu ilman lasten osallisuutta, virtuaalitodellisuudessa.

Goffmanin kasvotyön tarkoitus on ollut läpi pro gradu -tutkielmani osoittaa, kuinka vahvasti olemme vuorovaikutuksen lainalaisuuksissa kiinni, vaikka toimisimmekin verkkoympäristössä. Kasvotyöhön sosiaalistuneina kärsimme sosiaalisen median vihapuheesta ja siitä, että meidät sivuutetaan tai meitä ei kuunnella. Kasvotyön lainalaisuuksien ymmärtäminen auttane meitä hahmottamaan paremmin niitä tarpeita, joista sharenting-ilmiökin nousee: tarve toimia onnistuneessa sosiaalisessa vuorovaikutuksessa. Toisaalta sosiaalisen median käyttäytymiskoodiston peilaaminen kasvokkaiseen vuorovaikutukseen voi auttaa meitä tekemään sosiaalisessa mediassa yhä parempaa kasvotyötä – ja kasvatustyötä.

Visuaalisten järjestysten (Seppänen 2001, 36) käsitteen avulla olen pohtinut pro gradu -tutkielmassani sekä vanhempien syitä jakaa että lasten tuntemuksia jakamisesta. Visuaaliset järjestykset myös korostuvat erittäin visuaalisessa sosiaalisessa mediassa: Miten katseet julkisessa tilassa määrittävät sharenting-lapsia jatkossa, ja miten he itse määrittelevät itsensä tuon *toisten* katseen kautta? Osa tutkimukseni vanhemmista ja lapsista nosti esiin huolen lasten tulevaisuudesta ja mahdollisuudesta *hallita* omaa tulevaisuuskuvaansa, aivan kuten kävi ilmi Lastensuojelun Keskusliiton raportistakin. Arendtin laajaa julkisuuskuvaa, julkisuutta muille näkyväksi tulemisena, lainatakseni, minua kiinnostaa myös se voiko sharenting viedä lapsilta lopullisesti mahdollisuuden päättää, *kuinka* julkisia tai yksityisiä he haluavat olla.

LAME-tutkimuksen sisällä tehty pro gradu -tutkielmani antoi hienon mahdollisuuden oppia tutkijoilta lasten teemahaastatteluista ja reflektoida ajatuksiani tutkimusryhmälle. Opin laadullisen tutkimuksen kontekstisidonnaisesta luonteesta ja läpinäkyvyydestä paljon, ja pyrin tuomaan sen tutkielmassani esille. Samalla mieleen jäi kuitenkin myös seikkoja, jotka olisin voinut toteuttaa paremmin. Sain lasten haastattelukysymyksiin paljon apua LAMEn tutkijoilta, Niina Uusitalolta ja Elina Nopparilta,

mutta virikeaineiston lisäksi haastattelutilanteessa esittämäni apukysymykset eivät kertomani abstraktiuden vuoksi toimineet niin hyvin kuin yhdessä pohtimamme kysymykset.

Myöskin aineiston vastaavuus tutkimuskysymyksiini oli haaste, sillä lasten tunteita tuntui olevan vaikea saada esiin juuri sharenting-kysymysten kohdalla. Mahdollisesti juuri vanhempien aiheuttaman jännitteen takia. Lapset puhuivat kokonaisuudessaan haastatteluissa paljon ja monipuolisesti, ja LAME-tutkimuksen litteraatioista olisi saatavilla paljon irti, esimerkiksi narratiiveja tutkimalla, mutta vanhempia koskevan sharentingin kohdalla lasten suhtautumista luonnehtivat analyysissä aiemmin kuvailemani ristiriitaisuudet.

Haasteita LAME-tutkimuksessa aiheuttivat muun muassa uusien lasten rekrytoiminen lopettavien tilalle, yliopiston e-lomakkeet, joita lasten oli vaikea täyttää ja jotka eivät näyttäneet kaikkia vastauksia, sekä venyneet aikataulut. Oma aineistoni tuntui 14 haastattelun ja muutaman kysymyksen volyymilla olevan alkuun liian suppea, mutta toisaalta lasten vastausten kontekstisidonnaisuus ja vuorovaikutus tutkijan kanssa kiinnostivat minua analyysissäni erityisesti, joten lopulta koin omakohtaisuuden haastatteluissa sekä aineiston rajaamisen vain positiiviseksi asiaksi. LAMEn aikataulusyistä osa haastatteluista hoidettiin lopulta muiden tutkijoiden toimesta ryhmähaastatteluina, jolloin sharentingin jatkotutkimuksen kannalta olisi myös mielekästä vertailla, tuottiko vertaistuki lapsissa enemmän vai vähemmän sharenting-teemaan liittyvää puhetta.

Jatkotutkimuksen kannalta aiheeni sharenting-ilmiöstä on mielestäni erittäin hedelmällinen: ulkomaista ja kotimaista tutkimusta on tehty vasta vähän, ja ensimmäinen sukupolvi, josta on jaettu tietoja sosiaalisessa mediassa, on kasvamassa aikuisuuteen. Jatkotutkimusta ajatellen esimerkiksi LAME-tutkimuksen aineisto, sisältäen kaikkien 8-, 11- ja 14-vuotiaiden vastaukset, olisi oivallinen lähtökohta, ja sharenting-kokemusten sekä vanhempien jakamisen muutosta voisi jatkossa seurata esimerkiksi 8- ja 11-vuotiaiden lasten kautta, mediaympäristön muutoksen ohella. Sharenting-ilmiön yhteys muun muassa sosiaalipsykologiaan, psykologiaan ja teknologian tutkimukseen antaisi jatkotutkimukselle myös oivallisen lähtökohdan poikkitieteelliseen yhteistyöhön.

Yksi muuttuvan mediaympäristön vaaroista on, että vanhemmat sitovat lapsen narratiivin omaansa ja antavat kirjaimellisesti lapselle kasvot ja äänen, ennen kuin lapsi on itse valmis päättämään asiasta. Yhtäältä lapsen identiteetin varastamisesta puhutaan silloin, kun joku varastaa internetissä lapsen henkilötietoja ja valokuvia. Toisaalta voitaisiin pohtia, onko kyse symbolisesta identiteettivarkaudesta, jos vanhempi päättää tuoda lapsen näkyväksi sosiaalisen median alustoilla, ilman tämän lupaa? Voi olla, että perhevalokuviemme laajentuva yleisö on sittenkin osa ”luonnollista” kehitystä ja yksityisen väistämätöntä altistusta julkisen laajenevalle piirille. Onko

lasten digitaalinen jalanjälki sosiaalisessa mediassa kenties kuin sähköinen elämäkerta: lapset jatkavat sen kirjoittamista aikanaan siitä, mihin heidän vanhempansa ovat jääneet? Vastataksemme sharenting-ilmiöön liittyviin kysymyksiin syvällisesti, odotan tulevaisuuden tutkimukselta sekä syväluotaavaa otetta pitkittäistutkimuksissa lasten ja nuorten parissa että haittojen ja hyötyjen kartoittamista esimerkkitapausten ja tutkimustiedon lisääntyessä.

Lähteet

Kirjallisuus:

Arendt, Hannah (1958) *The Human Condition*. Chicago: University of Chicago Press.

Benjamin, Walter (1936, suom. 1989) *Taideteos teknisen uusinnettavuutensa aikakaudella*. Teoksessa Markku Koski & Keijo Rahkonen & Esa Sironen (toim.) *Raija Sironen (suom.) Kirjoituksia kielestä historiasta ja pelastuksesta*. Jyväskylä: Gummerus, 139–173.

Davis, Matthew M. & Clark, Sarah J. & Singer, Dianne C. & Matos-Moreno, Amilcar & Daly Kauffman, Anna & Hale, Katrease (2015) *Parents on social media: Likes and dislikes of sharenting*. C. S. Mott Children's Hospital, University of Michigan, Health System.
<http://mottnpch.org/reports-surveys/parents-social-media-likes-and-dislikes-sharenting>. Viitattu 17.3.2017.

van Dijck, Jöse (2013) *Facebook and the engineering of connectivity: A multi-layered approach to social media platforms*. *Convergence: The International Journal of Research into New Media Technologies* 19(2013)2, 142–155.

Duggan, Maeve & Lenhart, Amanda & Lampe, Cliff & Ellison, Nicole B. (2015) *Parents and Social Media*. Pew Research Center. <http://www.pewinternet.org/2015/07/16/parents-and-social-media/>. Viitattu 10.5.2017.

Goffman, Erving (1955) *On Facework*. Teoksessa Erving Goffman (1967) *Interaction Ritual. Essays in face-to-face behavior*. New Jersey: Transaction Publishers, 5–47.

Hänninen, Vilma (2000) *Sisäinen tarina, elämä ja muutos*. Tampere: Tampereen yliopisto.
<http://uta32-kk.lib.helsinki.fi/bitstream/handle/10024/67873/951-44-5597-5.pdf?sequence=1>. Viitattu 9.5.2017.

Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero (2012) *Kategoriat, kulttuuri & moraali*.

Tampere: Vastapaino.

Jokinen, Eeva (2005) Aikuisten arki. Helsinki: Gaudeamus.

Kallio, Saara (2012) Lapsi kuvan lukijana. Esimerkkiprojekti: satuoopperan graafinen ilme.

Tampere: Tampereen ammattikorkeakoulu. <https://www.theseus.fi/handle/10024/45448>. Viitattu 16.1.2017.

Krok, Suvi (2009) Hyviä äitejä ja Arjen pärjääjiä. Yksinhuoltajia marginaalissa. Tampere:

Tampereen yliopisto. <https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/66494/978-951-44-7783-6.pdf?sequence=1>. Viitattu 12.5.2017.

Kumar, Priya & Schoenebeck, Sarita (2015) The Modern Day Baby Book: Enacting Good Mothering and Stewarding Privacy on Facebook. Canada: CSCW '15 Proceedings of the 18th ACM Conference on Computer Supported Cooperative Work & Social Computing, 1302–1312.

Lahikainen, Anja Riitta & Mälkiä, Tiina & Repo, Katja (toim.) (2015) Media lapsiperheessä. Tampere: Vastapaino.

McDaniel, Brandon T. & Coyne, Sarah M. (2016) Technology interference in the parenting of young children: Implications for mothers' perceptions of coparent. The Sociel Science Journal, 53(2016)4, 435–443.

McLuhan, Marshall (1969) Marshall McLuhan Interview from Playboy, 1969. Teoksessa Phillip Rogaway (1994) UC Davis' ECS 188, "Ethics in an Age of Technology".

Miguel, Cristina (2016) Visual Intimacy on Social Media: From Selfies to the Co-Construction of Intimacies Through Shared Pictures. Social Media + Society, 2(2016)2, 1–10.

Mäkelä, Anna & Puustinen, Liina & Ruoho, Iris (2006) Sukupuolishow. Helsinki: Gaudeamus.

Noppari, Elina (2014) Mobiilimuksut. Tampere: Tampereen yliopisto.

Noppari, Elina & Hautakangas, Mikko (2012) "Musta on tullut onnellisempi kun mä bloggaan":

minäesitysten tuottaminen suomalaisissa muotiblogeissa. Lähikuva: Turun elokuvakerho ry:n jäsenlehti 25(2012)2, 22–36.

Noppiari, Elina & Hautakangas, Mikko (2010) Kovaa työtä olla minä : muotibloggaajat mediamarkkinoilla. Tampere: Tampere University Press.

Noppiari, Elina & Uusitalo, Niina & Kupiainen, Reijo (2017) Talk to me! Possibilities of constructing children's voices in the domestic research context. *Childhood* 24(2017)1, 68–83.

Ridell, Seija (2011) Elämää Facebookin ihmemaassa. Tampere: Tampereen yliopisto, viestinnän, median ja teatterin yksikkö, CMT.

Rose, Gillian (2010) Doing Family Photography : The Domestic, The Public and The Politics of Sentiment. UK: Ashgate Publishing.

Ruusuvuori, Johanna & Nikander, Pirjo & Hyvärinen, Matti (toim.) (2010) Haastattelun analyysi. Tampere: Vastapaino.

Seppänen, Janne (2001) Katseen voima: kohti visuaalista lukutaitoa. Tampere: Vastapaino

Shifman, Limor (2014) Memes in Digital Culture. Cambridge, Massachusetts: MIT Press.

Slater, Don (1997) Kodin valokuvat digitaalisessa kulttuurissa. Suom. Virpi Blom. *Tiedotustutkimus* 20(1997)3, 25–39.

Sloop, John & Gunn, Joshua (2010) Status Control: An Admonition Concerning the Publicized Privacy of Social Networking. *The Communication Review* 13(2010)4, 289–308.

Suoninen, Eero (2015) Kun tietokone vangitsee lapsen huomion. Teoksessa Anja Riitta Lahikainen (toim.) *Media lapsiperheessä*. Tampere: Vastapaino, 182–204

Suoninen, Eero & Partanen, Jukka (2010) haastattelu vuorovaikutuksen tilana - meadiläinen näkökulma. Teoksessa Kirsi Pauliina Kallio & Aino Ritala-Koskinen & Niina Rutanen (toim.) *Missä lapsuutta tehdään?* Helsinki: Nuorisotutkimusseura.

Suoninen, Eero & Pirttilä-Backman, Anna-Maija & Lahikainen, Anja Riitta & Ahokas, Marja (2014) Arjen sosiaalipsykologiaa. Helsinki: Sanoma Pro Oy.

Thompson, John B. (2011) Shifting Boundaries of public and private life. Theory, Culture, Society, Sage Journals 28(2011)4.

Töyssy, Saara (2012) Harkittu minuus. Sosiaalinen media identiteetin rakentamisen ympäristönä. Tampere: Tampereen yliopisto. <http://tampub.uta.fi/handle/10024/83239>. Viitattu 9.5.2017.

Wise, J. Macgregor (2004) An Immense and Unexpected Field of Action. Webcams, Surveillance and Everyday Life. Cultural Studies vol. 18(2004)2/3, 430–431.

Verkko- ja medialähteet

AP-HS (2012) Helsingin Sanomat. Facebook ostaa kuvapalvelu Instagramin miljardilla dollarilla. <http://www.hs.fi/talous/art-2000002525845.html>. Viitattu 7.3.2017.

Collins Dictionary. Sharenting. <http://www.collinsdictionary.com/submission/11762/Sharenting>. Viitattu 10.5.2017.

Del 'Antonia, KJ (2016) Don't Post About Me on Social Media, Children Say. The New York Times. https://well.blogs.nytimes.com/2016/03/08/dont-post-about-me-on-social-media-children-say/?_r=1. Viitattu 26.2.2017.

Filosofia.fi. Hannah Arendt. <http://filosofia.fi/node/6539>. Viitattu 24.3.2017.

Happonen, Päivi (2016) "Voisinko tavata tyttölastasi?" - Poliisi huolestui viesteistä, joita äidit ovat saaneet tuntemattomilta miehiltä. Yle. <http://yle.fi/uutiset/3-9346151>. Viitattu 16.3.2017.

Itkonen, Eeva & Auvinen, Heidi (2016) Lapsen parasta ei saa kääntää äidin velvollisuudeksi – Ajatuksia intensiivisestä vanhemmuudesta. Feministikätilöt.

<http://www.feministikatilot.fi/ajatuksia-intensiivisesta-vanhemmuudesta/>. Viitattu 10.5.2017.

Jones, Carolyn (2013) Are You Guilty of ‘Oversharenting’? Why We Owe Our Kids Online Privacy. Time. <http://healthland.time.com/2013/02/01/are-you-guilty-of-oversharenting-why-we-owe-our-kids-online-privacy/>. Viitattu 17.1.2017

Kallio, Saara (2016) Some-vanhempi ryöstää lapsuuden. Utain. <http://utain.uta.fi/sis%C3%A4lt%C3%B6/some-vanhempi-ry%C3%B6st%C3%A4%C3%A4-lapsuuden>. Viitattu 16.1.2017.

Kallionpää, Katri (2016) Jos tunnistat itsessäsi nämä oireet, saatat olla altis Facebook-masennukselle, tutkimus paljastaa. Helsingin Sanomat. http://www.hs.fi/hyvinvointi/art-2000005026425.html?utm_medium=social&utm_content=www.hs.fi&share=453ffe36e1b27dbf77315f34b928a08b&utm_source=t.co&utm_campaign=tweet-share. Viitattu 10.5.2017.

Kari, Jussi (2015) Meemien tekijänoikeudet. Blogi. <http://www.jussikari.fi/meemien-tekijanoikeudet>. Viitattu 8.3.2017.

Kielitoimiston sanakirja. sana: ”ymmärtää”. <http://www.kielitoimistonsanakirja.fi/netmot.exe?motportal=80>. Viitattu 18.4.2017.

Know Your Meme. Bad Luck Brian. <http://knowyourmeme.com/memes/bad-luck-brian>. Viitattu 8.3.2017.

Kumar, Priya (2016) How Do We Prevent Parents From Posting Embarrassing Pictures? Slate. http://www.slate.com/articles/technology/future_tense/2016/09/courts_aren_t_the_solution_to_parents_oversharing_on_social_media.html. Viitattu 10.5. 2017.

Lastensuojelun Keskusliitto, Lapsen yksityisyyden suoja digitaalisessa mediassa (2016). <https://www.lskl.fi/verkkokauppa/lapsen-yksityisyyden-suoja-digitaalisessa-mediassa/>. Viitattu 9.5.2017.

Lohman, Rachelle Cassada (2015) "Sharenting", Parents who share too much information online. Psychology Today. <https://www.psychologytoday.com/blog/teen-angst/201512/sharenting>. Viitattu

17.1.2017.

Länkinen, Tiina (2014) Facebook ostaa WhatsAppin. Yle. <http://yle.fi/uutiset/3-7098540>. Viitattu 7.3.2017.

Meakin, Nione (2013) The pros and cons of 'sharenting'. The Guardian. <https://www.theguardian.com/lifeandstyle/2013/may/18/pros-cons-of-sharenting>. Viitattu 16.1.2017.

Miller, Blake (2014) The Creepiest New Corner Of Instagram: Role-Playing With Stolen Baby Photos. Fast Company. <https://www.fastcompany.com/3036073/the-creepiest-new-corner-of-instagram-role-playing-with-stolen-baby-photos>. Viitattu 16.3.2017.

MTV3. Lifestyle (2015) Onko Facebook sinulle liian keski-ikäinen? Snäpätenessä Verohallinnon pomokin on "huikea äijä". <http://www.mtv.fi/lifestyle/digi/artikkeli/onko-facebook-sinulle-liian-keski-ikainen-snapatessa-verohallinnon-pomokin-on-huikea-aija/5342168>. Viitattu 11.5.2017.

Muita ihania. Blogi. <http://www.muitaihanian.com>. Viitattu 7.2.2017.

Saarinen, Jussi (2014) Itseilmaisua tässä ja nyt. Lempäälän-Vesilahden Sanomat. <http://lvs.fi/2014/01/07/itseilmaisua-tassa-ja-nyt/>. Viitattu 10.5.2017.

Skara, Marija (2016) Itävallassa tytär haastoi vanhempansa oikeuteen lapsuuskuvista Facebookissa. Yle. <http://yle.fi/uutiset/3-9168260>. Viitattu 17.1.2017.

Solon, Olivia (2016) Is this a photo of Bill Murray or Tom Hanks? The internet can't decide. The Guardian. <https://www.theguardian.com/film/2016/oct/26/bill-murray-or-tom-hanks-facebook-photo>. Viitattu 16.1.2017.

Steinmetz, Katy (2013) Words of the Week: New Jersey 'Jughandles,' Oversharenting and More. Time. <http://newsfeed.time.com/2013/02/06/words-of-the-week-new-jersey-jughandles-oversharenting-and-more/>. Viitattu 17.1.2017.

Suominen, Pauliina (2015) Pinkkiä rakastavasta pikkupojasta tuli ilmiö – Antti Holma ja tuhannet

muut tsemppaavat Lenniä. Me Naiset.

http://www.menaiset.fi/artikkeli/ajankohtaista/ihmiset/pinkkia_rakastavasta_pikkupojasta_tuli_ilmio_antti_holma_ja_tuhannet. Viitattu 10.5.2017.

Tampereen yliopisto. Comet. LAME. http://www.uta.fi/cmt/tutkimus/comet/tutkimus/lasten-ja_nuorten_mediaympariston_muutos/index.html. Viitattu 17.1.2017.

Tampereen yliopisto. Comet. Päätyneet tutkimukset: LAME. http://www.uta.fi/cmt/tutkimus/comet/tutkimus/paattyneet_projektit/lapsetmedia.html. Viitattu 5.4.2017.

Tiny House, Tiny Footprint. Blogi ja yhteisöpalvelu. <http://www.tinyhousetinyfootprint.com/>. Viitattu 23.3.2017.

Turun Sanomat. Koulu varoittaa: Pelleksi pukeutunut pelotteli lapsia Raisiossa. <http://www.ts.fi/uutiset/paikalliset/2966879/Koulu+varoittaa+Pelleksi+pukeutunut+pelotteli+lapsia+Raisiossa>. Viitattu 30.4.2017.

Wikipedia. Sharenting. https://en.wikipedia.org/wiki/Sharenting#cite_note-5. Viitattu 23.1.2017.

Muut lähteet:

Hurtia, Paula (2016) Lapsen yksityisyyden suoja digitaalisessa mediassa – Yhteenvedo lapsille ja nuorille suunnatun kyselyn vatauksista. Lastensuojelun Keskusliitto. <https://indd.adobe.com/view/982bc123-595c-4ab9-a456-f21802059cef>. Viitattu 9.5.2017.

Liddle, Rod (2009) It is the narcissistic middle-aged, not the young, who love Facebook and Twitter. Spectator, Literary Resource Center 310.9438(2009)7, 19.

Ridell, Seija (2015), Luentomuistiinpanot JOVTS1 (17.9.2015) Viestinnän ja median tutkimus. Tampere: Tampereen yliopisto.

Virkkala, Talvikki & Tervo, Jaana (2016) Lapsen yksityisyyden suoja digitaalisessa mediassa.
Lastensuojelun keskusliitto. <https://indd.adobe.com/view/b831295d-ee19-4e67-a9fb-6581e1c227a4>.
Viitattu 9.5.2017.